

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Özlemnur TAN

DEMOKRASİNİN SOĞUK YÜZÜ: İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE ALMANYA'DA
DEMOKRASİ UYGULAMALARI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Özlemnur TAN

DEMOKRASİNİN SOĞUK YÜZÜ: İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE
ALMANYA'DA DEMOKRASİ UYGULAMALARI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Özlemnur TAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Işıl Cerem CENKER ÖZEK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN (İmza)

Üye : Doç. Dr. Işıl KAZAN (İmza)

Tez Başlığı: Demokrasinin Soğuk Yüzü: İki Savaş Arası Dönemde Almanya'da Demokrasi Uygulamaları

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 22/03/2018

Mezuniyet Tarihi : 03/05/2018

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Demokrasinin Soğuk Yüzü: İki Savaş Arası Dönemde Almanya’da Demokrasi Uygulamaları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Özlemnur TAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Özlemnur TAN
Öğrenci Numarası	20135238006
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Ü. Fulya ÖZKAN
Tez Başlığı	Demokrasinin Soğuk Yüzü: İki Savaş Arası Dönemde Almanya'da Demokrasi Uygulamaları
Turnitin Ödev Numarası	939045068

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 139 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 31/03/2018 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 5

alıntılar dahil % 5'tir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

31/03/2018

(İmza)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN

Okumanın, araştırmanın ve öğrenmenin dünyadaki
en kıymetli hazine olduğunu öğreten babama...

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	iv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	v
HARİTALAR LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL REJİMLER VE DEMOKRASİ KAVRAMLARI

1.1. Devlet Kavramı.....	2
1.2. Egemenlik Kavramı.....	2
1.3. Siyasal Rejimler.....	3
1.3.1. Demokratik Olmayan Rejimler.....	3
1.3.2. Demokratik Rejimler ve Demokrasi Kavramı.....	5
1.3.3. Demokrasinin Ön Gereksinimleri.....	6
1.3.4. Demokrasi Türleri.....	8
1.3.5. Demokrasi Tarihi.....	11
1.3.6. Hak ve Özgürlüklerin Tarihsel Gelişimi.....	17
1.3.7. Demokrasinin Felsefi Boyutu.....	22
1.3.8. Demokrasi ve İdeolojiler.....	33
1.4. Siyasal Rejimlerin Değişmesi.....	40
1.4.1. Siyasal Kültürün Etkisi.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

WEIMAR CUMHURİYETİNDE DEMOKRASİ UYGULAMALARI VE NAZİ ALMANYASINA GEÇİŞ DÖNEMİ

2.1.	19.Yüzyıla Kadar Genel Alman Tarihi.....	44
2.2.	Alman Konfederasyonu (1815 - 1866).....	47
2.3.	Alman İmparatorluğu (1871 - 1919).....	48
2.4.	Weimar Cumhuriyeti (1919 - 1933).....	50
2.4.1.	Weimar Cumhuriyeti ve Demokrasinin Ön Gereksinimleri.....	52
2.4.2.	Weimar Cumhuriyeti Siyasi Sistemi.....	53
2.4.3.	Weimar Cumhuriyeti'nde Seçimler.....	57
2.5.	Weimar Demokrasisinin Çöküşü - Demokrasiden Totaliter Rejime Geçiş.....	58
2.5.1.	İç Nedenler.....	61
2.5.1.1.	Siyasi Nedenler.....	61
2.5.1.2.	Hukuki Nedenler: Weimar Cumhuriyeti Döneminde Hukuk.....	71
2.5.1.3.	İdeolojik Nedenler: Nazi İdeolojik Sentezi.....	72
2.5.1.4.	Psikolojik Nedenler: Nazilerin Soykırım Motivasyonu.....	73
2.5.1.5.	Ekonomik Nedenler: 1929 Ekonomik Bunalımı ve Üstün Güçlerle Savaşma Stratejisi.....	74
2.5.2.	Dış Nedenler.....	76
2.5.2.1.	Dış Politik Nedenler.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NASYONAL SOSYALİST ALMAN İŞÇİ PARTİSİ (NSDAP) DÖNEMİ

3.1.	Giriş.....	81
3.2.	Nazi Almanyası'nın Totaliterlik Tipolojisi.....	82
3.3.	Almanya'da Diktatörlük Dönemi (1933 - 1945).....	85
3.3.1.	Adolf Hitler'in Hayatı.....	86
3.3.2.	Bir İdeoloji Olarak Nazizm.....	88

3.3.3. Nazi Almanyasının Ekonomi ve Sosyal Politikaları.....	89
3.3.4. NSDAP Döneminde Hukuk.....	92
3.3.5. NSDAP Döneminde Dış Politika.....	93
3.3.6. Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı ile Joseph Goebbels Politikaları.....	96
3.3.7. Joseph Goebbels.....	99
3.4. Yahudi Soykırımına Adım Adım.....	101
3.5. İkinci Dünya Savaşı.....	104
3.6. Savaşın Bitişi.....	107
3.7. İki Almanya Dönemi.....	108
3.8. Değerlendirme : Umberto Eco ve Faşizm'in On Dört Niteliği: Nazi Almanyası İncelemesi.....	109
SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	123

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Weimar Cumhuriyeti'ndeki Siyasi Partiler.....	56
Tablo 2.2 Reichstag 1919 - 1933 Seçimleri.....	57
Tablo 3.1 Almanya'da Ekonomik Büyüme Rakamları.....	89
Tablo 3.2 Üçüncü Reich'in Silahlanma Yarışı.....	90
Tablo 3.3 İki Dünya Savaşının Karşılaştırılması.....	105

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 2.1 <i>Wiener Morgenzeitung</i> 'un 9 Kasım 1923'teki Baskısı, Hitler'in "Berlin Yürüyüşü"nü Aktarıyor: "Sağ Darbe Patlak Verdi!".....	51
Fotoğraf 2.2 "Hitler Seni İzleriz! Herkes Evet Diyor!" (1934).....	70
Fotoğraf 2.3 Mart 1932, Başkanlık Seçimleri Afişi. "Artık Yeter! Hitler'i Seçin".....	70
Fotoğraf 3.1 '2 Ocak 1939 <i>Times</i> Dergisi Kapağı' - "Hitler Nefret İlahisini Çalıyor.".....	87
Fotoğraf 3.2 Nazi Sancağı Tutan Genç Almanlar.....	88
Fotoğraf 3.3 Nürnberg Yasaları'nın 16 Ekim 1935 Tarihinde <i>Völkischer Beobachter</i> İsimli Gazetede Yayımlanması.....	93
Fotoğraf 3.4 Üstte "Gençlik Führer'e Hizmet Ediyor." Altta: "Tüm 10 Yaşındakiler Hitler Gençliği'nde".....	96
Fotoğraf 3.5 "Sonuç: İrksal Gururun Kaybedilmesi.".....	97
Fotoğraf 3.6 "Hayatın Ahlaki ve Dini Anlayışı Üzerine, Hasta Evlatların (Engelli Çocukların) Doğmaması Gerekir."	97
Fotoğraf 3.7 Çocuk Kitabından Alınan Bir Fotoğraf.....	98
Fotoğraf 3.8 "Tüm Kızlar Bizim.".....	99
Fotoğraf 3.9 Ekim 1934'te Berlin'de Konuşma Yapan Joseph Goebbels.....	100
Fotoğraf 3.10 13 Haziran 1936, Tershanede Gemi İşçisi Olarak Çalışan August Landmesser Nazi Selamı Vermeyi Reddediyor.	104

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1 Danzig (ya da Polonya) Koridoru.....	80
Harita 3.1 Almanya'nın Doğu Almanya ve Batı Almanya Olarak Bölünüşü.....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

BVP	Bayerische Volkspartei	Bavyera Halk Partisi
DDP	Deutsche Demokratische Partei	Alman Demokrasi Partisi
DNVP	Deutsch-Nationale Volkspartei	Alman Ulusal Halk Partisi
DVP	Deutsche Volkspartei	Alman Halk Partisi
KPD	Kommunistische Partei Deutschlands	Almanya Komünist Partisi
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei	Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands	Almanya Sosyal Demokrat Partisi
USPD	Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands	Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi
Z	Zentrumspartei	Merkez Parti

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Almanya'da 1919 - 1945 yılları arasındaki yönetim sistemlerini inceleyerek demokrasi ve diktatörlük arasındaki farklı uygulamaları ortaya çıkarmaktır. Devlet kavramı ve teorileri gözetilerek, egemenlik kavramı ve teorilerine yer verilmiş, demokrasi kavramı, demokrasinin türleri ve demokrasinin doğuşu, Antik Yunan ve Roma uygarlıklarından başlayarak günümüze kadar incelenmiştir. Demokrasinin ideolojik boyutlarına yer verilmiş ve liberalizm, faşizm ve nasyonal Sosyalizm penceresinden demokrasi gözlemlenmiştir. Ayrıca hak ve özgürlüklerle birlikte insan haklarının gelişimine değinilmiştir.

İkinci bölümde Alman tarihi geniş bir perspektifte incelenmiş, konfederasyon dönemine, imparatorluk dönemine, Weimar Cumhuriyeti ve Nazi Hükümeti dönemlerine odaklanılmıştır. 1919'dan İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçteki siyasi sistem ve seçimler ele alınmıştır. Weimar Anayasası incelenmiş ve anayasal boşluklar üzerinde durulmuş, ayrıca Versailles Barış Antlaşması maddelerinin tanıklığında, Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın ekonomik, siyasi ve sosyolojik değişimleri aktarılmış, diktatörlük rejimine zemin hazırlayan nedenler incelenmiştir. Demokrasinin çöküşünü hızlandıran siyasi, hukuki, ideolojik, psikolojik, ekonomik ve dış politik nedenler üzerinde durulmuş, Alman toplumu ve Nazi Hükümeti ile ilgili bir takım çıkarımlar yapılmıştır.

Almanya'nın 1919 - 1945 yılları arasında deneyimlediği bu süreç, siyasi ve sosyolojik yönden bir çok sonuç doğurmuş, Almanya'nın Doğu ve Batı Almanya olarak ayrılmasına sebebiyet vermiş ve iki kutuplu sistemin simgesi haline gelen Berlin Duvarı'nın yapımıyla sonuçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Weimar Cumhuriyeti, Üçüncü Reich, Demokrasi, Nazi Almanyası, Siyasal Rejimler

SUMMARY

THE COLD FACE OF DEMOCRACY: DEMOCRATIC PRACTICES IN GERMANY DURING THE INTER-WAR PERIOD

The aim of this study is to reveal the different practices of democracy and dictatorship through an examination of the administrative systems in Germany between 1919 and 1945. In the first chapter, the concept and theories of sovereignty are discussed while also paying attention to the concept and theories of state. Additionally, the rise and types of democracy, starting from Ancient Greece and Rome to our day, are studied. The ideological aspects of democracy are also included and democracy is observed within the frameworks of liberalism, fascism, and National Socialism. Furthermore, the development of human rights is touched upon alongside with rights and liberties.

In the second chapter, the history of Germany is viewed from a broad perspective; the confederation era, the German Empire, the Weimar Republic, and the Nazi Germany are focused on. The political system and the elections that took place between 1919 and World War II are also dealt with. Weimar Constitution is investigated; constitutional gaps are discussed; the financial, political and sociological changes in Germany after the World War I, in the presence of Treaty of Versailles, are underlined and the reasons that formed the basis for dictatorship are analysed. The political, legal, ideological, psychological, financial, and diplomatic reasons that accelerated the collapse of democracy are emphasized; and several inferences are made regarding the German society and the Nazi Government.

This process that Germany experienced between the years of 1919 and 1945 resulted in many political and sociological changes, caused Germany's separation into East and West Germany, and culminated in the construction of Berlin Wall which is the symbol of the bipolar system.

Anahtar Kelimeler: Germany, Weimar Republic, Third Reich, Democracy, Nazi Germany, Political Regimes

ÖNSÖZ

Bu çalışmada yanımda olan herkese en içten teşekkürlerimi sunuyorum. En başta sayın tez danışmanım Fulya Özkan'a, çalışmamda rehberliğiyle bana yol gösterdiği ve beni en iyi sonuca ulaşmak adına yüreklendirdiği için teşekkür ederim. Engin bilginiz ile benim hem akıl hocam, hem de idolüm oldunuz.

Jüri savunmamda bana yaratıcı fikirler veren ve tezimin ana fikirleri ile ana olayları bağdaştırmamı öğütleyen, bilgileri ve rehberlikleri ile bana yardımcı olan, bu yolda bana destek olan, sayın Işıl Cerem CENKER ÖZEK hocama ve Işıl KAZAN hocama teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Aileme, her zaman beni destekledikleri, uzun araştırma ve yazma saatlerimde bana sabır gösterdikleri için teşekkür ederim. Annem, her zaman beni destekledin ve bana inandın. Bunun benim için anlamı çok büyük... Ve sevgili eşim, bana her koşulda destek verdin, çalışmamın içinde kaybolmuşken bile sen hep varacağım noktayı biliyordun, bana inandın ve beni yüreklendirdin. Teşekkür ederim.

Oğlum, çalışmalarımı yaparken, seninle geçirebileceğim vakitlerden çaldığım için öncelikle senden özür diliyorum. Varlığın bana ilham verirken, ben tezi yazarken hep sandalyemin arkasında durup bana sarılarak sıcak desteğini sunduğun için teşekkür ederim. Kıymetlisin.

Bu uzun yolda, her daim yanımda sevgili arkadaşlarım, İlkin Tuğçe Biter, Merve Demirdelen ve Güner Van Gelderen, iyi ki varsınız. Çalışmamın en derinlerinde, yazarken kendimi kaybettiğim zamanlarda sizin neşeniz ve desteğinizle kendimi hep iyi hissettim.

İyi ki varsınız.

Özlemnur TAN

Antalya, 2018

GİRİŞ

İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde Almanya'nın deneyimlediği sert yönetim biçimi ve imparatorluktan demokrasiye, demokrasiden tekrar imparatorlukvari bir yapıya, yani Reich kavramına dönüşü, Almanya'nın literatürde *Sonderweg* adı verilen, kendine has bir tarihsel süreç izlediği anlayışının yerleşmesine neden olmuştur. Şüphesiz ki bu dönüşümü destekleyen siyasi nedenlerin yanında, sosyolojik, psikolojik, ekonomik, hukuki ve hatta ideolojik nedenler mevcuttur. Bir yapbozun parçaları gibi birbirine geçen bu etmenler, sistem değişikliğinin kabulünün hızlanmasına ve on dört yıl gibi kısa bir sürede, demokrasiden diktatörlük dönemine geçilmesine sebep olmuştur.

Demokrasi ve insan haklarının ayrılmaz bir bütün olarak görüldüğü ve birlikte anıldığı günümüzde, insan haklarını hiçe sayan demokratik bir sistem olması düşünülemez. Almanya'nın demokrasiden diktatörlüğe geçiş döneminde, insan haklarının en kolay feda edilen olgu olduğu göze çarpmakta ve biyopolitika ile birleşen bu diktatörlük anlayışında, toplumun çeşitli kesimleri "istenmeyen" olarak görülmekte, sürgün ve hatta elimine edilmeye kadar varan sert siyasi önlemler alınmaktadır. Yahudilere, fiziksel ve bedensel engellilere, çingenelere, eşcinsellere ve hatta komünistlere uygulanan insanlık dışı suçlar neticesinde büyük katliamlar gerçekleşmiş, bu kayıplar insanlık tarihinde büyük izler bırakmıştır.

1919 yılının Ağustos ayında cumhuriyeti kabul eden ve demokrasiyi anayasası ile güvence altına alan Weimar Cumhuriyeti, on dört yılda kötücül bir dönüşüm geçirmiş ve demokratik yollarla diktatörlüğe giden bir sürece tanık olmuştur. Versailles Barış Antlaşması ile başlayan ve uluslararası arenada Almanya'nın itibarını sıfırlayan bir dizi politik kriz, yerini sıcak çatışmalara bırakmış ve Avrupa dengesi büyük bir gerilimle karşı karşıya kalmıştır.

1933 yılında diktatörlüğün ilanı ve 1945 yılına kadar geçen on iki yılda halkın belli kesimlerine yapılan insanlık suçları, toplumun Nazi politikalarına uyum sağlaması için geliştirilen propaganda stratejileri, Almanya'nın yaşadığı yanılsamalı bir güç algısı ve İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte büyük ve güçlü devletlerle girdiği diplomasi krizleri, sıcak çatışmalar ve siyasi restleşmeler ile sonuçlanmış, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte ise tüm dünyada farklı bir döneme geçilmiş, yeni bir demokrasi dalgası yayılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Almanya örneği mercek altına alınarak, Almanya'daki demokrasinin Nazi rejimine evrilme sürecinin analizini yapmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL REJİMLER ve DEMOKRASİ KAVRAMLARI

1.1. Devlet Kavramı

Devlet, yüzyıllar boyunca irdelenen ve hakkında farklı yorumlar yapılan bir kavramdır. Birçok farklı tanımı olsa da günümüzde üç unsurla devletin tanımı iç içe geçmiştir.¹ Bunlar insan, toprak ve egemenliktir. Kısacası, bir topluluğa devlet denilebilmesi için bir insan topluluğu bulunmalı, bir insan topluluğu bir toprak parçasını yaşam alanı olarak belirlemeli ve bu toprak parçası üzerinde egemenliğini kurmuş olmalıdır. Ancak bu üç unsur sağlanmış olsa da devlet kavramını tamamen karşılamış olmaz. Devlet bu üç unsurun oluşumundan öte bir varlıktır. Bu farkı yaratan unsur, hukuki süreçlere ve varlığa sahip bir tüzel kişi olarak kabul edilmesidir.²

Devletin egemenliğini nasıl kullandığıyla ilişkili olarak ise karşımıza çeşitli devlet tipleri çıkmaktadır. İleriki bölümde devletin egemenliği kullanım şekillerine dayanarak demokrasi kavramına giriş yapılacaktır.

1.2. Egemenlik Kavramı

Egemenlik, "yurttaşlar ve uyruklar üstündeki en yüksek, mutlak ve sürekli güç"³ olarak ilk kez Jean Bodin (1530-1596) tarafından tanımlanmış ve siyasi düşünceye yerleşmiştir. Jean Bodin, Rönesans döneminde yaşamış bir hukukçu ve düşünürdür. Egemenlik kavramını ilk kez dile getiren ve bu sözcüğü kavramsallaştıran da Jean Bodin olmuştur.

Egemenlik kavramı, kendi içinde iç ve dış egemenlik olarak ikiye ayrılır. İç egemenlik devletin iç işleri ve iç yönetimiyle sınırlıyken dış egemenlik devletin diğer ülkelere karşı durumunu, onlarla eşitlik ilişkisi içerisinde olup olmasını konu edinir. Egemenlik kavramı, devlet fikrinin kavramsallaştırılmasındaki önemli kurucu unsurlardan birisidir. Halk ve halkın içinde bulunduğu toprak parçası, ancak üzerinde mutlak yönetici bir güç varsa devlet sayılabilir.

¹ Gözler, 2007: 4

² Gözler, 2007: 5

³ Bodin, 1992: 1

1.3. Siyasal Rejimler

Siyasal rejim, toplum içinde yönetilenler ve yönetenler arasındaki siyasi ilişkinin türünü tanımlayan bir kavramdır. Her devletin sahip olduğu bir sistem yani kurallar ve işleyişler bütünü bulunmakta, bu sistemin tabi olduğu iki öznenen bahsedilmektedir. Bu iki özneyi, "Siyasi Yetkililer" (Yönetenler) ve "Siyasi Topluluklar" (Yönetilenler) olarak tanımlamak mümkündür.⁴ İşte bu özneler arasındaki ilişki, siyasal rejim olarak adlandırılmaktadır.

Siyasal rejimleri bir çok alt kategoriye ayırmak mümkündür. Uygulanan sistem türleri kadar yeni siyasal rejim örgütlenmeleri de ortaya çıkabilmektedir. Lakin en genel anlamda siyasal rejimler Linz ve Stepan'ın çalışmalarından hareketle iki ana sınıfa ayrılmıştır:⁵ Demokrasiler ve Demokratik Olmayan Rejimler. Bu sınıflandırmanın ardında yatan en önemli neden, yönetilen ve yöneten arasındaki ilişkinin yapılandırılmasındaki anlayış farklılığıdır.

1.3.1. Demokratik Olmayan Rejimler

Demokratik Olmayan Rejimler, bir diğer adıyla diktatörlükler, kendi içlerinde çeşitli türlere ayrılır. Bu sınıflandırmanın en büyük sebebi dört farklı ölçütteki oranların farklılığıdır. Bu ölçütleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Çoğulculuk, ideoloji, mobilizasyon (kitlelerin harekete geçirilmesi) ve liderlik.⁶ Demokratik Olmayan Rejimler, bu ölçütlere göre dört farklı sınıflandırmaya tabii tutulmuştur: otoriter rejimler, totaliter rejimler, post - totaliter rejimler, sultancı rejimler.

- **Otoriter Rejimler :**

Otoriter rejimleri diğer rejimlerden ayıran en önemli ölçüt, siyasal çoğulculuğun (sınırlı da olsa) görülmesidir. Ayrıca, otoriter rejimlerde toplumsal hayata yoğun ve şiddetli bir müdahale, doğru / yanlış ayrımında bir dayatma görülmez.

Siyasal hayata katılma ve temsil, iktidarın onayı ile gerçekleşmektedir. Diğer sosyal, hukuki, yönetsel ve kültürel alanlarda ve uygulamalarda (sosyal adalet, kuvvetler ayrılığı, güçler dengesi ve denetimi, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı) özgürlük yoktur. Otoriter rejimde otoriteye bağlı izinler söz konusudur.⁷

Otoriter rejimlere Franco İspanyası (1939 - 1979), Salazar Portekizi (1932 - 1974), Türkiye'deki tek parti dönemi (1923 - 1950) örnek verilebilir.

Otoriter Rejimlerin demokrasiye geçişi söz konusu olduğunda, eğer müzakere

⁴ https://sarkac.org/2017/03/anayasalar-hakkinda-bir-not-ersin-kalaycioglu/#_ftnref2, (erişim tarihi: 28.02.2018)

⁵ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016: 47

⁶ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 47

⁷ <https://sarkac.org/2017/11/siyasal-rejimler-ersin-kalaycioglu/>, (erişim tarihi : 16.02.2018)

merkezli bir otoriter rejim söz konusuysa bu geçişin imkan dahilinde olduğu söylenebilir.⁸ Otoriter rejim zaten yapısı itibariyle, diktatörlük rejimlerinin içinde en esnek olanıdır ve uzun vadede kendi içerisinde muhalif hareketlerin ortaya çıkmasına izin verebilir.

- **Totaliter Rejimler⁹ :**

Yöneten partinin tüm alanlarda yetkin olduğu totaliter rejimlerde, ideolojiler yönetim ve toplum yaşamında hayati önem taşır. Bireylere, belli bir ideoloji yol gösterir. Otoriter rejimlerden farklı olarak, siyasi, ekonomik ya da toplumsal, kısacası hiçbir alanda çoğulculuğa rastlanmaz. Kitle mobilizasyonunun önemli olduğu totaliter rejimde herkes bir şekilde siyasal hayata dahil edilir, rejime ve ideolojiye bağlılığın gösterilmesi önemlidir. Hatta siyasal hayata katılmayan ve bireyci yaklaşımlar sergileyen vatandaşlar hoş karşılanmaz ve bu yaşam tarzları kötülenir. Ayrıca, totaliter rejimlerin bir diğer karakteristik özelliği de genelde tek bir lider tarafından sürdürülmesidir.

Totaliter rejimlerin en belirgin örnekleri, iki savaş arası dönemde görülmüştür. Nazi Almanyası, Stalin Rusyası ve erken dönem Doğu Avrupa Komünist Rejimleri totaliter rejimlerin örnekleridir.

Totaliter rejimlerin demokrasiye geçiş ihtimali değerlendirildiğinde, bu ihtimalin hemen hemen olmadığı görülür.¹⁰ Totaliter rejimler yapısı itibariyle baskın, kısıtlayıcı ve yoğun ideolojik dayatmanın yaşandığı rejimlerdir. Bu rejimlerde "farklı" ya da "öteki" olana karşı yürütülen zorba politikalar gereği, demokrasi ihtimalini oluşturacak bir karşı grubun bu ortamda filizlenmesinin imkansız yakın oluşu anlaşılabilmektedir.

- **Post - Totaliter Rejimler¹¹ :**

Post - Totaliter rejimler, adını totaliter rejimlerden alır, fakat totaliter rejimlerin sahip olduğu ideolojik ateş sönmeye yüz tutmuş ve totaliter rejimler sahip olduğu devrimci düşüncenin yıkıcı etkisini yitirmeye başlamıştır.

Post - Totaliter rejimler üç şekilde ortaya çıkar: ilki, rejimin liderinin, bilinçli şekilde rejimi yumuşatmasıyla ortaya çıkar. İkinci olarak, rejime rengini veren ideolojik fikirlerin ve bu yöndeki inançların içi boşaltılmış ve bu yüzden rejimin dayanakları güçsüzleştirilmiştir. Üçüncü ve son olarak, toplum önemli rol oynar ve sosyal, kültürel ve toplumsal alanlarda totaliter baskı ve kontrole karşı çıkışla post-totaliter rejim ortaya çıkar.¹²

Post - Totaliter Rejimlere örnek olarak, Brejnev Dönemi Sovyetler Birliği, Kadar

⁸ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 51

⁹ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 48 - 49

¹⁰ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 51

¹¹ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 49 - 50

¹² Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 49 - 50

Dönemi Macaristan, Jaruzelski Dönemi Polonya ve Honeker dönemi Doğu Almanya gösterilebilir.

Post - Totaliter rejimler, totaliter rejimi ihtiva eden sütunların zayıflamasıyla ortaya çıktığı için, demokrasiye geçişin kısıtlı olmakla birlikte totaliter rejime göre nispeten daha olası olduğu söylenebilir.¹³ Demokrasinin aşmak zorunda olduğu ideolojik bariyerin zayıflaması, bu konuda avantaj sağlamaktadır. Ayrıca diğer olasılıklardan biri olarak liderin bu değişime istekli olması, demokratik sistemin oturtulmasında kolaylık sağlar. Toplum tarafından ortaya çıkan totaliter rejime direniş ise demokrasinin konsolide olmasına imkan sağlar.

- **Sultancı Rejimler¹⁴ :**

Sultancı Rejimler, adı üzerinde liderlerine keyfi davranma özgürlüğü sunan, ideoloji yerine liderin yüceltildiği rejimlerdir. Lider yüceltilirken hiçbir denetim ve kısıtlamaya tabii olunmadığı için, akrabalık ve hısımlık ilişkilerinin öne çıktığı Sultancı rejimlerde bu alanla bağlantılı olarak yozlaşmanın da yaygın olduğu görülebilir. Sultancı Rejimlerin en büyük handikabı, liderlerin önünde hiçbir engelin bulunmamasıdır. Hukuki ya da ideolojik hiçbir engelle lider sınırlandırılmamıştır.

Sultancı Rejimlere örnek olarak, Duvalier döneminde Haiti, Marcos döneminde Filipinler, Çavuşesku döneminde Romanya, Şah döneminde İran ve Somoza döneminde Nikaragua verilebilir.

Yapıları itibarıyla Sultancı rejimlerin demokrasiye evrilmesi oldukça zordur. Çünkü Sultancı rejimlerin karakteristik özelliği gereği hukukun olmayışı ya da kişiye (lidere) göre hukukun varlığı, anayasalcılık hareketinin veyahut hareket kabiliyetinin olmayışı, demokrasinin gereği olarak sayılan kurumların eksikliği ve bu kurumları adapte edecek yapının olmayışı, sivil toplum örgütlenmesinin ve ekonomik toplum anlayışının eksikliği gibi durumlar sebebiyle, demokratik sistemin Sultancı Rejimlerde ortaya çıkması oldukça düşük bir ihtimale tekabül etmektedir.

1.3.2. Demokratik Rejimler ve Demokrasi Kavramı

Demokrasi, 18. yüzyıldan sonra üzerinde çok fazla tartışılan yönetim biçimlerinden birisidir. Günümüzde de net bir tanım bulamamıştır. Demokrasi denildiğinde "hak", "özgürlük", "eşitlik", "birlikte yaşama olgusu", "farklılıklara saygı duyma" ve "farklı olana değer verme" gibi kavramlar akla gelir. En genel hatlarıyla demokrasi, tüm bu fikirleri içine

¹³ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 51

¹⁴ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 50 - 51

alan, çağdaş bir amaçla kendini yenileyen, halktan beslenen ve hatta halkın kendisi olan, yaşayan bir kavramdır. Halklar ve istekleri değiştikçe demokrasiler de değişir, halkına uyum sağlar ve halkın ihtiyaçlarına ilk elden yanıt verir.

"Halk iktidarı" olarak sözlüklere girmiş demokrasi terimi, halkın kendisini yönetecek olanı seçme becerisi edinmesini konu alır. İktidar, yöneten ve yönetilen ilişkisini zorunlu kıldığı için halk iktidarında iktidarın yöneldiği nesne de yine halk olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵ Demokrasi, sadece halkın seçimi değildir, halkın halk için yönetimini de kapsar.

Demokrasi söz konusu olduğunda, mutlak bir çoğunluk akla gelir. Demokrasinin en önemli aracı olan seçimlerde, doğrudan tek bir doğruya ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle çoğunluk, yönetme erkinde daha fazla etkiye sahiptir. Bu durum da şu soruları gündeme getirir: Demokrasi çoğunluğun seçimi midir? Eğer bir çoğunluktan bahsediliyorsa azınlık da vardır. O zaman demokrasi azınlığın rızasını da almalı mıdır?

Demokrasi kavramı çok tartışılabilir da her ülke için vazgeçilmez olmamıştır. Farklı demokrasi derecelerinde olan demokratik hükümetler, dünya nüfusunun yarısından azını içerisinde barındıran ve sayıları toplam devlet sayısının yarısına ulaşmayan ülkede varlık gösterir. Dünya nüfusunun neredeyse beşte biri, 4000 yıllık görkemli tarihi boyunca bir kez bile demokratik hükümete sahip olmayan Çin'de yaşamaktadır.¹⁶ Demokrasinin bu açıdan irdelenebilmesi için öncelikle demokrasinin ön gereksinimlerini inceleyerek demokrasiyi daha iyi tanımlamak ve anlamlandırmak gerekmektedir.

1.3.3. Demokrasinin Ön Gereksinimleri

Demokrasinin varoluşunun altı temel gereksiniminden önce (etkin siyasal makamların seçimle iş başına gelmesi, seçimlerin düzenli aralıklarla tekrarlanması, seçimlerin serbest olması, birden çok siyasal partinin varolabilmesi, muhalefetin iktidar olma şansının olması ve temel kamu haklarının tanınmış ve güvence altına alınmış olması¹⁷), demokratik sistemin konsolidasyonu için gerekli olan bazı toplumsal ölçütlere değinmek gerekir. Genel olarak refah düzeyi olarak adlandırılabilen bu basamakta, toplumların ekonomik ve sivil toplum boyutunda demokrasiye erişiminin olasılığı sorgulanır. Demokratik kurumlarda, süreklilik kavramını sekteye uğratabilecek girişimlerin muhafazakar - dinsel ayakları olabileceği gibi, ekonomik yönden yaşanan sıkıntılı süreçler de sürekliliğin sekteye uğramasında aktif rol

¹⁵ Sartori, 1996: 32

¹⁶ Dahl, 2015: 8

¹⁷ Gözler, 2016b: 86-87

oynayabilir.¹⁸

Ekonomik kalkınmanın önemli bir ayağı olan refah düzeyi (bilhassa kişi başına düşen gelir), sanayileşme, şehirleşme ve eğitim düzeyi ile demokrasinin adaptasyonu arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır.¹⁹ Diğer bir deyişle refah düzeyinin, sanayileşmenin, şehirleşmenin ve eğitim düzeyinin yüksek olduğu toplumlarda demokrasinin uygulanabilirlik ihtimali daha yüksektir.

Demokrasinin uygulanışı sadece sistemsal bir entegrasyon süreci olarak görülmemelidir. Demokrasinin işleyişinde önemli role sahip olan "çoğunluğun rızası" da söz konusudur. Çoğunluğun rızası, yani sistemin etkin ve yararlı olduğuna inanması önemli bir ayrıntıdır. Görüldüğü üzere, aslında demokrasinin adaptasyonu bir anlamda "topluluğun hazım kapasitesine" dayanır. Topluluğun sindiremediği her sistem, kusursuza yakın bir sistem olsa da sürekliliği tehlikede olan bir sistemdir. Siyasal hakların ve sivil özgürlüklerin de önemli rol oynadığı bu süreçte demokratik kurumların da emin ellerde, siyasi anlamda kültürel ve toplumsal alanda derin köklerle "topluluğun rızasının" gölgesinde yeşermesi gerekir.²⁰ Aksi takdirde, Nazi Almanyası ya da Faşist İtalya örneklerinde görüldüğü gibi, demokrasinin uzun ömürlü olamayacağı açıktır.

Bu nedenle siyasi rejimlerin uygulanışında ortaya çıkan önemli kavramlardan biri de meşruluk problemidir. Meşru olmayan bir rejimin sisteme entegre edilmesi ve yönetilen halk tarafından kabulü zordur. Eğer bir rejimin etkili olduğuna inanılmıyorsa, halk tarafından benimsenmesi beklenemez. Meşruluğun iki farklı kaybı mümkündür. İlki, "monarkların demokrasilere dönüşmesi" -ki bu yeni toplumsal kurumların da kurulmasının gerekliliğini içermektedir-, ikincisi ise "siyasi problemlerle karşılaşma ve bu problemlere yaklaşım"ın ortaya çıkardığı karmaşadır -bu seçenek ise yeni sosyal grupların siyasi sisteme entegrasyonunun yarattığı problem olarak tanımlanabilir.²¹

Lipset'in demokrasinin adaptasyonu ile ilgili hipotezinden bahsetmek gerekirse, Lipset bu konuda iki partili sistemin çok partili sistemden; çoğunluk sisteminin nispi temsil sisteminden ve federal yönetimin üniter devlet düzeninden daha fazla demokrasi adaptasyonuna müsait olduğunu vurgular.²² Bu karşılaştırmayla birlikte, diğer seçeneklerin demokrasi için uygun olmadığı gibi bir genelleme yapmak zordur fakat ilk seçeneklerin demokrasinin sağlamlaşmasında daha etkili olduğu savunulabilir. Sonuç olarak, iki parti

¹⁸ Lipset, 1959 : 70

¹⁹ Lipset, 1959 : 75

²⁰ Warren, 1999 : 99

²¹ Lipset, 1959 : 87 - 89

²² Lipset, 1959 : 98 - 99

sisteminde daha geniş bir toplumsal koalisyon imkanı, çoğunluk sisteminde ise uzlaşma imkanı ve çıkarların korunması daha kolay olmakta, federal sistem ile de bölgesel çıkarların ve değerlerin korunması garanti altına alınmış bulunmaktadır. Bu nedenle bir nebze daha geniş ve daha yoğun bir demokrasi uygulaması görmek mümkündür.

Peki demokrasinin de bir dalga misali yükselişi ve düşüşü olduğu söylenebilir mi? Tarihin akışı içinde çeşitli yönetimlerin çeşitli zamanlarda revaçta olduğu ve zamanla söndüğü, kimi zaman yeniden dirildiği düşünülürse, bu olasılığın pek de imkansız olmadığını belirtmek gerekir. Larry Diamond'a göre,²³ yeni demokrasilerin başarısızlığını tanımlayan "kötü yönetim" kavramı mevcuttur. Bu başarısızlığın nedenleri şu şekilde sıralanmıştır: ekonomik büyümede yaşanan geride kalma sıkıntısı, kamu hizmetlerinin yetersiz oluşu, bireysel güvenliğin zayıf olması, yolsuzluğun yaygınlaşması. Kötü yönetim, demokrasinin sürekliliğini tehlikeye atmakla birlikte, bireylerin ve çıkar gruplarının sisteme olan inancını da kırmaktadır. Demokrasi kötü yönetimle birlikte etkisini ve meşruluğunu kaybetmeye başlar.

1.3.4. Demokrasi Türleri

Demokrasi, halkın yönetimde olduğu bir yönetim biçimidir. Halktan yola çıkar. Demokrasiyi "halk tarafından ve halk için yönetim" olarak tanımlandıktan sonra yönetme işini kimin yerine getireceği merak konusudur. Halk oldukça farklı görüşlere sahip olup farklı tercihleri ifade ettiğinde yönetim kimin çıkarlarına hitap edecektir ya da kimden tarafa duracaktır? Bu ikileme verilecek birinci cevap halkın çoğunluğu olacaktır. Bu ilk ve en çabuk akla gelen yanıttır. Soruya verilen alternatif bir cevap ise şudur: Mümkün olduğu kadar çok insan tarafından mümkün olduğu kadar çok insan için yönetim.²⁴ Bu da tahmin edileceği üzere demokrasi üzerine iki farklı algılayışı ortaya çıkarmaktadır.

İlki, çoğunlukçu demokrasi anlayışıdır. Bu tipe mutlak demokrasi de denir. Adından da anlaşılacağı gibi, çoğunluk prensibi ile hareket eder. Bu anlayışın temelinde olan fikir, çoğunluk fikridir. Çoğunluk prensibi şu şekilde özetlenebilir: devlet, halkın çoğunluğunun iradesine göre hareket etmekle yükümlüdür. İkinci olarak ise çoğunluğun kararı, her şeyin üzerindedir. Çoğunlukçu demokraside azınlık hakları, kuvvetler ayrılığı, çift meclis sistemi ve kanunların yargısal denetimi gibi kavramlar elimine edilebilir.²⁵ Çoğunlukçu demokrasi ise yönetime gelecek olanın çoğunluk tarafından seçilmesi fikrine karşı çıkmaz. Ancak yönetenin, dolayısıyla da çoğunluğun haklarını, azınlığın temel haklarıyla sınırlandırmıştır.²⁶

²³ Plattner, 2015 : 7

²⁴ Lijphart, 2014: 16

²⁵ Gözler, 2016b: 88

²⁶ Tunç, 2008: 1117-1118

Demokrasi kavramı, tek bir tanıma sahip olmadığı gibi türleri konusunda da birçok tartışmaya yol açmıştır. Teoride demokrasi, bir ideali, olması gerekeni anlatır. Bu anlamda bir rejimin demokratik olabilmesi için, halkın bütününün isteklerinin hepsine koşulsuz olarak tamamen uyması gerekir. Fakat mantık yönünden bakıldığında, herkesin istekleri yönetime yansıtılamaz, mümkün olsa bile bu bir kaos ortamının oluşmasına yol açar. Elbette, olması gereken bir "ideal demokrasi" vardır fakat bu ideali uygulamak günümüz şartlarında olasılık dahilinde değildir. Bu ideal reddedilemez; ancak, demokrasilerin de bu idealle tanımlanması doğru olmayabilir. Çünkü demokrasi bu şekilde tanımlanırsa yeryüzünde demokratik rejim tanımına uygun devlet kalmaz..

Bu nedenle, ampirik demokrasi teorisi ortaya çıkmıştır. Ampirik teori ideal olandan değil, uygulanabilir demokrasilerden bahseder. Vatandaşlarının daha uzun bir süre ihtiyaçlarına cevap verebilecek demokrasi rejimlerinin ortak özellikleri olarak şu altı özellik sayılabilir: ilk olarak etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir. İkinci olarak, seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Üçüncü olarak, seçimler serbest olmalıdır. Dördüncü olarak, birden çok siyasal parti var olmalıdır. Beşinci olarak muhalefetin iktidar olma şansı mevcut olmalıdır ve altıncı olarak temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olmalıdır.²⁷ Bu şartlar bulunmadığında o rejime demokratik denemez. Bu koşulların tam anlamıyla yerine getirilmesi ve tam olarak uygulanması gerekir.

Günümüzde ise gündemde üç farklı demokrasi türü vardır.²⁸ Bunlar egemenlik hakkının kullanılması yönünden doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ve yarı doğrudan demokrasidir. Doğrudan demokrasi, ideal olana en yakın demokrasi uygulamasıdır diyebiliriz. Bu demokrasi uygulamasında halk, demokrasiyi direkt olarak bizzat kendisi kullanmaktadır. Devlet için alınması gereken kararları alan halktır, bunu doğrudan yapar, arada herhangi bir temsilci yoktur. Bu nedenle en ideal demokrasi modelidir. Fakat öngörülebileceği üzere bu tarz demokrasi, coğrafi yönden daha küçük ya da demografik bakımından daha az nüfusa sahip devletlerde uygulanabilir. Coğrafi genişlik ve halk popülasyonu arttıkça halkın bizzat fikir bildirmesi ve her durumda toplanması zorlaşmaktadır. Nitekim tarihte demokrasiyi uygulayan Roma Devleti de coğrafi genişliğin ve hükmedilen halkın nüfusunun ve çeşitliliğinin artması nedeniyle demokrasiden uzaklaşmıştır. Günümüzde, doğrudan demokrasi sadece İsviçre'de,

²⁷ Gözler, 2016b: 86-87

²⁸ Bunlar dışında da demokrasi kavramının çok farklı şekillerde tezahür ettiğini ya da etmesi gerektiğini belirtmek için demokrasi kelimesinin başına çeşitli sıfatlar eklenerek türetilen demokrasi çeşitleri mevcuttur: örneğin katılımcı demokrasi, müzakereci demokrasi, radikal demokrasi, illiberal demokrasi, mutabakat demokrasisi, global demokrasi, yerel demokrasi, hatta siber demokrasi gibi. Ancak bu çalışmanın konusu dışarısında kaldıkları için ayrıca ele alınmamışlardır.

Glarus Kantonunda ve Appenzell Innerrhoden Yarım Kantonunda uygulanmaktadır.²⁹ Doğrudan demokrasinin kökeni, halk egemenliği ve egemenliğin devredilmezliği ilkesine dayanmaktadır. Bu da akla Rousseau'nun toplum sözleşmesi fikrini getirmektedir. Rousseau'ya göre egemenliğin dört özelliği vardır: egemenlik devredilemez, bölünemez, yanılmaz ve mutlaklıdır.³⁰ Rousseau, egemenliğin devredilemez olduğunu düşündüğü gibi temsil fikrine de karşıdır.

Temsili demokraside halk, egemenliğini kendi seçtiği temsilcilerin aracılığı ile sağlar. Halk, kendilerini temsil edecek kişileri seçer ve bu kişiler halkın egemenlik hakkını halkın adına kullanır. Temsili demokrasinin kökeni milli egemenlik ilkesine dayanmaktadır. Millet kavramı, kendisini oluşturan bireylerin dışında bambaşka soyut bir ruha bürünen, geçmiş, şimdiki ve gelecek kuşakları da ihtiva eden bir kavramdır. Irk ya da soy bağı fikrinden çok süreklilik arz eden bir olgudur. Bu nedenle, milletin temsilcilere ihtiyaç duyması ve bunun zaruri olması anlaşılabilir niteliktedir.

Yarı doğrudan demokraside ise egemenliğin kullanılışı hem halk hem de temsilciler arasında paylaştırılmıştır. Bu nedenle yarı doğrudan demokrasi, doğrudan demokrasi ile temsili demokrasinin karışımıdır. Yarı doğrudan demokraside egemenlik hakkının kullanımı seçilmiş temsilcilere verilmiştir, yani seçimle iş başına gelen makamlar vardır; lakin halk bazı durumlarda referandum gibi araçlar ile egemenliğin kullanılmasına doğrudan katılır. Bu demokrasi şeklinde halk referandum, halk vetosu, halk teşebbüsü ve temsilcilerin azli gibi araçlarla egemenliğin kullanılmasına doğrudan katılmaktadır.

- Referandum (Halk Oylaması): Parlamento tarafından kabul edilen ya da edilebilecek kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır.
- Halk Vetosu: Parlamentonun kabul ettiği kanun metninin halkın karar verme yetisine dayanılarak düzenlenen referandum sonucunda reddedilmesi ve yürürlüğe girmesinin engellenmesidir.
- Halk Teşebbüsü: Referandum ve halk vetosundan farklı olarak halk, istediği kanunu çıkartmak maksadıyla kendi arasında imza toplayarak belli bir konuda kanun yapılmasını isteyebilir, bir nevi kanun teklifidir.
- Temsilcilerin azli: Halk, çalışmasından memnun kalmadığı temsilciyi görevden alabilir, yerine yeni birinin seçilmesini teklif edebilir.³¹

²⁹ Gözler, 2016b: 90

³⁰ Akad vd., 2016: 150-151

³¹ Gözler, 2016a: 289 - 296

Demokrasi, günümüzde siyasi hayatımızın vazgeçilmez parçası olarak görülse de hakkında bazı yanlış varsayım ve önyargılar mevcuttur. Bunlardan en yaygın olanı monarşi ile demokrasinin bir arada yürüyemeyeceği, hatta birbirinin zıttı olduğu görüşündedir. Fakat Arend Lijphart'ın demokratik olarak kabul ettiği 21 ülkeden 10'u cumhuriyet, kalanı ise monarşidir. Avustralya, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç, İsveç, Yeni Zelanda gibi ülkeler birer cumhuriyet yönetimi değil, monarşiye tabiidir.³²

Ayrıca, cumhuriyet olarak adlandırılan bir yönetim de anti-demokratik tavırlar sergileyebilir. Bir ülkenin yönetim biçiminin cumhuriyet olması ya da adının içinde cumhuriyet geçmesi, onu demokratik ve insan haklarına saygılı bir ülke yapmaz. Saddam Hüseyin dönemi Irak, Muammer Kaddafi dönemi Libya anti demokratik cumhuriyetler olarak görülmektedirler.³³ Sonuç itibariyle yönetim biçimlerinin isimlerine odaklanılmamalı, içerikleri özümsemelidir. Çoğu demokratik ülke monarşiye tabii olduğu gibi ismi cumhuriyetle anıldığını halde demokratik olmayan birçok devlet de mevcuttur.

1.3.5. Demokrasi Tarihi

- **Greko-Romen Uygarlığı**

Tarihe bakıldığında, demokrasinin ilk örneklerinin Antik Yunan'da ortaya çıktığını görürüz. Klasik dönemde ve sonrasında, en önemli şehir devleti olarak Atina görülmüştür. Hem ticaret yollarına ve limanlarına açık olması bakımından hem de felsefenin hızla geliştiği özgür bir şehir devleti ortamı sunmasından dolayı demokrasi söz konusu olduğunda Atina şehri akla gelen ilk örneklerden birisidir. MÖ 507 yılında Atinalılar neredeyse iki yüzyıl boyunca, ta ki şehrin kuzeydeki en güçlü komşusu Makedonya tarafından hükümdarlık altına alınana kadar halkçı yönetim sistemini benimsemiştir.³⁴ Antik Yunan uygarlığı yetiştiği topraklar sayesinde birçok kültürün etkileşimde olduğu ve bir çok yapının iç içe geçtiği bir bölgede yer almaktaydı. Coğrafi açıdan yer aldığı alan karadan gelişme olanağını sınırlı tutmaktaydı. Bu nedenle deniz ticaretine dayalı ekonomik bir yapıya sahipti. Antik Yunan uygarlığı, halkın ekonomik düzeyinin birbirine yakınlığı ve nüfusun birbirini tanımaya olanak verecek kadar az oluşuyla doğrudan demokrasinin uygulanmasında problem yaşamamıştır. Antik Yunan uygarlığı, refah seviyesiyle birlikte özgür düşünce ortamının ve felsefi bakış açısının tomurcuklandığı ilk yerlerden birisi olmuştur. Siyasi örgütlenme ve siyasal

³² Lijphart, 1996: 79

³³ Gözler, 2016b: 52

³⁴ Dahl, 2015: 19

bilinçlenme açısından güçlü bir profili olan Antik Yunan, siyasal sağduyuya algıları oldukça açık bir halktan oluşuyordu. İleride de değinileceği gibi, Antik Yunan demokrasisi günümüz şartlarına kıyasla yeterli sayılabilecek bir düzeyde olmasa da ilk ve benzersiz oluşu, bu girişimin önemini ve değerini ortaya koymaktadır.

Yunanca'da anlamı insanlar olan *demosun* ve anlamı yönetmek olan *kratosun* birleştirilerek demokrasi ya da demokratia terimini ilk kullananların Yunanlılar ve hatta Atinalılar olduğu düşünülür. Demos sözcüğü Atina'da genellikle bütün Atinalılar, bazen de halk, hatta kimi zaman sadece fakir halk için de kullanılırdı.³⁵ Burada belki de, samimi bir nükte ile fakir halka vurgu yapılarak demokrasi yerilmekte, ötekileştirilmekteydi.

Önemli bir sorun söz konusu olduğunda tüm yurttaşlar tek bir alanda toplanıp bu sorunu tartışıp fikir alışverişinde bulunabilmekteydi. Fakat bu durumun istisnası, vatandaşlık konusuydu. Şöyle ki kölelerin, yabancıların, kadınların ve çocukların hak ehliyetleri, dolayısıyla da hukuki kişilikleri yoktu. Bu kişiler demokrasiye katılamıyor, özgür erkeklerle eşit statüde görülüyorlardı.³⁶

Eski Yunan kent devletinde kişiler üç farklı grupta sınıflandırılıyordu. Bunlar köleler, yabancılar ve yurttaşlardı. Köleler, hak ehliyetleri olmasa da bu sistemin büyük dayanaklarından biri sayılmaktaydı. Çünkü kölelerin emeğiyle ekonomik yaşam sağlanmakta ve yurttaşlar bu sayede kalan değerli vakitlerini siyasi problemlerin çözümüne ve güzel sanatlar konusunda ilgilerini ve becerilerini geliştirmeye adanma şansı bulmaktaydı.³⁷ Köleler sayesinde demokrasi üzerine yapılan konuşmalar daha rahat bir çerçevede ve daha geniş bir zamanda konuşulmaktaydı. Maddi yönden gelirleri oldukça yerinde olan elit kesim, kölelerin işgücü sayesinde kent yönetiminde söz sahibi olacak vakit bulmuştu.

Şehir devletinin en önemli organı, bütün (özgür ve yetişkin erkek) vatandaşların yer alma hakkının bulunduğu meclisti. Bu mecliste bazı memurların -generallerin- seçimi yapılırdı. Diğer kamu görevlerine gelecek vatandaşlar ise kura yöntemiyle seçilirdi. Bu yöntemde tüm adaylar eşit derecede şansa sahipti.³⁸ Böylelikle tüm yurttaşlara hizmet etme şansı tanınıyordu. Bu nedenle görev süreleri kısa tutulmuş, hem çoğu vatandaşa bu hak tanınmaya çalışılmış hem de aynı göreve ikinci kez atanılmanın zorlaştırılması amaçlanmıştır.

Roma Cumhuriyeti ise İtalya'da kurulmuş, Akdeniz çevresinde hakimiyet kurmuştur. Başta Latin kültürü ve Latincenin kullanımı daha etkiliyken, zamanla Yunan kültürünün ve Yunanca kullanımının etkisi güçlenmiştir.

³⁵ Dahl, 2015: 19

³⁶ Kışlalı, 1984: 63

³⁷ Kışlalı, 1984: 66

³⁸ Dahl, 2015: 20

Roma tarihi dört ana bölümden oluşmakta ve ilk üç dönemde, yani Krallık Devri'nde (*Regnum*), Cumhuriyet Devri'nde (*Res Publica*) ve İlk İmparatorluk Devri'nde (*Principatus*) birbirine benzeyen birçok yön vardır. Üç organ *magistra*, *senatus* ve halk meclisleri ilk üç rejimde her zaman mevcuttur ve bu organlar arasındaki ilişki rejimin karakterinin nasıl yorumlanacağı hakkında bilgi verir.³⁹ Adından da çağrışım yapacağı üzere ikinci devirde yani *Res Publica* döneminde, demokrasinin daha anlaşılır, etkin ve ciddi bir örnek sayılabileceği gözlenmiştir. Roma'daki algılayış da Antik Yunan'a benzer şekildedir, yani tüm halkı ve vatandaşları kapsamaz. Burada da vatandaşlık hakkının bazı kesimlere tanındığı gözlenmiştir.

Roma'da *civitas*, yani Yunanca *polis*, kendine özgü bir kuruluştur ve bu kuruluşun iki özelliği bulunur. Birincisi, devleti oluşturan her kişi, devlet hayatına doğrudan katılmalıdır. Kişiler devlet hayatında fiilen yoksa bu oluşuma *civitas* denemez. İkincisi de bu katılım, hukuki bir örgütlenme neticesinde olmalıdır. Hukuki örgütlenme de aşağıdaki üç unsurun dengelenmesiyle gerçekleşir:

- Bir veya birkaç başkan, reis (*magistratus*),
- Bir danışma heyeti (*senatus*)
- Tüm kişilerin katıldığı halk meclisi (*comitia*).⁴⁰

Roma Cumhuriyeti, Julius Sezar'ın diktatörlüğüne kadar devleti idare etse de Sezar'ın ölümüyle imparatorluk fazına geçiş yapılmış ve cumhuriyetçi uygulamalar sona ermiştir. Bu dönemden sonra Roma demokrasisi için vazgeçilmez olan üç organın da etkisini iyice yitirip silindiği görülmektedir. Bu dönemde imparator, diğer yöneticilerden yani *magistra* ya da *princeps*lerden çok daha farklı bir yetkiye ve statüye sahipti. İmparator, artık *princeps*ti, yani vatandaşların birincisi değil, tüm yetkilerin toplandığı efendi ve tanrıydı (*Dominus et Deus*).⁴¹

Bundan sonra MS 1100 yılına kadar pek görülmeyen demokrasi, Kuzey İtalya'da kendini yeniden göstermiştir. Bu seferki uygulama ülke bazında değil daha çok yerel yönetimlerde ve küçük şehir devletlerinde görülmeye başlanmıştır. Demokrasinin modellenmesi ise Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu'nda olduğu gibi sınırlı bir kesimi kapsıyordu. Toplumun diğer kesiminin de demokrasinin içinde yer almak ve yönetime katılmak gibi bazı siyasi istekleri vardı. Bu günkü orta sınıfa benzetilebilecek bazı toplumsal kesimler, üst sınıflardan daha kalabalık olmakla birlikte aynı zamanda kolayca örgütlenebilme becerisine sahiptiler. Üstelik bu tutum sadece direnme ve ayaklanma çıkarma tehditlerinden

³⁹ Tahiroğlu ve Erdoğan, 2014: 2

⁴⁰ Tahiroğlu ve Erdoğan, 2014: 2-3

⁴¹ Tahiroğlu ve Erdoğan, 2014: 34

öte, bunların bizzat yaşandığı durumlarla sonuçlanabilmekteydi.⁴² Böylelikle şehir devletlerinde birçok insan, yönetime katılma hakkını bu tarz sert yollardan da olsa elde etti.

Görüldüğü gibi geçmiş zamanların demokrasileri günümüz demokrasilerine pek benzememekteydi. Meclis üyeliği çoğunlukla halkın geliri iyi olan kesiminden ve cinsiyeti erkek olma şartıyla elde ediliyor ve meclis üyeleri halkın geneli tarafından seçilmiyordu.

- **Kuzey ve Batı Avrupa**

Kuzey Avrupa'da benzersiz bir topluluk olan Vikinglerin demokrasi oluşumları konusunda farklı bir tarzı deneyimledikleri söylenebilir. Vikingler hem sosyal hayatları hem yaşam standartları hem de demokrasi adına farklı bir bakış açısı ihtiva etmekteydi. *Streinkjer* kentinde MS 600 ve MS 1000 yılları arasında olduğu sanılan, özgür Vikinglerin düzenli olarak Norveç'te *Ting* adı verilen yargı meclislerinde bir araya geldiği, kayık şeklinde bir halka oluşturacak şekilde dizilmiş büyük taşları görülebilir.⁴³ Vikingler özgürlüklerine değer veren ve eşitlik fikrini sosyal hayatlarına entegre etmiş bir halktı. 10. yüzyılda özgür Viking halkı arasında eşitlik fikrinin ne kadar yaygın olduğu, Danimarkalı Vikinglerin Fransa'da bir nehir boyunca yolculuk ederken, kıyıdaki bir ulak kendilerine "Efendinizin adı ne?" diye sorduğunda ona "Efendimiz yok, biz hepimiz eşitiz"⁴⁴ diye cevap vermeleriyle doğrulanmaktadır.⁴⁵

Vikinglerin Kuzey Avrupa boyunca kendi ulusal meclisleri *Ting*leri kurarak Norveç, Danimarka ve İsveç'te aynı İzlanda'da yaptıkları gibi bu oluşumu yaydığı düşünülmektedir. Bu sistem gitgide kendini geliştirmiş ve halkın ihtiyaçları ve farklılıklarına göre değişmiştir. 15. yüzyılda kralın İsveç toplumunun farklı kesimlerinden temsilcileri çağırması, bir Viking dönemi geleneği olan meclislere halkın katılımını biraz daha değiştirip geliştirerek modern temsili parlamentonun öncüsü olmasını sağlamıştır. Bu toplantılar zamanla İsveç *riksdagı*na, yani parlamentosuna dönüşmüştür.⁴⁶ Buradan hareketle, çeşitli yönetsel ya da halksal bazı müdahalelerin uygulanan demokrasinin yapısına katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Demokrasi ve seçim fikrinin kendisinin monarşi gibi siyasal bir katılığa sahip olmadığı, bu örnekte göze çarpmaktadır.

İngiltere de temsili hükümet alıştırması olarak I. Edward'ın 13. yüzyıldaki hükümdarlığında zaman zaman ihtiyaç duyuldukça toplanan meclislerin varlığıyla demokrasi

⁴² Dahl, 2015: 20

⁴³ Dahl, 2015: 26

⁴⁴ Mawer, 2012: 102

⁴⁵ Dahl, 2015: 27

⁴⁶ Dahl, 2015: 29

fikrini uygulamıştır.⁴⁷ Yine de halkın danışma meclisinin kararları, kral için bağlayıcı değildi. Zamanla insanların daha fazla okuyarak bilinçlenmesi, basın organlarının yayılması ve hızla gelişmesi, eğitim kalitesinin ve eğitime duyulan sempatinin artmasıyla halk çok daha hızlı şekilde bilinçlenmiş, dolayısıyla bu devirden sonra 1789 Fransız Devrimi ile birlikte ulus devlet anlayışı gündeme gelmiştir. Ulus devlet anlayışı siyaset felsefesi açısından oldukça önemli bir adımdır. Bu tarihten sonra birçok ulusu içinde barındıran imparatorluklar tarihin tozlu sayfalarına gömülmüş ve onların küllerinden yeni ulus devletler doğmuştur.

Önceki dönemde savaşa giden halk, kralları ya da feodal beyleri adına savaşmaktaydı. Savaşan halktı, ama bu halk daha çok bir lidere bağlı tebaa idi. Bu halka vatandaş ya da yurttaş demek mümkün değildi. Çünkü kişilerin bağlılıkları vatanlarına değil yöneticilerineydi. Bu tarihten sonra uyruk, ulus, millet kavramları literatüre girmiştir. Yani halk, vatanını kendisi için savunması gerektiğinin farkına varmıştır. Ulus da aynı toprak parçasında, aynı dili konuşan, aynı maziye ve aynı geleceğe sahip olan, aynı gelenek görenek ve kültüre bağlı bireyler olarak tanımlanmıştır. Devletin kurucu unsurlarından olan toprak parçası üzerinde yaşayan halk, ulus kavramıyla yeniden biçimlendirilmiştir.

Nihayetinde Fransız Devrimi ile sadece ulusun değil, devletin algılanış biçimi de değişmiştir. Önceleri devlet ve tebaa birbirinden keskin çizgilerle ayrılmış iki farklı kavram olarak değerlendirilirken bu tarihten sonra devlet, ulusun bir araya gelmiş ve organize olmuş hali olmaya başlamıştır. Bu noktada, devlet ve vatandaş iç içe geçmiş bir bütündür. Vatandaş, devletin varlığını ve istikrarını devam ettirmesi yönünde emek vermekle yükümlüyken devlet de vatandaşını koruma ve kollama görevini taşır. Üstelik öncelerden farklı olarak bunu halkına güvence vererek yapmalıdır.

Fransız Devrimi'nin üç önemli ilkesi vardır. Bunlar özgürlük, eşitlik ve kardeşliktir (*Liberté, égalité, fraternité*). Feodal bağlardan kurtulma, aristokrasi ile eşit seviyeye ulaşma ve tüm Fransız ulusunun kardeşliği hedeflenmiştir. Daha sonra bu değerler, milliyetçilik akımına dönüşmüş ve tüm kitleleri etkisi altına almıştır. Devrim sırasında yayımlanan bildirilerde ulusun da siyasi kararlara katılmak istediği, egemenliğin halkta olduğu ve kralların sadece yasaların uygulanışını denetlemek adına orada bulunduğunu belirten halk, yasaların yapılmasına da katkıda bulunmak istediğini dile getirmiştir.⁴⁸ Sıradan bir isyan olarak başlayan bu hareket zamanla tüm dünyaya yayılmış; milliyetçilik fikri, imparatorlukların büyük surlarını yutan bir dalga haline gelmiştir. Halkların farklılıkları,

⁴⁷ Dahl, 2015: 29

⁴⁸ Akad vd. 2016: 121

zamanla ulus bilincine yönelmiş ve kendi uluslarının geleceği hakkında söz sahibi olmak adına yönetimi ele almak istemişlerdir.

- **Amerika Kıtası**

Amerika, Avrupalılar tarafından keşfedilişinden sonra birçok badireler atlatmış, iç savaş görmüş ve kölelik fikriyle mücadele etmiş bir kıtadır. Britanya'ya karşı verilen bağımsızlık mücadelesi ve cumhuriyetin ilanından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçek bir demokrasi adına ilk önemli çıkışlardan birini, Başkan Abraham Lincoln yapmıştır. Lincoln, iç savaşın ardından 1863 yılında ünlü Gettysburg konuşmasında, demokrasinin bugün kabul edilen tanımını vermiştir: "halkın, halk tarafından, halk için yönetimi" (*the government of people, by the people, for the people*)⁴⁹. Ardından ABD'de köleliği kaldırarak demokrasi tarihinde yer edinmiştir.

- **İslam Coğrafyası**

Türklerde ise köklü bir devlet geleneği göze çarpmaktadır. Türklerin göç ve salgın hastalıklar gibi ya da toplum hayatını ilgilendiren başka ciddi sorunlarda kendi meclislerine danıştığı gözlenmiştir. Eski Türklerde devlet işlerinin görüşüldüğü meclislere toy, kurultay veya kengeş adı verilmekle birlikte Hakan/Kağan devlet başkanı sıfatıyla bu meclisleri yönetme görevini icra etmekteydi. Devlet teşkilâtının içerisinde otoriteleri yöneticiden sonra gelen meclisler, yasama ve yürütme işleri ile ilgilenir, yöneticiyi denetler ve gerektiğinde devlet başkanının yetkilerini kısımlırdı.⁵⁰ Türkler, meclis fikrine sıkı sıkıya bağlılardı. Danışma meclisleri hakana fikir verir ve göç gibi bazı mühim konularda meclisin çoğunluğunun fikri önemsenirdi.

Osmanlı İmparatorluğu da temsil fikriyle 19. yüzyılda, Fransız İhtilali'nin etkisiyle neredeyse tüm dünyayı etkileyen milliyetçilik düşüncesi sayesinde tanışmıştır. Balkanlar'da ortaya çıkan milliyetçilik içerikli ayaklanmalar neticesinde, hem Batı Dünyası'nın desteğini almak isteyen hem de neredeyse beş yüz yıldır hükmettiği topraklarını yitirmek istemeyen Osmanlı İmparatorluğu, bazı yönetsel ve hukuki düzenlemelere gitmiştir. 3 Kasım 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı, tüm halkı eşit çerçevede ele alıp hukuki ve toplumsal hayatı güvence altına almak adına maddeler içermiştir. Bu ferman ile milliyetçilik fikri yatıştırılmaya çalışılmış ve herkesin Rum, Yunan, Sırp, Bulgar ya da Türk'ten öte Osmanlı vatandaşı olduğu fikri aşılarmaya çalışılmıştır. Fakat bu yeterli olmamış, 18 Şubat 1856'da Islahat Fermanı ilan edilmiştir. Bu ferman ile millet sistemi (tebaanın kendi dinine uygun

⁴⁹ Abraham Lincoln'ün Gettysburg Konuşması, 19 Kasım 1863, Amerika, <http://www.abrahamlincolnonline.org/lincoln/speeches/gettysburg.htm>, (erişim tarihi: 15.10.2017)

⁵⁰ Çalen, 2008: 1

toplum ve hukuk sistemine dahil olması) kaldırılmış ve gayrimüslim halk ile müslüman halk eşit haklara sahip olmuştur. Bu sayede Batılı Devletlerin ve kimi zaman da Rusya'nın, gayrimüslim halkı öne sürerek azınlık hakları konusunda Osmanlı İmparatorluğu'nun iç işlerine müdahil olması konusu ortadan kaldırılmaya çalışılmış ve milliyetçilik fikrinin etkisini yitirmesi amaçlanmışsa da başarılı olmamıştır. Daha sonra 1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet ile devlet anayasal sisteme geçmiş ve iki fazlı bir parlamento oluşturulmuştur. Padişah tarafından atanan devlet adamları Ayan Meclisi'nde, seçim yoluyla gelen devlet adamları ise Mebusan Meclisi'nde görev yapmaya başlamıştır. II. Abdülhamit'in meclisi dağıtmasıyla bu uygulama son bulmuştur.

1908 yılında ise Osmanlı İmparatorluğu için II. Meşrutiyet dönemi başlamıştır. İlk dönemden farklı olarak bu sistemde padişahın meclisi kapatma yetkisi saklı kalmakla birlikte belli koşullara bağlanmış, padişahın meclis üzerindeki yetkisi sembolik hale getirilmiştir. Ayrıca yeni düzende Bakanlar Kurulu meclise karşı sorumludur. Üstelik güvenoyu alamayan milletvekillerinin görevi sonlandırılmaktaydı. Padişah meclisi kapatsa dahi üç ay içinde yeniden seçimlerin yapılması gerekmekteydi. Anayasanın 3. maddesinde, seçmen tanımı da yapılmıştır: "3. madde, 20 yaşını doldurmuş bütün erkek Devlet-i Âliye tebaasına emlak ve servet sahibi olsun-olmasın birinci dereceden seçmen olma hakkını tanımaktadır".⁵¹ Parlamenter sisteme geçen Osmanlı İmparatorluğu, 1920 yılına kadar bu düzene devam etmiştir.

1.3.6. Hak ve Özgürlüklerin Tarihsel Gelişimi

Demokrasi dendiğinde en önemli unsurlardan birisi kuvvetler ayrılığı, diğer unsurlarından birisi ise haklar ve özgürlüklerin korunmasıdır. Demokrasi, genelde bir anayasa hareketiyle bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktadır. Bu öyle bir güvencedir ki aslında devlet, halkını kendisinden bile korumaktadır. Hak ve özgürlüklerin tarihsel gelişimine bakıldığında öne çıkan ülkelerin İngiltere, ABD, Fransa ve Almanya (Weimar Cumhuriyeti) olduğunu görmekteyiz. Bu ülkeler ile birlikte önce hak kavramı ortaya çıkmış, daha sonra çeşitli düzenlemelere gidilmiş ve bu haklar sınıflandırılmış, ardından topluma kazandırılmıştır.

İngiltere'de anayasalcılık ve demokrasi hareketleri erken bir evrede görülmeye başlanmıştır. Çeşitli metinlerde günümüzdekiyle karşılaştırılamayacak şekilde olsa da insan haklarını bir nebze de olsa koruyan bazı maddeler bulunmaktadır. Bunların birkaçından bahsetmek gerekirse;

---

⁵¹ Çalen, 2008: 34

- *Magna Carta Libertatum* (Büyük Şart) (1215): Bu belge, yılından da anlaşılacağı üzere Avrupa'nın feodalizm dönemine denk gelen bir belgedir. Bu belgeye göre feodal-aristokratik yapı, kralın otoritesini sınırlamaktadır.⁵² Bu belge, krala karşı bir yaptırım içerdiğinden ayrıksı bir belgedir. Bu zamana gelene kadar mutlak monarşilerde kralların ya da yöneticilerin yetkilerini sınırlayan belgelere rastlanmamaktadır. *Magna Carta*'da öne çıkan maddelerden bazıları kilisenin gücünün güvence altına alınması, ülkenin tüm özgür insanların güvence altına alınması, vergi toplamanın sınırlandırılması, kişi güvenliği, adaletin tarafsızlığı, ticaret yolları güvenliği, seyahat özgürlüğü, cezalandırmada kullanılacak olan oranlılık prensibi ve en önemlisi de ülkenin barışına karşı gelen krala karşı direnme hakkıdır.⁵³ Bu belgenin gelişyle soyluların keyfiyetine bağlı olarak cezalandırmalar, adil olmayan ceza uygulamaları, özgür bir vatandaşın tutuklanmasında aranan şartların belirlenmesi ve ölen bir özgür kişinin mirasının dağılımı gibi konulara da değinilmiştir.⁵⁴
- *Petition of Right* (Haklar Dilekçesi) (1628): İngiltere'de yaşanan mezhep çatışmasının da etkisiyle insanlar ve inançlar arasındaki çeşitlilik arttıkça bu çeşitliliğin haklarını da korumaya yönelik belgelerin ortaya çıktığını görmekteyiz. Haklar Dilekçesi de bu belgelerden biri olarak sayılmaktadır. Temelde İngiltere'deki parlamento ile kral arasındaki çatışmadan doğan Haklar Dilekçesi'nin hikayesi şu şekildedir: İngiltere Kralı I. Charles'ın parlamentonun onayını almadan İspanya ve Fransa'ya savaş açması, savaş için ihtiyaç duyulan maddi desteği de vergilerle sağlama yoluna gitmesi, parlamento ile arasının açılmasına sebep olmuştur. Parlamento kral tarafından iki kez dağıtılsa da üçüncü kez toplandığında muhalif tarafın da fazla olmasının etkisiyle krala savaş için maddi destek sağlanmasının karşılığında I. Charles'ın Haklar Dilekçesi'ni imzalamasını talep etmiştir.⁵⁵ Bu belge ile kralın, parlamentonun onayı olmaksızın vergi ya da para toplayamayacağı, kişilerin de yargı kararı olmadan mal ve can güvenliğine kast edebilecek herhangi bir eylemde bulunulmayacağı kabul edilmiştir.⁵⁶ İnsan hakları konusunda önemli bir ilerleme sayılan bu belge, kral için zor bir durum yaratmış, otoritesi sorgulanan ve

---

⁵² Akad vd., 2016: 255

⁵³ Akad vd., 2016: 256

⁵⁴ Holt vd., 2015, 239-240

⁵⁵ Johnson, 1864: 303 - 318

⁵⁶ Johnson, 1864: 320

parlamentodan daha işlevsiz görülen kral, parlamentoyu dağıtmış ve on bir sene boyunca toplamamıştır.⁵⁷

- *Habeas Corpus Act* (1679): II. Charles döneminde gündeme gelen ve 1679 yılında kabul edilen *Habeas Corpus Act*, önemli bir hukuki belge niteliğinde olup günümüzde dahi kullandığımız "*habeas corpus güvencesi*"nin kaynağıdır.⁵⁸ Özetle bu belge, keyfi tutuklamalar yapabilen krallara ve aristokratlara karşı kişilik haklarının korunması açısından bir önlem niteliği taşımaktaydı. Yargı kararı olmadan keyfi ve uzun süreli tutuklamalar, hapsedilmeler yasaklanmış, suçu ne olursa olsun tutuklanan kişinin bir gün içerisinde hakim karşısına çıkarılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Gereksiz bekleme sürelerini uygulayan görevlilerin cezalandırılabilceğini de söyleyen bu belge⁵⁹, İngiltere ve hatta Avrupa hukuku ve insan hakları için önemlidir.
- *Bill of Rights* (Haklar Bildirgesi) (1689): II. James döneminde imzalanan bu belge, yine kral ve parlamento arasındaki kutuplaşmadan doğmuştur. Kralın yasaların sadece uygulayıcısı olduğu, parlamentonun onayı olmadan yasalarda değişiklik yapamayacağı, parlamentonun onayı olmadan vergi toplayamayacağı, krala dilekçe verme hakkının olduğu ve bu dilekçeler sebebiyle tutuklamaların olmayacağı, barış dönemlerinde parlamentonun izni olmadan ordunun toplanamayacağı ve parlamento üyelerinin serbestçe seçileceği öngörülmüştür.⁶⁰ Burada önemli olan, parlamentonun üstünlüğünün kabul edilmesidir. Ayrıca, günümüzde kullanılan "yasama dokunulmazlığı" ilkesi de bu belge ile parlamentonun özgürce konuşmasını sağlamak adına kabul edilmiştir.⁶¹
- *Act of Settlement* (1701): Bu belge, kendisinden bir önce gelen Haklar Bildirgesi'nin tamamlayıcısı gibi görülmektedir, çünkü parlamento ile ilgili kararlar içermektedir. Bu belgeye göre kralın savaş açabilmesi için parlamentonun onayı gerekmektedir ve krala yakın, kralla çıkar ilişkisi olan kişilerin parlamentoda görev yapması yasaklanmıştır.⁶²

Görüldüğü üzere, İngiltere'de monarklara karşı verilen mücadeleler sonucunda, halk bazı haklar elde etmiştir. Bu haklar günümüzde de geçerli olup anlamları bakımından eşsizdir. İngiltere, hala günümüzde de krallıkla yönetiliyorken demokrasi alanında sağlam

⁵⁷ Johnson, 1864: 341

⁵⁸ Akad vd., 2016: 258

⁵⁹ Johnson, 1864: 373 - 376

⁶⁰ Akad vd., 2016: 259

⁶¹ Johnson, 1864: 386 - 388

⁶² Johnson, 1864: 389

kurallara sahiptir. İngiliz halkı, bu hakları mücadele ile elde ettiği için bu kurallara daha çok sahip çıkmış ve hükümlüsünden yargıcına bu kuralların titizlikle uygulanmasını sağlamıştır. Bu da kuralları bu zamana kadar canlı tutmuş ve hem İngiliz hem de Avrupa halkına bu düşüncelerin yerleşmesini sağlamıştır.

ABD'ye gelindiğinde önemli bir belge olarak karşımıza 12 Haziran 1776 Virginia Haklar Bildirgesi çıkmaktadır. Virginia Haklar Bildirgesi, 4 Temmuz 1776'da kaleme alınan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nden önce yazılmıştır. Virginia Haklar Bildirgesi de birinci maddesi bakımından benzersiz bir özellik taşır: "Bütün insanlar, eşit olarak, hür ve bağımsızdırlar, doğuştan bir takım hakları vardır. İnsanlar topluma katılmakla bu haklarından yoksun bırakılamazlar."⁶³ Daha önceki zamanlarda kralın ya da imparatorun tebaası gibi görülen halk, bu belgeyle bireysel kimlik kazanmış ve özgür doğdukları ve bir takım hakları olduğu kabul görmüştür. Aynı zamanda demokrasi adına ikinci maddede iktidar yetkisinin halkta olduğu ve iktidar yetkililerinin de halka karşı sorumlu olduğu, siyasal iktidarın toplum yararını gözetmek adına var olduğu (md. 3), kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsenmesi (md. 5), seçimlerin serbestliği (md. 6), kişi güvenliği (md. 8) ve basın özgürlüğü (md. 12) ve din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması konusu (md. 16) bildirgenin içinde yer alan ve korunan bazı haklardan sayılmıştır.⁶⁴ Görüldüğü gibi ABD halkı da insan hakları konusunda mücadeleler vermiş ve kazanılan bu hakları demokrasi çerçevesinde şekillendirmiştir. Burada bir kez daha görülmektedir ki mücadele ile kazanılan hak her zaman için tepeden inme haklardan üstündür. Bu sistemler, büyük mücadelelerin ürünü oldukları için hala net şekilde ayakta kalabilmektedir.

Fransa söz konusu olduğunda, Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ve 1848 Anayasasında belirtilen yeni ilkeler oldukça önemlidir.

- 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi: Daha önceden de belirtildiği gibi Fransız Devrimi uluslararası sistemde kaos doğurmuş ve en önemli sonuçlarından birisi milliyetçilik ideolojisinin yayılması olmuştur. Bildiri, hak ve özgürlüklerin belirtilmesi ve tanınması bakımından Avrupa'nın önemli girişimlerinden birisi sayılmaktadır. Bildiriye kısaca bakıldığında iki ana maddenin önemli olduğu göze çarpmaktadır: bunlar eşitlik ve özgürlüktür. Halkın otoriteden korunma özgürlüğü, özgür düşünme hakkı, otoriteden ayrı birey oluşun garanti altına alınması ve bir diğer özgürlük olarak yasa yapımına ve genel iradeye siyasal katılım özgürlüğü ele

⁶³ Akad vd., 2016: 261

⁶⁴ Akad vd., 2016: 262

alınmıştır.⁶⁵ Sadece bu noktalara bakarak bile aslında insan hakları kavramı ile demokrasi kavramının ne kadar birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu anlaşılabilir. Demokrasinin olmadığı yönetim sistemleri bu nedenle insanlık suçlarını işlemeye daha müsait ortama sahiptir. Bu nedenle demokrasiden vazgeçiş tehlikeli bir durumdur.

- 1848 Anayasası ve Yeni İlkeleri: 4 Kasım 1848 tarihli bu belgede, diğer bildiriden kalan boşlukları doldurma niteliğinde yeni haklardan bahsedilmiştir. Sanayi Devrimi'nin getirdiği toplumsal ve ekonomik değişimler neticesinde işçi sınıfı ortaya çıkmıştı ve bu sınıfın haklarının düzenlenmesi adına adımlar atılması gerekmektedir. Bu anayasa, bu yeni düzene uyum tasarısıdır. Aile, çalışma, mülkiyet ve kamu düzeni üzerine düşülen konulardandır. Çalışma konusunda, devletin yoksul halkına iş bulmak için yardımcı olabileceği ve çalışacak durumda olmayanlara yardımda bulunulabileceği öngörülmüştür. Bu anayasada çalışma ve kişi hakları birlikte ele alınırken eğitim konusunda bazı düzenlemeler yapılarak sosyal hak kavramı pekiştirilmiştir.⁶⁶ Bu dönem, hak kavramının millet bilincine işlemeye başladığı dönem olarak düşünülebilir.

Almanya'da Weimar Cumhuriyeti'nin 1919 yılında, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen arkasından uyguladığı "Weimar Anayasası"na bakıldığında da sağlık, çalışma ve meslek grupları, aile ve eğitim hakkı gibi konularda düzenleme getirdiği görülmüştür.⁶⁷ Bu düzenlemelerle Almanya'nın da Avrupa'da hakları düzenleyip sınıflandıran ve onlara hukuki nitelik kazandıran ülkelere katıldığı görülmektedir.

Sonuç itibarıyla, insan hakları ve demokrasi kavramları birbirini tamamlayan ve birbiriyle bütünleşmiş kavramlar oldukları için, bir diğerinin yokluğunda ötekinin varlığı tehlikeye girmektedir. Üstelik, hakların hukuki sisteme entegre edilmesi kadar, onların nasıl kazanıldığı da önemlidir. Mücadele ile kazanılan haklar, her zaman için daha uzun ömürlü ve temeli sağlam haklar olmuştur. Tepeden inen ve toplum tarafından tam anlaşılamamış, bir yönetici ya da lider ya da kral tarafından sunulan haklar, daha kısa ömürlü ve tiranlığa açık haklardır. Hakların koruyucusu halklardır ve halkların benimsemediği hiçbir hak uzun vadede geçerli olmamıştır.

⁶⁵ Kley, 1994: 23

⁶⁶ Akad vd., 2016: 268-269

⁶⁷ Akad vd., 272-273

1.3.7. Demokrasinin Felsefi Boyutu

- **Antik Çağ**

Demokrasi kelimesinin ilk kullanımı Antik Yunan'da görülmüştür. Yunanca'da *demos* (halk) ve *kratos*'a (hükmeden güç) karşılık gelen demokrasi, halk yönetimi, halkın egemenliğinden bahseden bir siyasi yönetim akla getirmektedir. Demokrasi serüveninde karşımıza ilk çıkan düşür olan Sokrates (M.Ö. 469-399), demokrasiye de monarşiye de karşı çıkan bir tavır sergilemiştir. Sokrates, kura ile devlete hizmet edecek kişilerin seçimine de karşı çıkmıştır.⁶⁸ Sokrates'e göre devlet yönetiminde ve kademelerinde önemli olan şey bilgi, deneyim ve uzmanlıktır. Sokrates için önemli olan kent-devletinin iyiliğidir. Bu nedenle bu işi en iyi yapabilecek, en donanımlı kişi ya da kişiler yönetime gelmelidir. Bu noktadan sonra, sonuç kötü bile olsa halkın buna boyun eğmesi gerektiğini belirtmiştir.

Platon (M.Ö. 427-347) demokrasiye, fakirin ve cahilin eğitilmiş ve bilgiliyi yönetmesine izin verdiği için tepkilidir.⁶⁹ Platon'a göre, yönetme işini yapabilecek çok daha iyi ve eğitilmiş insanlar varken demokrasi bir cahili yönetime getirebilir. Aristoteles de bu görüşü tamamen reddetmemiştir, lakin onu biraz değiştirmiştir: "İyi siyasi yönetim, öğelerin bir karışımı, azın çoğu onun rızasıyla yönetmesiydi. Az, aristokrasinin ülküleştirilmiş kavramı mükemmelliğe, *areteye* sahip olmalıydı. Ama çok, biraz eğitimle ve biraz mülkle yurttaşlığa hak kazanabilirdi."⁷⁰ Özetle, demokrasinin asıl tartışması olan seçim hakkı, Platon'a göre sorunluydu, çünkü halkın elit ve eğitilmiş kesimindense yerel ve cahil kesimden çıkacak bir yönetici, demokrasiyi tam anlamıyla uygulayamayabilirdi. Fakat Aristoteles, çoğunlukla azınlığı, yani yerel kesimle elit kesimi birbirine yaklaştırmak için çalışmalar yapıldıktan sonra demokrasinin uygulanabilir olduğunu savunmaktaydı.

Aristoteles, kent-devletinin ve insanların iyiliğini, mutluluğunu ön plana çıkartarak altı yönetim biçimi tasarlamış; bunların üçünün iyi, üçünün ise kötü olduğuna hükmetmiştir. Bunlar monarşi, aristokrasi, cumhuriyet ile onların yozlaşmış hali olarak tirani, oligarşi ve demokrasiyi kapsar.⁷¹ Aristoteles'e göre ortak iyilik temelde olduğu sürece tek kişinin yönetimi krallık, tek kişiden fazla ama çoğunluktan az bir topluluğun yönetimi aristokrasi ve yurttaşların katıldığı yönetim cumhuriyet olarak tanımlanmıştır. Bir yönetimin iyi ve kötü olduğunu ayırmanın tek yolunu Aristoteles, "toplumun iyiliği, sitenin iyiliği" olarak tanımlamıştır. Eğer bir yönetim toplumun iyiliğini gözetmiyorsa yozlaşmıştır. Bir nevi güç zehirlenmesi yaşayan iktidar, tek kişinin iyiliğine yani tiranlığa, tek zümrenin iyiliğine yani

⁶⁸ Akad vd., 2016: 15

⁶⁹ Crick, 2012: 21

⁷⁰ Crick, 2012: 21

⁷¹ Akad vd., 2016: 26

oligarşiye ya da sadece yoksulların faydasını gözeten demokrasiye dönüşebilir.

Eski Yunan'da, Helenistik okullar da önemli bir yer kaplamaktaydı. Bir nevi felsefi eğitim veren bu okullar, insanın iyiliği üzerine fikir yürütmüşlerdir. Bu okullardan en ünlüleri Epikürcü Okul ve Stoacı Okul'dur. Epikürcü Okul'da bireyin mutluluğunun kaynağı, "haz" ile özdeşleştirilmiştir. Bu fikre göre devlet ve anayasal düzen, bireye güvenlik duygusu aşılayarak daha fazla haz elde etmesine yardımcı olmak için vardır. Yönetilenlerin hakları varken yöneticilerin yetkileri sınırlandırılmış, yasalar ve karşılıklı saygı ilkesi gereği düzen ve huzur sağlanmıştır.⁷² Stoacı Okul'da ise evrenseli arama telaşı vardır. Stoacılar gerçek kozmopolit insanlar olarak kozmopolisten bahsederler: onlara göre aslında tüm insanlar aynı dünyanın yurttaşlarıdır. Tüm insanlar kozmopolise aittir, onun içinde yaşarlar, bu bir idealist düşünce değil onlara göre realizmdir.⁷³ Eski Yunan'da demokrasi ve yönetim üzerine ortaya atılan fikirler tam kategorize edilebilen, net fikirler değildir. Demokrasi anlayışı teoride günümüzdekine benzer ama Antik Yunan demokrasisi ile günümüz demokrasisi uygulaması pratikte birbirinden farklıdır.

Roma Cumhuriyeti'nde ise karma yönetim fikrinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Karma yönetim kavramını, günümüzde demokrasinin olmazsa olmaz ilkesi sayılan kuvvetler ayrılığı prensibinin temeli olarak görmek mümkündür. Polibios ve Cicero bu fikrin öncüleri konumundadırlar. Polibios (M.Ö. 205(200?)-125(122?)), Roma Cumhuriyeti'nin güçlü ve istikrarlı yapısını *Evresel Tarih* isimli eserinde anlatmış ve yönetim biçimini tartışmıştır. Roma'da üç yönetim aygıtının (konsüller, senato ve halk meclisleri) birbirini dengeleyerek bir denge fren sistemiyle iktidarın gücünün tek kişi ya da kurumda olmasını engellemesi, Polibios'un da önerdiği sistemdir.⁷⁴ Bu sistemin kuvvetler ayrılığının ilk uygulamalarından biri olarak adlandırılıp tanınmasının nedeni, yetkiyi tek bir makamda toplamayarak gerek konsüllerin birbirini dengelemesi gerekse senato ile halkın katıldığı meclislerin birbirlerine danışarak ve birbirini denetleyerek yönetime katılmasıdır. Cicero'nun (M.Ö. 106-43) siyasal felsefeye en büyük katkısı, yönetilen toplumu "halk" olarak kavramsallaştırıp yönetenin dışında yönetilenin de siyasal toplum olarak lanse edilmesidir. Cicero'ya göre siyasallaşmış olan sadece kurumsal yönetim değildi, toplum da bu kavramın içindeydi.⁷⁵ Stoacı okula mensup olan Cicero, halkın iyiliğini ve polis devamlılığını önde tutuyordu.

⁷² Akad vd., 2016: 32-33

⁷³ Vogt, 2008: 4

⁷⁴ Akad vd., 2016: 40-41

⁷⁵ Akad vd., 2016: 42

- **Orta Çağ**

Ortaçağ, felsefe tartışmalarının durakladığı bir dönemdir. Ortaçağa gelindiğinde, baskın kilise rejimine ve dogmatik düşüncenin etkisine her alanda rastlamak mümkündür. Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle ortaya çıkan kaos ve siyasi boşluk, feodalitenin gelişmesine ve yerleşmesine sebep olmuştur. İmparatorluğun tarihi ve kültürel mirası toplum içinde şöhretini koruduğu için taç giyen krallara meşruluk bahsetse de imparatorluk döneminden önceki Roma Cumhuriyeti'nin görece özgürlükçü siyasal ortamı yerini başka bir güce, feodalite ve kiliseye bırakmıştır.

O dönemde okuma yazma büyük bir lüks olarak görülmekteydi. Eğitim kilisenin tekelinde olduğu için bilgi dağıtımı tamamen kilisenin inisiyatifindeydi. Tabii ki bu durum özgür düşünce ortamı oluşmasını engellemiştir. Hem dinsel hem de siyasal kurumlar iç içe geçmiş ve etki alanını arttırmıştır. On üçüncü yüzyılda bir sekülerleşme hareketi isteği baş göstermiş; dinsel alanla dini kurumların, yönetsel ve siyasi konularla ise siyasal iktidarın ilgilenmesi gerektiği, yani bir nevi dini ve dünyevi ayrımı söz konusu olmuştur.⁷⁶ Bunun nedeni Papa, otoritesini tüm yaşam alanlarında arttırmaya çalışırken kralların da kendi topraklarında otorite sahibi olmaya çalışmasıydı. Bu durum dini-dünyevi çekişmesini doğurmuş ve bu konularda çeşitli görüşlerin bildirilmesini zorunlu kılmıştır.

Bu noktada şunu da belirtmek gerekir: Ortaçağ dönemindeki yaklaşımlar, kilisenin üstünlüğü ile sınırlandırılmaktaydı. Yani bireyi kralın ya da kilisenin, hatta feodal beylerin (senyör) emirlerinden koruyacak hiçbir oluşum yoktu. Bu savunmasız durum, filozofların çeşitli fikirleri ve yönlendirmeleriyle Ortaçağın sonuna doğru daha farklı bir hal almaya başlamıştır. Çünkü filozoflar kilisenin etkisinin devlet kurumlarından çekilmesi gerektiğine inanmaktaydılar. Bu fikirler daha sonra "inanç özgürlüğü" kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Aquinolu Thomas (1224-1274), dini eğitim veren okullarda eğitim görmüş, soylu bir aileden gelen önemli bir düşünürdür. Aquinolu Thomas, dini bir eğitim temeline sahip olsa da devlet ve devletin yönetimi hakkında farklı fikirlere sahiptir. Bu fikirlerden bazılarını şu şekilde özetlemek mümkündür⁷⁷: Aquinolu Thomas, devletin kökenini daha önce de yukarıda açıklanan Aile Teorisi'ne dayandırmıştır, yani devlet bir araya gelen ailelerdir, örgütlü bir toplum şeklinde devlete ulaşırlar. Aristoteles gibi üç iyi yönetim ve üç kötü yönetim fikri vardır. Devletin yönetimi için önemli olan adalet ve yasalar. Öyle ki halkın denetimi de bu hukuka dayalı düzende kendine yer edinmiştir. Aquinolu Thomas'ın değindiği en önemli konu

⁷⁶ Akad vd., 2016: 50 -53

⁷⁷ Akad vd., 2016: 54 - 56

ise yöneticinin bağlayıcı yasaların dışına çıkması durumunda halka doğan direnme hakkıdır. Burada halk, kralı ya da yöneticiyi uyarma görevini edinmiştir. Yönetici ile yönetilenin birbirini dengelemesi, denetlemesi ve gerekirse halkın direnmesiyle sonuçlanacak bir siyasal süreçten bahseden Aquinolu Thomas, iktidarın gerçek sahibinin Tanrı olduğunu söylemekten de çekinmemiştir.⁷⁸

Dante'ye (1265-1321) geldiğimizde ise Dante'nin daha hümanist bir yaklaşım içerisinde olduğu söylenebilir. Dante'nin kendisi de soylu bir aileye mensuptu. Üstelik sadece felsefi değil, edebiyat alanında da yapıtlarıyla ünlüdür. *İlahi Komedya* adlı eseri, tüm edebiyat çevrelerince kabul görmüş, kuvvetli bir eserdir. Dante'nin siyaset felsefesine etkisi, *Monarşi* isimli eserinde rahatlıkla görülebilir. Dante, evrensel bir kralın buyruğunda evrensel barışta yaşayan halktan bahseder. Burada evrensel kral yetkisini Papa'dan değil Tanrı'nın kendisinden almaktadır.⁷⁹

Padovalı Marsilius (1270-1343), siyasi iktidarın kaynağı konusundaki fikirlerinde, Ortaçağ döneminde belki de ilk kez yüksek sesle "halk"ın varlığından bahsetmiştir. *Barışın Savunucusu* isimli eserinde, iktidarın kaynağının halk olduğunu ve bu iktidarı kimseye devretmediğini⁸⁰ söylemiştir. Bu yaklaşımıyla daha önceki filozoflardan şu şekilde ayrılır: siyasal iktidarı Tanrıdan gelen bir güç olarak görmez, onu halka, dünyevi temellere dayandırmıştır. Bu şekilde din ve devlet işlerini ayırmaktadır. Dinin görevinin insanlara yol göstermek olduğunu savunmuş, yönetim işinin ise bambaşka bir alan olduğuna vurgu yapmıştır. Padovalı Marsilius için önemli olan barış içinde yaşamaktır. Bu da yönetimin beşeri kaynaktan gelmesiyle mümkündür.

İnanmak ile düşünmek kavramlarının birbirinden farklı olduğunu dile getiren Oackhamlı William (doğum tarihi tam net bilinmemekle birlikte 1280/1300 tarihleri arasında doğduğu, 1349/1350 tarihleri arasında öldüğü düşünülmektedir), Papa'nın otoritesinin mutlak suretle sınırlandırılması gerektiğinden bahsetmiştir. Aynı Padovalı Marsilius gibi Oackhamlı William da iktidarın kaynağının Tanrı değil halk olduğunu savunur⁸¹, dünya iktidarı ile din iktidarının çok farklı kavramlar olduğunu söyler.

Batının karanlık dönemi olarak görülen Ortaçağ'da, bu filozofların iktidar kaynağına yönelik soruları, Reform hareketinin başlamasına öncü olmuştur. Batıda bu dönem yaşanırken İslam dünyasında ise aydınlanma çağı hüküm sürmekteydi. Antik Yunan yazarlarının eserlerinin Arapça'ya çevrilmesiyle felsefi bir akımın başlaması, İslam dünyasındaki

⁷⁸ Akad vd., 2016: 54

⁷⁹ Yeşilçayır, 2016: 64-65

⁸⁰ Akad vd., 2016: 64

⁸¹ Akad vd., 2016: 69

filozofların yeni sorular sormasını sağlamıştır.

İslam dünyasında devlet ve din birbirine harmanlanmış şekilde kabul görür. Özellikle ilk dönemlerde devletin başkanı aynı zamanda dinsel yönden de en üst kademedeydi. İslamiyet'te iktidar tanrıdan alınan bir güç olarak görülmez. Tanrı tektir ve tüm iktidar ona aittir. Müslüman olan bir devlette yönetici, iktidarın kullanımına sadece vekillik eder. Halifeler, İslam hukuku ile hareket etmekle yükümlüdür. Bu nedenle İslam hukukunun yasaları aynı zamanda devletin yasaları olarak kabul görür. Halk, kendisinin, malının ve can güvenliğinin korunması karşılığında devlete itaat etmekle yükümlüdür.

İslam düşünürleri, Antik Yunan eserlerini okumuş ve değerlendirmişlerdir. Fakat, İslam'da görülen ümmet inancı, toplum alanındaki fikirlerin uygulanabilirliğini kısıtlamıştır. Monarşiye ve tek bir lideri takip etmeye yatkın olan toplumda, yönetme iradesinin halktan gelen bir istek olduğunun kabul edilmesi, kendi siyasal kültürlerine uyum sağlamamaktaydı. O nedenle demokrasi fikrinden bihaber olmasalar da uygulama konusunda yeteri kadar alana sahip değillerdi.

Ünlü İslam düşünürlerinden Farabi (872-951) Antik Yunan eserlerini okuma ve değerlendirme fırsatı bulmuştur. Kendisinin görüşleri monarşinin uygun bir yönetim biçimi olduğuna yakındır. Yönetecek kişilerde olması gereken temel özellikleri sıralamış, fakat bu özelliklerin bir kişide toplanmasının güç olduğunu hesaba katarak birkaç kişinin yönetimde bulunabileceğine itiraz etmemiştir.⁸²

İbn-i Sina (980-1036), çalışmaları batıda da rağbet gören büyük bir düşündürdür. Bilhassa tıp alanındaki çalışmalarıyla ünlenmiştir. İbn-i Sina'nın Farabi kadar siyaset felsefesiyle ilgilenmemiştir. Din ve devlet üzerine bazı fikirleri mevcuttur. İslam hukukunun devlet hukukunu birebir karşıladığı görüşündedir. İslam devletinde yönetime gelenlerin kan bağıyla ya da seçimle başa gelmesi ise onun için fark eden bir unsur teşkil etmemiştir.⁸³

İbn-i Haldun (1332-1406) birçok sosyal bilim alanında inceleme yapmıştır. İbn-i Haldun'u diğer islam filozoflarından ayıran en önemli özellik, toplumun sorunlarını ele alıştır realist bir yol izlemesidir. İbn-i Haldun baskın düşünce kalıpları ve tutucu bir yapıdan uzakta, deney ve gözlem yöntemlerini kullanarak toplumu incelemiştir. Kendisi dini inançlarına oldukça bağlı bir insan olmasına rağmen yaşadığı dünyayı anlamak için daha maddeci düşünmenin gerekliliğine çalışmalarında yer vermiştir.⁸⁴ İbn-i Haldun'un bu tutumu takdire şayandır. Çünkü İslam filozoflarının genelinde görülen bir sınırlamadan kendini

⁸² Akad vd., 2016: 79-80

⁸³ Akad vd., 2016: 80

⁸⁴ Akad vd., 2016: 81

uzaklaştırmıştır. Her şeyi dini inançla açıklama, tüm varlığı ve nedenselliği tek bir yaratıcıya aktarma fikrini bir kenara bırakarak dünya üzerindeki yaşamın farklı doğal yasalara tabii olabileceğini fark etmiş ve daha net cevaplar arayarak bilimsel yönteme yönelmiştir.

- **Modern Çağ**

Ortaçağ'ın dogmatik ve skolastik yapısının Batı dünyası üzerindeki olumsuz etkileri Rönesans ve Reform hareketleri, coğrafi keşifler ve yeni bilimsel buluşlarla ortadan kalkmaya başladığında modern devlete bir adım daha yaklaşılmış ve monarşilerin güçlendiği döneme girilmiştir. Monarşi dönemi, feodalite yapısının zayıfladığı, kiliseye olan güvenin azaldığı ve merkezi krallıkların güçlendiği bir dönemdir. Bu döneme akıl çağı da demek yanlış olmaz. Çünkü yeni kurulan düzende akıl ve sağ duyu, hümanizm ve realizm revaçtadır. Özellikle hukuk alanındaki algılayış, din ve Tanrı cezalandırması fikrinden kurtulmuş, daha merkezi ve akılcı hukuk düzenleri kurulmuştur. Yönetim safında da bazı değişiklikler ortaya çıkmış, Papa'nın ya da din adamlarının otoritesi, kralların otoritesine hemen hemen denk bir güç odağı olarak görülürken krallar yükselişe geçmiş ve dinin siyasi hükmediciliğini azaltmak adına bazı çalışmalarda bulunmuşlardır.

Niccolo Machiavelli (1469-1527), bu dönemde yaşamış İtalyan bir politikacı ve düşündürdür. Kendi adıyla tanınan "Makyavelizm" düşünce sisteminin kurucusudur. Machiavelli'nin yaşadığı dönemde İtalya çok parçalı bir yapıda bulunmakta ve bu nedenle güç kaybetmekteydi. Coğrafi konumunun da verdiği avantajlar İtalya'yı saldırıya açık bir konuma getiriyordu. Machiavelli, bu sorunlara çözüm bulmak adına hükümdarına seslendiği *Prens* isimli yapıtında monarşinin gerekli olduğunu savunur. Ülkesi için iyi olan ne olacaksa Machiavelli'ye göre doğru olan odur. Bu yönden Antik Yunan filozoflarına benzer, ama aykırı yönü oldukça göze batmaktadır: Machiavelli'ye göre kazanmak önemlidir, bunun nasıl gerçekleştiği, hangi koşullarda, hangi erdem ve ahlaktan yoksun olduğu önemli değildir. Devlet, diğer her şeyden önce gelir ve onun ilerlemesi, korunması ve istikrarı her şeyden önemlidir.

Machiavelli, tüm sosyal olguları -ki bunlara din, ahlak ve erdem örnek gösterilebilir- insanları bir araya getiren unsurlar olarak görmektedir. Bu tarz eğilimler, devleti daha da kuvvetlendirmekten başka işlevi olmayan araçlardan başka bir şey değildir. Machiavelli'nin toplumun sorunlarına çözüm önerilerinde ise yasalar önemli yer kaplar. Machiavelli, *Prens*'te yasalara uymanın zorunluluğundan bahseder, hükümdar da kendi koyduğu yasalara istisnasız uymalıdır.⁸⁵ Eğer hükümdar yasalara uymazsa kargaşa çıkar ve düzen bozulur. Dolayısıyla

---

⁸⁵ Akad vd., 2016: 96

ahlak ya da erdem konusundaki vurdumduymazlığın, yasalar ile kapatılmaya çalışıldığını hatta denetlemeye tabii tutulduğunu öne sürebiliriz. Yasaları uygulama konusunda ne kadar sıkı bir tavır sergilenirse düzene ulaşmak Machiavelli'ye göre o kadar kolay olur.

Machiavelli, *Konuşmalar* isimli diğer eserinde, monarşiden değil de karma yönetimden bahseder. Şüphesiz ki bu eserinde farklı bir düşünceye geçmesinde İtalya'nın geçirdiği savaşlar döneminin etkisi vardır. Bu dönemin sona ermesiyle karma yönetimin uygulama alanı bulabileceğini söyler.⁸⁶ Daha önceden de belirtildiği gibi, karma yönetim bir nevi tarafların birbirini denetlediği ve bir kişide ya da bir zümrede aşırı güç toplanmasının önleildiği bir sistemdi. Machiavelli de realist bir bakış açısıyla, devletin iyiliğini yine ön planda tutarak yöneteni de denetlemenin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Bir diğer filozofa, Jean Bodin'e (1530-1596) gelindiğinde, onun "egemenlik" fikrini ilk kavramsallaştıran kişi olduğu yukarıda belirtilmişti. Bodin Fransızdır ve Fransa'nın sorunları hakkında çözümler üretmiştir. Bodin, monarşi yanlısı bir düşünce akımını izlemekte ve Fransa'nın gücünü toplamak için monarşiye ağırlık verilmesi gerektiğini düşünmekteydi. O dönemde yaygın olduğu gibi, Bodin de din öğretisinin yönetim ideolojisine karışmasına karşı çıkmıştır. Devletin ve yönetimin sınırlarını çizirken egemenlik kavramını siyasi bilimlere kazandırmıştır. Bodin'in demokrasi konusundaki fikirlerini ise adalet anlayışıyla açıklamak mümkündür. Bodin, denkleştirici adalet anlayışına da dağıtıcı adalet anlayışına da karşı çıkmıştır. Denkleştirici adalette eşitlik söz konusu olsa da yetenekli olanların farkı bu eşitlikle elimine edilmiştir. Dağıtıcı adalette ise yetenekli kişiler sivrilmiş, ama bu da eşitlik ilkesine uymamıştır. Bodin, ikisini harmanlayarak ahenkli bir adalet modeli ortaya koymuştur.⁸⁷ Bu yüzden demokrasi değil, monarşi yanlısıdır. Çünkü demokrasiyi eşitlik sağlamaktan öte, kabiliyetli insanların sıradan insanlarla bir tutulup farklılıklarının benzeştirildiği bir sistem olarak görmüştür. Bu sistem, adil değildir. Bodin, sadece orantılı olması kaydıyla eşitlikçi bir fikir anlayışına sahiptir.

"İnsan insanın kurdudur" sözüyle akıllara kazınan Thomas Hobbes (1588-1679), kendisinden önce gelen filozofların fikirlerinin üzerine daha sistemli yapılar koyarak farklı bir siyasal anlayışa yönelmiştir. Öncelikle Hobbes'un hayatına bakıldığında, hiç de kolay bir yaşam sürmediği görülür. Hobbes, zor koşullar altında doğmuş, korkuyla sıkı sıkıya bağlı bir kişiliktir. "Korku ile ben ikiz kardeşiz"⁸⁸ diyecek kadar bu duyguyu hayatının merkezine almıştır. Bu nedenle Hobbes'un yaklaşımlarında kötümserlik göze çarpar. Hobbes'un diğer

⁸⁶ Akad vd., 2016: 97-98

⁸⁷ Akad vd., 2016: 102

⁸⁸ Çapar ve Yıldırım, 2012: 8

filozoflardan farkı, sözleşme fikrini ortaya atmasıdır. Devletin kuruluşu öncesinde doğa durumu olduğunu ve insanların bir araya gelerek *Leviathan*'a haklarını devrettiğini açıklayan Hobbes, *Leviathan* ile devleti kastetmektedir. Burada devlet daha üstün konumda ve emredici, yönetilenler için ise sözleşme bağlayıcı ve boğun eğdiricidir.

Hobbes, devletin mutlakiyeti konusunda Batı felsefesinde önemli adımlar atmış, sözleşme fikrini öne sürerek yeni bir akım başlatmıştır. Hobbes da diğer düşünürler gibi parçalı feodalite yönetiminin eksiklikleri ve Batı'ya nelere mal olduğunu görmüş, bu nedenle tek kişinin egemenliğinin diğer yönetimlerden daha zararsız olduğuna kanaat getirmiştir. Ancak o da tek kişinin yönetiminin tiranlığa ya da despotluğa dönüşmesine karşıdır.⁸⁹ Dengenin ve düzenin yasalarla sağlanması ve adaletin bu sistem için kullanılması esastır.

Hobbes gibi sözleşmeden bahseden John Locke'a (1632-1704) gelindiğinde bu kuramı sadece bazı açılardan farklı yorumladığı görülür. Hobbes'ta devlet kurulmadan önce kaos ortamı hakimken Locke'un felsefesine göre özgür bir barış ortamı vardır. Locke, doğa durumunun barışla dolu olduğunu söyler, asıl sıkıntıyı yaratan cezalandırma usulleridir. Etkin bir cezalandırma kurumu ve ceza sistemi olmadığı için, herkes kendi cezasını kendi hükmüne göre verebilmektedir. Bu hem insanlar arasında eşitsizlik doğurmakta, hem de standartlaştırılmış ceza sistemi ile adil bir sistemin olmamasıyla sonuçlanmaktadır. İşte devletin gereksinimi de buradan kaynaklanır. Devlet, yasalardan oluşan adil bir hukuk sistemini ve cezalandırma hakkını elinde tutan bir kuruluştur.

Locke, özel mülkiyet hakkını da benimsemiş, üstelik bu hakkın insanların emekleri sonucunda oluştuğuna dikkati çekmiştir. Özel mülkiyet fikrinin siyasetle ilgili kısmı ise şundan kaynaklanmaktadır: Locke'a göre "siyasal iktidar, mülk sahiplerinin mülk sahiplerine verdiği bir yetkidir".⁹⁰ Locke, kuvvetler ayrılığı konusunda da oldukça katıdır. Locke'a göre bu oldukça gerekli bir uygulamadır. Eğer kuvvetler ayrılığı olmazsa, şu üç tehlikeli durum görülebilir:

- Yasaları yapma erkini elinde tutanların yürütme erkini de ele geçirmesi ya da yürütme erkinin yasama erkini ele geçirmeye çalışması. Bu denge ve denetlemeyi ortadan kaldırarak ciddi sonuçlara yol açabilir.
- Yasaları yapanların ya da uygulayanların kendilerini, yasalara uyma yükümlülüğünde görmemesi. Bu da toplumda kaosu yaşanmasına zemin hazırlayabilecek bir durumdur. Yönetenlerin ya da yasa koyucuların yasalara uymaması adalete ve yargıya olan güvenin azalmasına yol açar.

⁸⁹ Akad vd., 2016: 113

⁹⁰ Akad vd., 2016: 133

- Bu kimselerin yasaları özel yararlarına göre yapıp özel yararlarına göre uygulaması. Bu durum ise toplumun bir kesimi rahat standartlara sahip olurken diğer kesimin kendisini ötekileştirilmiş ve hor görülmüş hissetmesine neden olacaktır. Toplum içindeki düzeni ve yapıyı bozabilecek bir tehdittir.⁹¹

Hobbes ve Locke, Tanrı'ya özgü bir özellik olarak görülen iktidar ve yönetme hakkını, halkın kendi iradesine sunmuş filozoflardır.⁹² Sadece bu yönleriyle bile öteki filozoflardan daha devrimci siyasi fikirlere sahip oldukları söylenebilir.

Montesquieu (1688-1755), güçler ayrılığı sistemini kavramsallaştıran bir düşünür olarak siyaset felsefesinin kilometre taşlarından birisidir. Araştırmalarını bilimsel temellere oturtan, bu bağlamda deney ve gözlemden yararlanan, çeşitli sosyal pratiklerde bulunan bir düşünürdür. Araştırmalarında insanları, sistemleri ve toplum yapılarını incelerken farklı iklimlerin, dinlerin, tarihsel etkenlerin ve geleneklerin toplumun "genel ruhu"nu oluşturduğu fikrine varmıştır.⁹³ *Yasaların Ruhu* isimli eserinde de yasaların ruhunu bu genel ruhun oluşturduğunu iddia etmiştir. Farklı iklimlerde yaşayan insan topluluklarının farklı yapılarda olduğunu ileri süren Montesquieu, bunun farklı yasaların ve siyasal kurumların ortaya çıkmasında etkili olduğunu savunmuştur.

Montesquieu, bir yönetim tipolojisi de ortaya koymuş, buna göre, yönetimleri monarşiler, despotlar ve cumhuriyetler olarak ayırmıştır. İkisi de tek adam rejimi olan monarşi ile despotu şu özellik birbirinden ayırır: monarşide hukuku koruyan ve kuralların devamlılığını sağlayan bir kral vardır. İlkesi *onurdur*. Ötekindeyse ilke *korkudur*, kral korku salarak yönetimdedir, bu tarz yönetimlerde herkes birer köledir.⁹⁴ Kralın kendisi dahi, tutkularının kölesidir. Cumhuriyet yönetimini ise kendi içinde ikiye ayırmıştır: aristokrasi ve demokrasi. Halkın tümü yönetime katılıyorsa bu demokrasidir. Halkın tümü değil de belli bir azınlık yönetimdeyse bu da aristokrasi olarak adlandırılmıştır.

Demokraside halk yönetimi esastır. Ancak Montesquieu halkın her daim doğru karar veremeyeceğini gündeme getirmiştir. Bu nedenle demokraside seçim hakkını düzenleyen yasalar önemli yer kaplamaktadır. Demokrasinin ilkesi *erdemdir*. Eşitsizlik fikri aristokrasiye, aşırı eşitsizlik düşüncesi ise halkı despotizme götürür.⁹⁵ İlkesi *ölçülü* olan aristokraside ise

⁹¹ Çapar ve Yıldırım, 2012: 20

⁹² Çapar ve Yıldırım, 2012: 4

⁹³ Akad vd., 2016: 138

⁹⁴ Akad vd., 2016: 144

⁹⁵ Akad vd., 2016: 143

yönetim imtiyazlı azınlığın elindedir.⁹⁶ Tabii ki bu sistemin de bazı zayıf noktaları vardır. Soylu sınıf daha da zenginleşirken fakir sınıf daha da fakirleşirse kaos olur ve sistem çöker. Bu nedenle aristokraside ölçülü olmak şarttır.

Montesquieu'nun günümüzde en önemli katkısı olarak görülen güçler ayrılığı ilkesine gelince, demokrasi denince akla gelen ilk kavramlardan birisidir. Demokrasinin ayrılmaz bir parçası olarak görülür. Montesquieu'nun "fren ve denge sistemi" olarak adlandırdığı bu sistem, yönetimde güç odağının tek bir kişi, zümre ya da kurumda olmasını engellemekle yükümlüdür. Bu güçler de yasama, yürütme ve yargı şeklinde ayrılmıştır.

Peki güçler ayrılığı, demokraside niçin bu kadar önemlidir? Niçin olmazsa olmaz olarak görülmektedir? Demokrasi halkın yönetimi dahi olsa seçilen temsilciler arasından gücün tek bir yerde toplanması ve en önemlisi bu gücü denetleme mekanizmasının olmaması, insanlığı diktatörlüğe götüren bir yoldur. Diktatörlükte faşizm, iç savaş, korku, baskı ve nefret suçları yaygın hale gelmekte, ötekileştirme başlamakta ve kendinden olmayana tahammül edememe baş göstermektedir. Demokrasinin en önemli hikmeti olarak görülen çok çeşitlilik ve birlikte yaşayabilme becerisini yitiren insanlar, kendilerini birbirlerini yok etmeyle sona eren savaşların içinde bulabilirler. Tek adam, tek zümre rejimleri her zaman çeşitli bedellerle gerçekleşir, bu bedel çoğu zaman "ötekileştirilmiş" olanların kanlarıdır. Bu tarz sistemlerde bilim de, sanat da, felsefe de sekteye uğrar, çünkü insanların odakları değişmiştir. Örneğin Platon'un ünlü okulu Akademia'yı, Hristiyanlığa karşı olduğu gerekçesiyle, 529 yılında Justinianus kapattırmıştır.⁹⁷ Almanya'da ari ırk övülürken diğer bir ırk yeryüzünden silinmek istenmiştir. Tüm bunlar, demokrasinin yanında vazgeçilmez bir unsur olan güçler ayrılığı prensibinin ihlaliyle meydana gelmiştir. Güç dengesi bozulmuş, sistem parçalanmıştır. Sistemden sağ çıkan krallar ya da diktatörler, hem imtiyazın hem de koşulsuz hükmetmenin cazibesine kapılmış ve olmaması gereken şeyler yapmıştır.

Bir diğer düşünür Jean Jacques Rousseau (1712-1778) ise Montesquieu'dan farklı olarak güçler birliği ilkesini savunmuştur. En önemli çalışması *Sosyal Sözleşme*'dir. Doğa durumunda ilk önce her şeyin huzur, özgürlük ve eşitlik dolu olduğunu söyleyen Rousseau, özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla bu fikrin zedelendiğinden bahseder. Özel mülkiyetin yayılmasıyla insanların arasında huzur kalmadığını, bu nedenle sosyal sözleşme fikri ile devletin kurulduğunu, sorunların çözüldüğünü anlatır.

Sosyal sözleşme ya da toplum sözleşmesi, genel iradeye dayalı kurulan bir yapıdır. Genel irade ise bireylerin iradelerinin tek tek birleştirilmesi değil, topluluğun iradesidir. Yani

⁹⁶ Akad vd., 2016: 144

⁹⁷ Seidler, 1980: 50

kişiler bir araya gelerek kendilerinden farklı bir oluşuma katkıda bulunmaktadır. Bu sistemde azınlıkta kalmak haksızlık değil, genel iradenin azınlıkta kalandan daha doğru olduğunu gösteren bir ölçüttür.⁹⁸ Sonuç itibariyle, genel irade doğrudur ve yanılmaz.

Sosyal sözleşmede, politik eşitlik ya da yasalar önünde hukuki eşitlik söz konusudur. Rousseau, sosyal sözleşme fikriyle aslında ulus devletin temelini oluşturan profili çizmiştir.⁹⁹ Şöyle ki ulusu oluşturan bireyler, devletin ve toplumun iyiliği için kendi bireysel bencilliklerinin önüne toplumun iyiliği fikrini kabul etmektedir. Yurttaşlık ideali, toplumun tek tek bireylerden değil, ulusun kendisiyle oluştuğunu düşündürmektedir. Bu şekilde, doğal yaşamda olan özgürlüklerini bu sözleşmeyle devlete devreden insanlar, üstün yetkinin devlette olduğunu kabul etmiş sayılır. Güçler birliği fikrine gelince demokrasinin ayrılmaz parçası olan halkın hem yasama hem de yürütmede olması gerektiğinin altını çizen Rousseau, güçler ayrılığı fikrinden ayrılmıştır. Onun yerine meclis hükümeti sistemini savunmuştur.¹⁰⁰

Demokrasiyi bir yaşam biçimiymişçesine algılayan önemli düşünürlerden biri olan Alexis De Tocqueville (1805-1859), *Amerika'da Demokrasi* isimli eseriyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu eseri yazarken, aslında amacı Amerika'daki sistemi öncelikli olarak Fransa'ya, daha sonra da diğer ülkelere aşılamdır. Tocqueville, çalışmalarında demokrasi düşüncesini yorumlarken Eski Yunan'da demokrasinin olmazsa olmazı olan kent devleti ile doğrudan demokrasi kavramlarını değil ulusal devlet ile temsili demokrasi kavramlarını kullanmıştır.¹⁰¹

Tocqueville'in başarılı gözlemler yapmasını sağlayan bir diğer farklı yönü, olayları sosyolog edasıyla ele alması ve siyasal bilimci titizliğiyle yorumlamasıdır. İnsanı ve sistemleri çok iyi gözlemlemiş, geçmiş ve gelecek üzerine etkili analizler yapmıştır. Yakın dünya geçmişi üzerine bilgi birikimi sahibidir. Kendisinin de siyaset adamlığı yaptığı bir dönemi olmuş, ayrıca Amerika'ya yaptığı gezilerle olayları tam da merkezinde inceleme fırsatı yakalamıştır. Amerika'nın sistemini incelemiş, bilhassa insanlar arasındaki eşitlik konusunu idealleştirmiştir. İnsanların tümüyle eşit olamayacağını bilmektedir. Ancak Amerika'da onu cezbeden unsur, insanlara aynı işe girebilme ve aynı hayatı yaşayabilme konusunda eşit olasılıklar sunan fırsat eşitliğidir.¹⁰²

Tocqueville, insanı ve sistemleri demokrasi ile ilintili olarak araştırırken bazı farklı noktalara değinmiştir. Bu noktalardan birini demokrasinin istikrarının akıbeti şeklinde yorumlayabiliriz. Şöyle ki insanlar kendilerini yönetecek temsilcileri seçtikten sonra her şeyin

⁹⁸ Akad vd., 2016: 148

⁹⁹ Ekici, 2006: 88

¹⁰⁰ Akad vd., 2016: 153

¹⁰¹ Kalfa ve Ataay, 2014: 31

¹⁰² Akad vd., 2016: 166

daha iyiye gittiğini gördüğünde görevlerinin burada sonlandığını düşünüp bir tür siyasal ilgisizlik yaşayabilirler mi?¹⁰³ Tocqueville, bunun demokrasi adına en büyük tehlike olduğunu söylemektedir. Çünkü bu tarz yaklaşımların sonucunda yasama ve yönetme erklerine yöneltilen denetlemeler zayıflayıp etkisini yitirecek ve güç odağı tekrar merkezileşecektir.

Peki ya devletin güçlenmesi aşırı bir düzeye gelirse? Yani demokrasi hareketi bir tür çoğunluk baskısına yani, çoğunluğun tiranlığına neden olursa? Bu noktada Tocqueville, devletin merkezileşmesini önlemeyi önerir, Amerika'daki federal yapı da buna en güzel örnektir. Tocqueville'in siyaset felsefesindeki ikinci önemli ilke de anayasallık ilkesidir. Anayasallık ilkesi şu şekilde açıklanabilir: devletin sınırsız demokratik yetkilerini, anayasa ile sınırlandırmaktır. Bu şekilde siyasal özgürlük güvence altına alınacak, çoğunluğun tiranisiyle baş edilebilecektir.¹⁰⁴ Anayasal sistemin içerisinde en önemli olan unsur, yargıdır. Çünkü çoğunluk baskısıyla mücadele edecek kurum, yargıdır. Bu kurumun bağımsızlığı ve niteliğinin kalitesi, sistemin garantörü olacaktır. Amerikalıların yargıya güveni, oldukça fazladır. Tocqueville bu durumu şu sözlerle özetlemiştir:

"Yasaların anayasaya uygun olup olmadıklarına karar verme yetkisine sahip olan Amerikalı yargıç sürekli politik olaylara müdahale eder. Kişileri yasa koymaya zorlayamaz ama hiç olmazsa onlara uymaya ve kendi içlerinde tutarlı olmaya zorlar."¹⁰⁵

Kısaca Tocqueville, demokrasinin insanlar için çok uygun bir yönetim biçimi olduğundan bahsetmiş ve her sistem gibi demokrasinin de bazı durumlarda raydan çıkabileceğini kabul etmiş, çoğunluk baskısını ve merkeziyetçiliği eleştirmiş, federal yönetim ve yargının bağımsızlığı ile bu sorunlara çözüm üretmiştir.

1.3.8. Demokrasi ve İdeolojiler

- **Liberalizm**

Tocqueville'in anayasalcılığı, eşitlik ve özgürlük fikirleri, çoğunluk baskısı konusundaki endişeleri, liberal demokrasinin de ortak konularıdır. Liberal demokrasiyi tam karşılamasa da bu kavramlar liberal demokrasinin de bir parçasıdır.¹⁰⁶ Peki liberal demokrasi tam olarak nedir? Felsefi anlamda liberalizm, bireyin özgürlüğünü ve özerkliğini savunan, temel hakların korunmasını amaçlayan ve bu nedenle siyasi iktidarın sınırlandırılması gerektiğinden bahseden bir düşünce sistemidir.¹⁰⁷ Ekonomi anlamında ise liberalizm, ekonomik güçler arasında özgür biçimde, hiçbir müdahale olmadan yarışmayı

¹⁰³ Akad vd., 2016: 167

¹⁰⁴ Akad vd., 2016: 170 - 172

¹⁰⁵ Tocqueville, 1994: 109

¹⁰⁶ Akad vd., 2016: 173

¹⁰⁷ Elma, 2002: 174

karşılamaktadır. Liberal demokrasi farklı fikirlere sahip birçok siyasi parti arasında yapılan adil ve özgür seçimler, güçler ayrılığı ilkesi, insan haklarına önem verme, eşitlik ve politik özgürlük gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Liberal demokrasinin en önemli özelliği, bireyin temel hak ve özgürlüklerini korumak adına iktidara getirilen sınırlamalardır. Liberal demokrasi, çoğu zaman özgürlük kelimesiyle eşdeğer görülür. Çünkü liberal demokrasinin olmazsa olmazları konuşma özgürlüğü, basın-yayın özgürlüğü (yani özgür medya), din ve ibadet özgürlüğü, ayrımcılık karşıtı politikalar ve yargılanma hakkı (yani hukukun üstünlüğü) gibi kavramlardır.

Liberalizm uluslararası arenaya hızlı bir giriş yaptığında hem ekonomi çevreleri hem de uluslararası ilişkiler adına birçok filozof bu kavram üzerine düşünmeye başlamıştır. Liberalizmin ve liberal demokrasinin fikir olarak tomurcuklanmasıyla birlikte liberal devlete eleştiriler de yöneltilmiştir. Bunları anti - demokrasi görüşleri olarak sınıflandırmak mümkündür.

- **Anti-Demokratik İdeolojiler: Faşizm ve Nazizm**

Faşizm, toplum içinde ırkçılık olarak görülen ve o şekilde lanse edilen bir düşüncedir. Ancak faşizmi sadece ırkçılık olarak betimlemek eksiktir. Irkçılık, faşizmin enstrümanlarından sadece birisidir, ayrıca her faşist iktidar ırkçı politikalar izlemek zorunda değildir. Faşizm, İtalya'da Benito Mussolini ve Almanya'da Adolf Hitler dönemleriyle bütünleşmiştir. Almanya'nın demokrasi sonrası ortaya çıkan rejimi faşizmle bir tutulduğu için bu konuya daha fazla değinmek yararlı olacaktır. Günümüzde daha önceden görülen çeşitli faşizm tipleri incelenerek faşizmin özelliklerini derleyen birçok çalışma mevcuttur. Bunlardan en ünlüleri Umberto Eco'nun 1995 yılında yaptığı çalışmadır. *Fourteen Ways of Looking at a Blackshirt* (Sonsuz Faşizm: Siyah Gömleğe Bakışın On Dört Yolu), faşizmin on dört niteliğini belirlemiştir. Benzer şekilde, Laurence W. Britt de *Facism Anyone?* isimli çalışmasında on dört maddelik bir liste sunmuştur. Umberto Eco'nun (1932-2016) kendisi faşist İtalya'da yetişmiştir. Haliyle bu durum eserlerine yansımaktadır. Eco'nun listesinde şu maddeler göze çarpmaktadır.¹⁰⁸

- Gelenek Kavramına Bağlı Derin Bir Tutku: Gelenek kurallarına sıkı sıkı tutunup bu kurallara dair tipler oluşturmak önemlidir.
- Modernizm Kavramını Reddediş: Aydınlatma, modernleşme, teknoloji gibi kavramların genel ahlak üzerine olumsuz tavırları kışkırttığına inanış görülür.

---

¹⁰⁸ Eco, 1995: 12-15

- Düşünmekten Uzaklaşma: Eylemleri düşünmeden, ani reaksiyonlar olarak uygulama, kavramlar üzerine derinlemesine düşünmekten kaçınma popülerdir.
- Tek Tipleşme - Uzlaşmayanları Vatana İhanet ile Suçlama: Fikir farklılıkları bilginin doğmasına ve çoğalmasına sebep olur, bu nedenle farklı fikirler öne sürmek vatana ihanetmişçesine tehlikelidir.
- Farklılıktan Korkma: Irkçılıktan doğan bir anlayıştır. Önce içerideki farklılıklarla mücadele edilir. Bu bir bütün olabilmek için geçerlidir.
- Toplumsal Acılardan Medet Ummak: Toplumsal çöküşler, toplumsal sorunlar, ekonomik darboğaz, toplumsal şiddet ya da siyasi aşağılanma gibi konuları politikleştirme eğilimi göze çarpar.
- Zenofobinin (Yabancı Korkusu) Artışı: "Biz ve onlar" şeklinde bölünmeler, sınıflandırmalar vardır. Vatandaşlar kendilerine komplo kurulmuş ve kendilerini dört bir yandan kuşatılmış olarak tetikte ve paranoyak hissetmelidir.
- Düşmanın Karşısında Kaybeden, Mağdur, Haksızlığa Uğramış Gibi Hissetmek: Düşmanın sahip olduğu zenginlik ve gruplaşma karşısında kendini hep kaybeden ve itilmiş hissetmenin yanı sıra, düşmanın def edilebilecek güçte olduğunu da kabul etmek.
- Yaşam İçin Savaşmak Yerine, Yaşamı Bir Mücadele İçinde Sürdürmek: Faşist liderler, hayatın sürekli bir savaş hali olduğunu iddia eder. Dünyadaki tüm savaşları kazandığını düşündüğünde arkasından barış çağı gelir. Faşist liderler bu çelişkiyi çözemez, çünkü onlar mücadeleden beslenirler.
- Elitizmin Yükselen Bir Değer Olması ve Zayıfı Aşağılama Eğilimi: Faşist liderler, kitlelerin zayıflığından faydalanıp güçlerini ve otoritelerini arttırırlar.
- Herkes Kahraman Olmak Üzere Yetiştirilir: Şehitlik kahramanlaştırılan bir kavram olarak günlük hayata girmekte, şehit olmanın kutsal ve büyük bir ödül olduğu lanse edilmektedir. Faşist liderlerin kendisi için bu geçerli değildir, onlar daha çok diğer insanları ölüme göndermeyi görev edinmiştir.
- Seksüel Farklılıklara Saygı Göstermeme, Maçoluk ve Silahlanmanın Artışı: Homoseksüeller, transseksüeller ya da özellikle kadınlar üzerine şiddet ve saldırı haberlerinin artması ve halkın bu seksüel farklılık durumlarına bilmesi neticesinde silahlanmaya başlaması ve cinayetlerin gerçekleşmesi.
- Seçici Popülizmin Nitel Popülizme Baskın Gelmesi: Demokraside korunan bireysel hak ve özgürlüklerin, toplumun ortak iradesine dönüşmesi neticesinde

halkın pasifleştirilmesi, sadece bir dekor olarak kalması ve halkın aracı sesi olduğunu iddia eden faşist liderlerin giderek güçlerini arttırması ve seslerinin yükselmesi... Ta ki kendi seslerinden başka hiçbir ses duyulmayana kadar.

- Faşizmin Aldatıcı Dil Kullanımı: Karmaşık ve dolaylı, dil zenginliği içeren metinler yerine, faşizm döneminde daha net, keskin ve az cümleler kullanılır. Bunun nedeni eleştirel düşünmeyi ve soru sorulmasını engellemektir. Nazi döneminde okul kitaplarında bu uygulamaya gidilmiş ve belli başlı kelime listeleri ile anlatımlar tekrardan düzenlenmiştir.

Umberto Eco'nun listesi, faşist rejimlerin özelliklerini yarı ciddi, esprili bir dille ele almış, fakat bu dil, anlatılanların ağırlığına etki yapmamıştır. İtalya'nın faşist dönemlerinde, faşistlere ait partinin üyelerinin kendilerini belli etmek için siyah gömlek giymesinin neticesinde, Umberto Eco yazının başlığında buna vurgu yapmıştır.

Lawrence W. Britt'in faşizmin özellikleri konulu listesine gelirse o da Umberto Eco ile benzer şeyler söylemektedir. Britt'in listesi şu şekildedir:¹⁰⁹

- Güçlü ve Devamlı Tekrarlanan Milliyetçilik Söylemleri: Halkı yakalayan sloganlarla dilden düşmeyen milliyetçilik ve tüm halkı tek bir yerde gruplama ve bir araya getirme isteğinin gündemde olmasıdır.
- İnsan Haklarının Aşağılanması ve Hor Görülmesi: Akılcıca kullanılan propagandalarla insan haklarının yok sayılması ve haklarını korumaya çalışanların hedef haline getirilmesidir.
- Düşmanların ve Günah Keçilerinin Halkı Birleştiren Bir Neden Olarak Kullanılması: Birilerinin (genellikle komünistlerin, sosyalistlerin, liberallerin, Yahudilerin, etnik azınlıkların) hedef gösterilerek halkın dikkatinin ve öfkesinin oraya yöneltilmesi, bu yöntemlerin de halkı birleştirici bir neden olarak rol oynaması.
- Ordunun ve Militarizmin Yüceltilmesi: Orduya, askere veyahut polise tanınan sınırsız yetkiler, devletin kaynaklarının çoğunluğunun askeriyeğe harcanması ve askeriyenin milliyetçiliğin en önemli simgesi olarak lanse edilmesi gibi durumlarla yönetici olan elitlerin hakları ve kendileri daha çok korunurken diğer insanların hırpalanması, hor görülmesi.

---

¹⁰⁹ Britt, 2003: 20

- Cinsel Ayrımcılığın Artışı: Siyaset dünyasının erkek egemen bir dünya olarak tanımlanmasıyla kadınların ikinci sınıf insan muamelesi görmesi. Aynı zamanda homofobi de artar ve halkın genelinin toplumun bu kesimine olan toleransı azalır.
- Kitle İletişim Araçlarının Mutlak Kontrolü: Faşizmde devletler kitle iletişim araçlarını kontrol altına alarak halkın farklı sesler duymasını istemezler. Tüm iletişim araçları tek bir sestten konuşur ve o ses de yönetici halkın neyi duymasını istiyorsa onları söyler.
- Ulusal Güvenlik Takıntısı: Ulusal güvenlik konusu faşizm rejiminde oldukça sık karşılaşılan bir kavramdır. Halk tehlikede olduğu paranoyasına sürüklenirken halkın üzerinde baskı kurmak daha kolay olur.
- Din ve Yönetimin Birbirine Bağlı Olması ve İç İç Geçmesi: Komünist rejimlerin aksine, faşist rejimlerde rakipleri "dinle ilgisi olmayan" diye etiketlemek meşhurdur. Faşist rejimler kendilerini dinin koruyucusu olarak görürler.
- Özel Sermayenin Gücünün Korunması: Özel kuruluşlara sahip olan bir çok elit, yönetimde olan lidere sıkı sıkıya bağlıdır. İki taraf da birbirlerini destekler ve birbirlerinin eylemlerine göz yumar.
- İş Gücünün Baskı Altına Alınması: İş ve işçi gücü, emekçi sendikaları güçlenmeye başlarsa hemen önleri kesilir ve güçsüzleştirilirler. Zayıf ve fakir olmak faşizmde uzak ve hor görülen bir görüntüdür.
- Entelektüellerin ve Sanatın Küçümsenmesi: Aydınlar, değerli fikirlerini ve bilgi birikimlerini özgürce ifade eden insanlardır. Aydınlar, üniversiteler ve sanat alanları, özgür düşüncelere ve fikir zenginliğine sahip olduğu için tehdit olarak görülürler ve baskı altına alınırlar. Milliyetçilik çıkarlarına hitap etmeyen sanat eserlerinin hiçbir hükmü ya da ederi yoktur.
- Suç ve Cezalandırma Takıntısı: Faşist rejimlerde polisler kontrolsüz güç kullanmakta ustadır. Üstelik böyle bir güç kullandıkları için kahramanlaştırılırlar. Korku ve nefret ortamı halkı esir alır.
- Kayırmacılık ve Yozlaşmanın Artışı: İş çevresi ve politik çevre içinde belirli bir çemberin içinde olmak, siyasi hayata atılmak için gereken şansı beraberinde getirir. Ekonomi elitleri, faşist rejimdeki siyasi elitlerden yana olduğu sürece yönetimin favorisi haline gelirler. Ulusal gelirlere el koymak gibi hareketleri kolaylıkla beraber yürütebilirler. Ayrıca iş çevreleri, medya araçlarına da sahipse

halkın bu ortaklıktan ve çıkar ilişkisinden haberi olmayacağını garantisini verebilirler.

- Seçimlerin Hileli Gerçekleşmesi: Seçimler gerçekleştiğinde elbette ki siyasi elitlerin çıkmasını arzuladıkları sonuç vardır. Faşist rejimlerde siyasiler bu istekten hareketle kendileri seçim araçlarını kontrol edebilirler. Verilmiş karşıt oyları imha edebilir, oyları değiştirebilir, yanıltabilir ve yargıyı arkalarına alabilirler.

Yazının sonunda ise yazar bir not düşmüştür. Bu işaretlerin faşizmin göstergesi olup olmayacağını kesin olarak bilinemeyeceğini söyler. Ardından Huey Long'un söylediği düşünülen şu alıntıyı eklemiştir: "Amerika'ya faşizm geldiğinde, kesinlikle Amerikan bayrağına sarılmış olacak." (*When fascism comes to America, it will be wrapped in the American Flag.*)¹¹⁰

Nasyonal sosyalizm de (kısaca Nazizim) Alman Faşizmi diye anılır. İtalya'daki faşizmden farklı olarak nihai amaç devletin iyiliği ve korunması değildir. Nazizmin temel ilkesi, devletin ari ırkı korumak için hareket etmesi gerektiğini söyler.¹¹¹ Nasyonal sosyalizm, oldukça katı ve totaliter bir rejimdir, aşırı sağ bir ideoloji olarak görülür. Nazizm'de üstün insan ve ari ırk ideolojileri popülerdir. Hitler'in kendisi de bu politikalar üzerinden siyaset hayatını yürütmüştür. Çoğu sosyal projeleri Alman ırkının güçlenmesine ve bekasına yöneliktir. Nasyonal sosyalizm, dünya tarihinde Almanya'da bulunduğu kadar geniş bir uygulama alanı bulamamıştır. Bu ideolojiyi ilk dile getiren kişinin bir Fransız, Maurice Barrés (1862-1923) olması da hayli ilgi çekicidir. Maurice Barrés 1898 yılındaki çalışmasında, komünistlerin, liberallerin, Yahudilerin, yabancıların, Kantçı entelektüellerin, uluslararası büyük para akışına sahip kişilerin, büyük burjuvalar ve benzerlerinin ülkenin bütünlüğüne zarar verdiğini ve ülkeyi mahvettiğini söyler.¹¹²

Maurice Barrés'in görüşlerini Alman ideolojisine uygulayan Adolf Hitler olmuştur. Daha sonra yapılan propagandalarla bu görüş tüm Alman halkına yayılmıştır. Bu amaçla Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, kısaca NSDAP) kurulmuştur. Nasyonal sosyalizm, yapısı itibarıyla nettir fakat kendi içinde birçok insan-dışı uygulamayı barındırmıştır. Bunun nedeni, daha önce de belirtildiği gibi toplumun farklı kesimlerine nefret beslenmesi için etkili propagandanın yapılmasıdır. Nazizm, birçok Yahudinin ölümüne yol açan Holokost'a neden olduğu gibi aynı zamanda ırk üstünlüğü ve ari

¹¹⁰ Britt, 2003: 20

¹¹¹ Akad vd., 2016: 194-195

¹¹² Sternhell, 1973: 47

ırk prensibi nedeniyle zihinsel ve fiziksel engelli kişiler ile eşcinsellerin de yok edilmesini savunmuştur. Bu bir ırksal temizleme, ırk hijyeni olarak görülmüştür.

Nazizm, totaliter ve tek bir liderin yönetimindeki rejimi savunduğu için parlamenter sistemi reddederek aslında demokrasiyi de reddetmektedir. Liderin halkının tek ve nihai temsilcisi olduğu, bu nedenle halk içinde birey ve özgürlük kavramlarına rastlanmadığı görülür. Nazizm ve diğer tüm faşist yönelimlerde birey yoktur, onun yerine bireyin içinde eridiği kitle fikri vardır. Önemli olan kitledir. Önemli olan ırk ve devlettir. İnsan haklarına veya temel hak ve özgürlüklere saygı ya da demokrasi anlayışı reddedilir.

Nasyonal sosyalizmin önemli simgelerinden biri olan Hitler, Alman tarihiyle yakından ilgilenmiştir. Alman İmparatorluğu kavramına (*Deutsches Reich*) oldukça bağlı olduğu ve imparatorluğun yenilgiler yaşamış dönemlerine karşı öfkeli tutumlar sergilediği *Kavgam* adlı eserinde gözlenebilir. Geleneklerine ve göreneklerine oldukça bağlı olan *Führer*, Alman ırkının sadece sağlıklı olmasını değil, aynı zamanda iyi ahlaklı olmasını da önemser, bunun adına sosyal projeler yönetmiştir.¹¹³

1.4. Siyasal Rejimlerin Değişmesi

Siyasal rejimler, zaman zaman toplumun isteklerine cevap veremediklerinden (Weimar Cumhuriyeti - Nazi Almanyası örneğinde olduğu gibi), zaman zaman da toplumsal ve siyasal olayların devrimsel niteliklerine maruz kalarak (örneğin Fransız Devrimi'nin etkisiyle) değişebilmektedir. Dünya üzerinde rejimleri değişen devletlerin her biri kendi değişim şekli ve nedenini içerisinde barındırır. Ancak temel yönden bir ayırım yapmak gerekirse, bu nedenleri iç nedenler ve dış nedenler olarak ayırmak mümkün olmaktadır.

• İç Nedenler

Siyasi rejimlerin iç nedenlerle değişmesinin altında yatan en önemli etmen, rejimin yapısının artık toplumun isteklerine yanıt verememesi sebebiyle sosyal nitelikli sebeplerin oluşmasıdır. Toplumsal örgütlenmenin şekillenmesi ile sistemsel değişim mümkün olmaktadır. İç nedenler, tamamen toplumun kendi iç dinamiklerine bağlıdır. İç nedenlere dışarıdan müdahale dolaylıdır.

İç nedenlere örnek vermek gerekirse, en önemli iç nedenlerden birisi olarak hukuki nedenler sayılabilir. Bir toplumun içindeki hukukun sekteye uğraması neticesinde ortaya çıkan toplumsal güven duygusunun zedelenmesi, sisteme olan inancın düşmesi, toplum içinde bir tür siyasal paranoyanın görülmesi sonucunda, sistemin devamlılığını riske sokabilir. Hukuki nedenler temel olarak teorik hukuki nedenler ve pratik hukuki nedenler olarak

¹¹³ Fulbrook, 2014: 178

ayrılabilir. Teorik hukuki nedenler, yasa koyucunun (meclisin veyahut liderin) mevcut yasaları hukukun temel ilkelerine aykırı olarak düzenlemesinden, pratik hukuki nedenler ise hukukun uygulanışında ortaya çıkan, insan haklarını fiilen ihlal etmesiyle (hukuka aykırılığın bizzat eyleme dökülür olmasıyla) ortaya çıkabilir.

Öte yandan, ekonomik nedenler de rejim değişikliğini tetikleyen bir diğer neden olarak sayılabilir. Ekonomik yönden sürekli kriz deneyimleyen bir ülkenin iktidara ve sisteme olan güveni zaman içerisinde kırılır. Bu da toplum içindeki sistem karşıtlarını harekete geçirir.¹¹⁴

Siyasal nedenler¹¹⁵, toplumun siyasal kültürünün o sistemin gereklerine uyum sağlayamamasıyla, toplumun siyasal sisteme entegre olamamasıyla ortaya çıkar. Seçim sisteminin muğlaklığının, rejimin gerektirdiği kurum ve kuruluşların tam olarak oturmamış olmasının bunda payı büyüktür.

İdeolojik nedenler¹¹⁶ de rejimin değişmesinde bir iç neden olarak sayılabilir. Daha önce anlatıldığı üzere, totaliter rejimlerin temellerinin dayandırıldığı bazı ideolojiler (faşizm ve nazizm gibi) sistemin yapısını sertleştirebilmekte, 'öteki'lere uygulanan önlemlerin etkisiyle, hukuki ve siyasal nedenlerin de ortaya çıkmasını tetikleyebilmektedir.

Bir diğer iç neden olarak psikolojik nedenlerden¹¹⁷ bahsedilebilir. Psikolojik nedenler, diğer nedenlerle birlikte ortaya çıkan, toplumun (genellikle yöneticilerin, kimi zaman da toplumun diğer üyelerinin) etkisi altında kaldığı ve toplumsal hezeyana yol açan nedenler bütünüdür. Nazi Almanyasının çöküşünden sonra mahkemelerde yargılanan askerlerden bazıları, "sadece emirleri uyguladıklarını"¹¹⁸ beyan etmiştir. Bu yaklaşımla bakıldığında, toplumun tümünde oluşturulan baskının bir izdüşümü olarak psikolojik nedenler önem taşır.

• Dış Nedenler

Siyasi rejimlerin değişmesinin bir diğer nedeni, dış nedenlerdir. Dış nedenlerin genellikle iç nedenlerden bağımsız, ülkenin ve sistemin dışındaki farklı odaklardan gelmesi söz konusudur. Özellikle dış politika¹¹⁹, dış nedenlerin başlıcası olarak sayılabilir. Dış politikanın başarısız yürütülmesi, ülkenin coğrafi konumundaki dengenin değişimi, kısacası jeopolitik konumuna atfedilen önemdeki farklılık örnek olarak gösterilebilir. Dış nedenler, devletin dış politikasında uyguladığı kararlardan gelebileceği gibi, başka devlet(ler)in

¹¹⁴ Inglehart, 1997 : 10

¹¹⁵ Inglehart, 1997 : 8 - 9

¹¹⁶ Inglehart, 1997 : 9

¹¹⁷ Inglehart, 1997 : 106

¹¹⁸ Jarvis vd., 2004 : 12

¹¹⁹ Inglehart, 1997 : 175

zorlaması / yardımıyla da meydana gelebilir. Bunların en bilindik olanlarına fetih¹²⁰ ya da sömürgeleştirme hareketleri¹²¹ örnek olarak gösterilebilir.

1.4.1. Siyasal Kültürün Etkisi

Siyasal kültür, siyasi süreci düzenleyen ve anlamlandıran, siyasi sistemdeki davranışların ardında yatan temel varsayımları ve kuralları belirleyen tutum, inanç ve düşünceler olarak tanımlanır¹²². Hemen hemen her toplumun geçmişinden getirdiği bir siyasal kültürü vardır. Bu siyasal kültür, hem politik geçmişin hem de sistemin üyelerinin tarihinin bir bütünü olarak oluşmuştur.

Siyasal kültür tam olarak anlaşılamadığında ve yönetimler iç ya da dış müdahalelerle kurulduğunda bu sistemler istikrarsızlıkla sonuçlanmış, ya sistemlerin ya da bu sistemlerin uygulandığı devletlerin ömrü uzun süreli olmamıştır. Çünkü politik kültür, insani tüm olguları içine alan, geniş bir kavramdır.¹²³ Sistemlerin uyumsuzluğuyla ya da çökmesiyle kaos ortamı oluşmaktadır. Kurulan sistemin halk tarafından benimsenmesi ya da halkın bu sistemi kurmada iştirak etmesi, devletin bekası için önem teşkil etmektedir. Aksi takdirde taban ve tavan yani halk ile yöneten kesim arasında uçurumlar meydana gelecek ve birbirinden uzaklaşan iki taraf, daha sonrasında büyük bir uyumsuzluk meydana getirecek ve halkın isyanları ya da yönetenlerin baskı rejimiyle sonuçlanacaktır.¹²⁴

Siyasal kültürde, halkı sisteme ısındırmak ve yabancılaşmayı engellemek önemlidir. Bilhassa demokrasi söz konusu olduğunda, kişileri bu konuda eğitmek mühimdir. Siyasal davranışın en önemli kollarından biri olan eğitim, siyasal kültürün hızlı değişiminde önemli rol oynar.¹²⁵ Eğitim araçlarının içinde kamu spotları halinde bilgilendirme yapmak, çeşitli propagandalar ile halkın dikkatini çekmek, mitingler düzenlemek, sıradan insanların bile anlayabileceği düzeyde, olabildiğince gereksiz detaylardan uzaklaşarak, günlük kullanım dilinde değişiklikleri aktarmak ve gerektiğinde halkın onayını ya da reddini almak ve bu tarz referandum ya da veto çalışmaları öncesinde, tüm bilgilendirmeyi tarafsız ve yalın şekilde aktarmak gerekir.¹²⁶ Siyasi kültürün kendisi de toplum içinde yaşayan ve toplumun ihtiyaçlarına cevap veren ve o yönde evrilen bir kavramdır. Bu nedenle bir yandan da kendi zaman çizgisinde, kendi gelişim süreci vardır. Toplumla birlikte değişen, gelişen bir kavram

¹²⁰ Warren, 1999 : 98

¹²¹ Kinloch ve Mohan, 2005 : 24

¹²² Pye ve Verba, 2015: 7

¹²³ Ethridge ve Handelman, 2014: 57

¹²⁴ Ethridge ve Handelman, 2014: 415

¹²⁵ Ethridge ve Handelman, 2014: 69 - 70

¹²⁶ Council of Europe, 2006: 28 - 29

olarak kendi evrimini zaten kendisi sağlamaktadır çünkü sosyal yaşam ile politik yaşam birbirine sıkıca bağlıdır,¹²⁷ ama eğitim ve kritik sosyal olaylar, siyasi kültürün değişmesini hızlandıran ve farklılaştıran bir nevi dış müdahaledir. Siyasal kültürün içinde çeşitli yozlaşmalar, kayırmacılık, rüşvet, ötekileştirme, kişiler arası ayrımcılık ve fırsat eşitliğinin zedelenmesi meydana gelir. Bu nedenle halk ile yönetenlerin istekleri farklı olsa dahi, birbirlerini döndüren çarklar oldukları unutulmamalıdır.¹²⁸ Halkın sisteme ısınması ve yönetenlerin de işinin ehli olması önemlidir.

Jeopolitik konum, siyasi kültür ile sıkı sıkıya bağlıdır. Bir ülkenin bilhassa dış politikalarını etkileyen, zaman zaman iç politikaya da sirayet eden öğeler barındıran jeopolitik konum da, bir ülkenin dünya üzerinde durduğu yeri, sahip olduğu yer altı ve yer üstü değerleri, bu zamana kadar getirdiği tarihi ve sahip olduğu komşuları ile birlikte bir bütündür. Jeopolitik konum kimi zaman güven aşılayabilirken, çoğunlukla güven sorunları ve paranoyaları tetikleyen bir unsurdur.

Aynı zamanda siyasi kültürün içinde yaşayan ulus da bu kültürün bir parçasıdır. Ulusun sahip olduğu tarihi, toplumun geçirdiği yönetim evreleri ve toplumun içinde bulunduğu refah düzeyiyle birlikte, siyasi kültürün ayrılmaz bir parçası olarak ulus görülmektedir. Çoğu ulus, bilhassa Fransız Devrimi'nden sonra, devlet unsurunun olmazsa olmazı olarak lanse edilmekte ve siyasi kültürün içinde sistemsel bir dinamığa dönüşmektedir.¹²⁹

Buradan hareketle, siyasi kültür ile ulus fikrinin bağlantısı göze çarpar. Her devlet bir kurumdan ziyade, birey gibi düşünülecek olursa, her devletin kendini ifade etme şekilleri vardır. Kimi devlet ulus politikasından, kimi devlet siyasi ideolojisinden beslenir. Bu ifade şekilleri dilden öte halkın benliğine yerleşir.

Aynı zamanda, halkın algılarının yönetimi de siyasi kültürün içine dahil edilebilir. Propagandanın gücü, bu noktada azımsanamayacak kadar etkilidir. Çeşitli araçlarla zenginleştirilen propaganda ürünlerinin halka empoze edilmesi, onların sisteme daha kolay ve daha yürekli katılmasını sağlar.

Siyasal baskı bir kültür müdür, yoksa o günün şartlarında gerçekleşen önlem alma aracı mıdır? Bu soruya kesin bir cevap verebilmek mümkün olmasa bile, bazı toplumların siyasal baskılara daha yatkın olduğu su götürmez bir gerçektir. Demokrasiyi uygulamamış / uygulayamayan ve demokratik düşüncüyü hazmedememiş toplumlarda farklılıklara duyulan

¹²⁷ Almond ve Verba, 2015: 43 - 44

¹²⁸ Jones, 2002: 155 - 157

¹²⁹ Gözler, 2007: 4

öfkenin zamanla baskılara ve daha sonra ötekileştirme ve en sonunda şiddet eylemlerine dönüşmesi kaçınılmazdır.

Ayrıca, bazı siyasi kavramların halk tarafından algılanış şekli de önemlidir. Siyasal bir kavram olarak tanımlanan bir kelime bütünü, toplumsal açıdan ekonomik ya da sosyolojik bir boyutta algılanabilir. Söz gelimi, demokrasi ve liberal düşüncelerin genellikle özgürlükle ilişkilendirildiği görülmüştür.¹³⁰

Görüldüğü üzere, siyasal kültürü etkileyen çok fazla değişken bulunmakta ve bunların hepsi az ya da çok bu yapıya katkıda bulunmaktadır. Siyasal kültürü sosyolojik, ekonomik, tarihi, hatta coğrafi kavramlardan ayırtırmak mümkün değildir. Tam anlamıyla toplumsal hafızanın ve siyasi toplumsal eğilimlerin bir tezahürü olan siyasal kültür, sadece geçmişten gelmemekte ve toplumların gelecek sistemlerinde de önemli rol oynamaktadır.

---

¹³⁰ Elma, 2002: 174

İKİNCİ BÖLÜM

WEIMAR CUMHURİYETİ'NDE DEMOKRASİ UYGULAMALARI VE NAZİ ALMANYASINA GEÇİŞ DÖNEMİ

2.1. 19. Yüzyıla Kadar Genel Alman Tarihi

Alman ya da Cermen milletin tam olarak ne zaman tarih sahnesinde görüldüğü bilinmemektedir. Millattan önceki dönemlerde de bugünkü Almanya ve çevresinde yaşam belirtileri bulunmuşsa da Alman millet bilincinden ya da bir kabile yaşamından söz edilememektedir. Roma İmparatorluğu'nun Kavimler Göçü'nün olumsuz etkileri ile 476 yılında yıkılmasıyla Avrupa'da tam anlamıyla bir karışıklık vuku bulmuştur. Feodalite bu tarihten sonra Avrupa'da etkili olmuş; çeşitli prenslikler, dükalıklar, senyörlükler gibi küçük etkili yönetimler kurulmuştur. Batı Avrupa, Cermen Hanedanları tarafından yönetilen krallıklara dönüşmüştür.¹³¹

Cermen olarak tarihte Almanların atası olarak kabul edilen milletin ortaya çıkışı çok daha eskiye, Roma İmparatorluğu dönemlerine dayanır. Cermenler, Roma İmparatorluğu'nun çevresine yayılmış bir halktır, fakat "Romalı" değildirler. Romalı yazar Tacitus (MS. 55-116), tam güvenilir olmamakla birlikte *Germania* adını verdiği insanlardan, onların geleneklerinden, törelerinden, hayatlarını devam ettirme şekillerinden bahseder. *Germania*'nın sert iklimi ve yabanıl topraklarının bulunduğunu, bu nedenle insanların buraya göç etmesinin anlamsız olacağını savunduğu için, o halkların bir yerden göç etmediğini, bu günkü Almanya çevresinde daha önceden yaşadıklarını iddia eder. Üstelik tek bir Alman kabilesi olmadığını, onun yerine birkaç farklı kabile olduğunu ve hepsinin farklı özellikleri olduğunu söyler. Yine de tarihçiler, Almanya'nın tarihinin başlangıcını Kral Charlemagne'in 771 yılında taç giymesi olarak görmektedir.¹³²

962 yılında Aachen kentinde taç giyen, Cermenlerden olan Otto, Kutsal Roma-Germen İmparatoru ve Charlemagne'in halefi olarak, Bavyera ve Saksonya gibi birçok dükalığı tek bir çatı altında toplamıştır.¹³³ İmparatorluğun kralları hanedandan hanedana değişiklik gösterdiğinden, bu yönetim şekli tam bir mutlak monarşi değildir, daha çok feodal düzende ortaya çıkmış kendine özgü bir yönetim şeklidir. Krallar, kontların da yardımıyla ülkeyi yönetmektedir.¹³⁴ Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu dendiğinde, merkezden

¹³¹ Bloch, 2005: 495

¹³² Fulbrook, 2014: 22

¹³³ Fulbrook, 2014: 23

¹³⁴ Bloch, 2005: 559

yönetilen tek bir devlet anlayışı düşünülmemelidir. Bu imparatorluk, kendi içinde bugünkü terimlerle federal diyebileceğimiz bir sisteme sahipti. IX. yüzyıl boyunca devam eden siyasal sarsıntılar neticesinde birbiriyle savaş halinde olan ve krallığın mirasına nail olacağını düşünen varisler 843 yılında yapılan Verdun Anlaşması sonucunda ülkeyi batı, doğu ve orta krallıklar olarak ayırma yoluna gittiler. Bu yaklaşım, gelecekteki Fransa ve Almanya'nın ayrılmasının temeli olarak kabul görmektedir.¹³⁵

Dilimizde Almanya olarak geçen kelime *Deutschland*, Alman Toprağı anlamına gelmektedir ve önceki yüzyıllarda çoğul şekliyle kullanılmıştır (*Deutschlandes*). Bu da bir nevi farklı küçük federe yönetimlerin varlığını kanıtlar niteliktedir. Bir de şunu önemle belirtmek gerekir ki Almanya, ismini diğer Avrupalı devletler gibi bir kavimden, kabileden ya da bölgeden değil, konuşulan dilden alan tek devlettir.¹³⁶ Almanca, tarih boyunca Almanya için önemli bir birleştirici unsur olmuştur.

XIV. yüzyılda, tüm Avrupa'yı saran vebadan Almanya da nasibini almış ve kara ölüm burada da nüfusun hızla azalmasına yol açmıştır. Başka bölgelerdeki baskı ve zulümden kaçan Yahudiler, vebanın yayılmasının müsebbibi olarak görülmüş ve onlara yönelik katliamlar yapılmıştır.¹³⁷ Bir başka deyişle Hitler dönemindeki katliamlar, bölge için ilk değildir. Yahudiler bu bölgede daha önce de suçlanmış ve şiddete maruz kalmıştır.

XV. yüzyıl sonlarına doğru Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu sınırlarını çeşitli yöntemlerle (kendi rızası ile imparatorluk toprağına katılan feodal beyler ya da çeyizle gelen bölgeler gibi) epey genişletmişti. Fakat aynen Roma İmparatorluğu gibi sınırlarının genişlemesi, hem gücünün hem de zayıflığının sebebi oldu. Zaten siyasal açıdan mutlak monarşiye benzemeyen dağınık bir yapısı olan imparatorluk, hem coğrafi yönden Avrupa'nın ortasında kalması hem de geniş düzlüklere, savunmasız ve geniş sınırlara sahip olmasıyla birlikte çeşitli sarsıntılar geçirmeye başladı.

XVI. yüzyıla gelindiğinde, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun meclisinin (*Reichstag*) düzenli olarak toplandığı görülmektedir. Üç meclis olarak toplanan *Reichstag*'ta yedi elektör prens, dört başpiskopos, kırk piskopos, seksen üç rahip, yirmi dört seküler prens, yüz kırk beş kont ve lord bulunmaktaydı. İmparatorluğun ikinci önde gelen organı olarak da *Kammergericht*, yani İmparatorluk Adalet Mahkemesi sayılabilir. Bu mahkemede bağımsız avukatlar çalışmaktadır. Bu mahkemenin kuruluş amacı, daimi bir adalet mahkemesi oluşturmaktır.¹³⁸

¹³⁵ Fulbrook, 2014: 25-26

¹³⁶ Fulbrook, 2014: 26-27

¹³⁷ Fulbrook, 2014: 39

¹³⁸ Fulbrook, 2014: 46

Bu dönemde ayrıca, tüm Avrupa'nın ve dünyanın çeşitli sistem değişikliklerinden geçtiği görülmektedir. Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu için en önemli atılımlardan biri, Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa'nın ekonomik sisteminin tamamen farklı bir yöne gitmesiydi. İmparatorluk, eski sistemin kendisini taşımadığını ve birçok yönden sıkıntıların meydana geldiğinin farkındaydı, üstelik bu sıkıntılara ekonomik sıkıntılar da eklenmekteydi, çünkü İngiltere'nin başını çektiği sömürgeleşme hareketlerine katılmamış ve bunun ne derece önemli olduğunu kavrayamamıştı. Ayrıca aynı dönemde Martin Luther ile yayılan ve şimdilerde Reform olarak anılan, bir tür din temelli isyan ortaya çıkmıştı.

Martin Luther, döneminin teologlarından ve İncil'in anlattığı Hristiyanlık ile din görevlilerinin anlattığı Hristiyanlık arasında benzerlik olmadığını, korku ve baskı ile sindirilen halkın maddi ve manevi yönden sömürüldüğünü, örneğin din görevlilerinin kendilerine yapılan bağışla cennetten yer satın alma, arafta az bekleme gibi çeşitli hizmetleri sunduğunu ileri sürmüştü. Üstelik bu dini direnişini ispat niteliğinde yazıya dökmüş ve halkın görebileceği bir yerde sergilemişti. Martin Luther, başlattığı hareketi herkesin anlayabileceği İncil düşüncesiyle devam ettirmiş ve bir çocuk, bir kadın ya da herhangi bir adamın anlayabileceği şekilde İncil'i Latince'den Almanca'ya çevirmiştir.¹³⁹

Burada reform hareketi ile Alman prensliklerinin çoğunun Protestan olduğuna da değinmek gerekir. Alman prensliklerinin Protestanlık'a geçmesinin çok çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenleri sadece dini nedenler olarak açıklamak yanlış olur. Aynı zamanda siyasal özgürlüklerini de daha baskısız bir ortamda sürdüreceklerini bildiklerinden Protestanlık daha elverişli bir ortam sunmuştur. Bu nedenle Avrupa'nın din savaşları yaşadığı dönemde bugünkü Almanya toprakları da bu savaşlarda taraf olmuştur. 1618 yılında gerçekleşen Otuz Yıl Savaşları'nda Alman Protestanlar ve İsviçreli Lutheranlar gibi müttefikleri, İspanya'nın desteklediği Roma İmparatoru'na karşı savaşmıştır.¹⁴⁰ Bu uzun süren yıpratıcı savaşlar, bu yüzyıl içinde Alman prensliklerinin gücünü gitgide azaltmış ve gerek ekonomik anlamda gerekse sömürge çekişmelerinde rakiplerinden geriye düşmesine neden olmuştur.

Otuz Yıl Savaşları hem halkın hem de Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun gücünü tüketmiştir. Alman topraklarında bölgesel yönetimler daha da güçlenmiş ve irili ufaklı birçok bölgesel yönetim oluşmuştur. Bu noktada Prusya'dan bahsetmek gerekir. Şahsına münhasır bir prenslik olan Brandenburg - Prusya Prensiği gitgide güçlenerek mutlak monarşi sayılabilen bir düzene geçmiştir. Friedrich Wilhelm'in halefi Kral I. Friedrich, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu sınırlarının dışında, Prusya'da taç giyerek (ruhban sınıfından yardım

¹³⁹ Fulbrook, 2014: 49

¹⁴⁰ Stearns vd., 2005: 385

ve destek almadan) kral olmuştur.¹⁴¹ Bundan sonra 18. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Prusya ve Avusturya çekişmesinin yaşandığı görülür. İyice zayıflayan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun topraklarını kendilerine katmak adına Avusturya ve Prusya bir dizi siyasi mücadeleye girişmiştir.

Napolyon Savaşları'na kadar süren bu sistem, Viyana Kongresi ile birlikte dağılmış ve yerine Alman Konfederasyonu kurulmuştur. Alman birleşmesini gerçekleştirmek, özellikle 1789 Fransız Devrimi'nden sonra bir amaç olarak belirmiş, fakat bölgesel prensliklerin ve sürekli değişen güç dengelerinin yanında oldukça zor bir hareket olarak kalmıştır. Bu nedenle bu öncü birleşmeyi A. J. P. Taylor, "Almanya'nın dönmeyi başaramadığı bir dönüm noktası" olarak nitelendirmiştir¹⁴². Ancak gerek toplumsal koşullar gerekse iktidarın vazgeçilmez olması nedeniyle bu birleşme daha en başından kusurlu doğmuştur. Her şeyden önce Avusturya ve Prusya arasındaki rekabet, Alman birliğini sağlamak konusunda sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur. İki taraf da parçalanmış Kutsal Roman-Germen İmparatorluğu'ndan sonra iktidarlarını ayrıştırmak konusunda istekli görünmüyordu. Böylelikle Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun bir parçası olan Habsburg İmparatorluğu'nun (Avusturya) katılmasıyla Büyük Almanya (*Grossdeutschland*) mı yoksa onun dışarıda bırakılmasıyla Küçük Almanya (*Kleindeutschland*) birleşmesi mi olacağı konusunda fikir birliğine varılması zaman almıştır. Sonunda Küçük Almanya modelinin daha işlevsel olduğu kabul edilmiştir.¹⁴³ Zaten Alman prensliklerinin özellikle Reform hareketinden sonra uzun bir süre daha kendi siyasi varlıklarını özerk şekilde sürdürdükleri göz önüne alınırsa bu milli birleşme konusunda neden ağırkanlı davrandıkları daha net anlaşılabilir.

2.2. Alman Konfederasyonu (1815 - 1866)

Alman Konfederasyonu (*Deutscher Bund*) Kutsal-Roma German İmparatorluğu'nun boşluğunu doldurmak adına, Almanya'daki ve Avusturya'daki dükalıkların katılmasıyla meydana gelmiştir. Konfederasyon 39 devletten oluşmakta ve bu devletlerin 34'ü monarşi ile yönetilirken 4'ü özgür şehirdi.¹⁴⁴ 19. yüzyılın ortalarında Sanayi Devrimi ivme arttırmış ve gerek ekonomik gerekse sosyal alanlarda hızlı bir değişime yol açmıştır. Bu değişimler, siyasi alandaki değişimleri tetiklemiş, bu sefer daha fazla önemsenecek bir Alman Birliği fikrini körüklemiştir.

¹⁴¹ Fulbrook, 2014: 85

¹⁴² Fulbrook, 2014: 120

¹⁴³ Fulbrook, 2014: 122

¹⁴⁴ Fulbrook, 2014: 106

Prusya, birleşme sürecinde üç farklı cephede savaştı. Bunlardan ilki, 1864 yılında Avusturya ve Prusya'nın Danimarka ile girdikleri Düklikler Savaşıdır. Danimarka Krallığı'nın yönetiminde fakat nüfusu Alman çoğunluklu olan iki bölge, Schleswig ve Holstein bölgelerindeki siyasal gerilim, diplomatik yollarla çözümlenemeyince Avusturya ve Prusya, Danimarka'ya karşı savaş ilan etti.¹⁴⁵ Bu savaşta farklı askeri taktikler kullanan Prusya ve müttefiki Avusturya'nın zaferiyle sonuçlanan bu savaşta, Danimarka mağlup edildi.¹⁴⁶

Danimarka'nın mağlubiyetinden sonra, 1866 yılında Prusya bu kez de Avusturya'ya saldırdı. Böylelikle Kuzey Alman Devletleri, Kuzey Alman Konfederasyonu'nda birleştirildiler. Avusturya'nın bu noktadan sonra Alman meseleleriyle ilgili bir söz hakkı kalmamıştır.¹⁴⁷

1870 - 1871 yılında da Fransa ile savaşan Prusya, Fransa'nın sert direnişine karşın, daha önceki savaşlarının da tecrübesiyle, bu savaştan da galip ayrıldı.¹⁴⁸ 1871 savaşı, Güney Alman Birliklerinin Prusya'nın kontrolü altına girmesi ve I. Wilhelm'in Alman İmparatoru Kayzer'i olarak taç giymesiyle sonuçlanmıştır.¹⁴⁹

1871 yılındaki birleşme hareketi de Sanayi Devrimi ve onun yol açtığı sömürge yarışının yanı sıra Prusya'nın yayılmacı tavrıyla ortaya çıkan ve Avusturya ile rekabet niteliğinde Alman topraklarını sömürgeleştirme hareketi olarak görülmektedir.¹⁵⁰ Avusturya ve Prusya arasındaki hem siyasi hem askeri üstünlüğün tartışıldığı bu mücadele Prusya'nın üstün zaferiyle sonuçlanmıştır.

Avusturya ile konfederasyonun bazı politik konulardaki uyumsuzlukları ve Alman prensliklerinin kendi aralarındaki çekişmesi sonucunda konfederasyon dağılmış, daha sonra Avusturya'yı içine almayan, Otto von Bismarck'ın şansölyeliği ve I. Wilhelm'in imparator olarak taç giymesiyle Alman İmparatorluğu kurulmuştur.

2.3 Alman İmparatorluğu (1871 - 1919)

Alman imparatorluğunun siyasi yapısına bakılacak olursa üç etkin grup göze çarpar. Bunlar hiyerarşik olarak sıralanmıştır. En aşağıda veto hakkı olan, doğrudan erkek seçmenlerin katıldığı meclis, yani *Reichstag* bulunmaktadır. Veto hakkı olsa da yasama yetkisine sahip olmadığı için pek etkili bir sistem aracı değildir. İkinci sırada yasama yetkisi olan ve federe devletlerin heyetleriyle oluşturulan Federal Konsey, yani *Bundesrat* yer alır.

¹⁴⁵ Wawro, 1997: 17

¹⁴⁶ Zabecki, 2014: 502

¹⁴⁷ Zabecki, 2014: 502

¹⁴⁸ Howard, 2005: 341

¹⁴⁹ Zabecki, 2014: 503

¹⁵⁰ Fulbrook, 2014: 126

Asıl iktidar ise bu güç ilişkisinin en üst basamağında yer alan imparator, şansölye, bakanlar, kıdemli memurlar ve ordunun ileri gelenlerine aitti. Alman Sosyolog Max Weber'in de vurgu yaptığı gibi "Gerçek iktidar sahibi herkes meclisi küçümsemektedir".¹⁵¹ Max Weber bu düşüncesiyle çağının çok ötesinde bir görüş bildirmiştir. Çünkü 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan faşizm mensubu liderlerin hepsinin ilk yaptığı hamle, meclisi olabildiğinde etkisizleştirmek olmuştur.

Otto von Bismarck, bu dönemde etkin rol oynayan önemli bir siyaset adamıydı. Fikirleri, öncelikli olarak Katolik Kilisesi'nin etki alanına eleştiri niteliğinde ortaya çıkmıştır. Protestan ve Katolik ayrımını, siyasi bir süreç olarak gördüğü ve Katolik eylemlerini tehdit olarak algıladığı açıktır. Bu nedenle farklı önlemler alınması gerektiğini öne sürmüştür.¹⁵² Dış politikada ise rakiplerini saf dışı bırakmak için ittifak antlaşmalarını kullanmıştır. Askeri harcamalar konusunda oldukça bonkör davranmış ve bu harcamaları halkın ödeyeceği vergilerle sağlamaya çalışmıştır. Panslavizm politikasını etkin şekilde kullanmaya başlayan Rusya'nın Balkanlar'da gittikçe büyüyen toplumsal hareketlere yön vermesi, Almanya ile Avusturya'nın yakınlaşmasına sebebiyet vermiştir. Rusya'nın da bu yakınlaşmadan çekinerek Almanya'ya başvurması sonucunda I. Üç İmparatorlar Anlaşması gerçekleşmiş ve üçlü ittifak kurulmuştur.¹⁵³

II. Wilhelm'in tahta çıkışına kadar etkin bir siyaset alanında at koşturan Bismarck, aslında sistemin açıklarını ve Almanya'nın yüzleştiği sorunları oldukça net görmüştür. En büyük düşman Fransa'ya karşı Rusya ile yapılan Güven Tazeleme Anlaşması'yla ve patlamaya hazır bir volkan gibi duran Orta Avrupa siyasetini çeşitli müttefik antlaşmalarıyla dengelemeye çalışmıştır. II. Wilhelm'in oldukça genç ve deneyimsiz oluşu, Almanya'yı Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren bir maratonun eşiğine getirmiştir. II. Wilhelm, Bismarck'ın denge politikasını terk edip daha dinamik ve etkin bir politika sergilemiştir (*Weltpolitik*). Şüphesiz ki bu tavrın bir sebebi de sürekli hızlanan sömürge yarışıdır.¹⁵⁴ Alman İmparatorluğu, kendisi gibi birliğini geç sağlayan İtalya ile sömürge yarışlarına hız vermişse de bu konuda önde olan İngiltere ve Fransa ile rekabet edememiştir. Zaten Bismarck da sömürge yarışına sıcak bakmadığı belirtmiştir. Bismarck, daha çok imparatorluğun bekası ile ilgilendiğinden sömürge konusu ona gereksiz bir yük gibi görünmüştür.¹⁵⁵ Alman

¹⁵¹ Fulbrook, 2014: 132

¹⁵² Kobal, 2015: 75

¹⁵³ Kobal, 2015: 109

¹⁵⁴ Kobal, 2015: 95

¹⁵⁵ Kobal, 2015: 111

milliyetçiliği de bu dönemde yükselişe geçmeye başlamış ve Bismarck'ın silahlanmaya verdiği hız ile militarizm yaygınlaşmıştır.

2.4. Weimar Cumhuriyeti (1919 - 1933)

Birinci Dünya Savaşı, Almanya açısından pek olumlu sonuçlanmamıştır. Savaştan yenik çıkan Almanya çok ağır sonuçlarla yüzleşmek mecburiyetinde kalmıştır. Versay Barış Anlaşması, Almanlar için oldukça ağır yükümlülükler içermekteydi.¹⁵⁶

- Alsace - Lorraine Bölgesi Fransa'ya geri verilecek,
- Batı Prusya, Yukarı Silezya ve Poznan yeni kurulan Polonya'ya verilecek,
- Danzig, Milletler Cemiyeti'nin gözetiminde özgür şehir olacak,
- "Leh Koridoru", Doğu Prusya'yı Almanya'nın geri kalanından ayıracak,
- Almanya - Avusturya birleşmesi yasaklanacak,
- Ren Nehri'nin sol kıyısı müttefiklerin gözetiminde askerden arındırılacak, müttefik işgali bir süre sonra yavaş yavaş kaldırılacak,
- Savaş suçu Almanya'ya yüklenmekle birlikte, tazminatlar daha sonradan hesaplanacaktır.

1918 yılında kurulan Weimar Cumhuriyeti'nin bu şartları kabul etmekten başka şansı yoktu. Bu maddelerin bu kadar ağır oluşu ve çoğu yaptırımın Almanya'ya titizlikle uygulanması başka bir baskı rejiminin, Hitler diktatörlüğünün doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu noktada, savaşın kaybedilmesine yönelik bazı bahaneler aranmaya başlanmıştır. Söz gelimi, Alman ordusunun aslında oldukça başarılı bir mücadele verdiği, ama kötücül bir talihle, nedense "arkasından bıçaklandığı" ve bu bıçağı tutanın sosyalistler ile Yahudiler olduğu öne sürülmüştür. Alman ordusu ihanete uğramıştı. Kendi içinden çıkan bu ihanet, onun devrilmesine yol açmıştı.¹⁵⁷

Weimar Cumhuriyeti'nin siyasi sistemine bakılacak olursa meclise dayalı bir cumhuriyet rejiminin kurulduğunu belirtmek gerekir. 1920 yılının Haziran ayında yapılan Reichstag seçimlerinde merkez partileri oy kaybederken aşırı sağ ve sol eğilimlerin artışı göze çarpmıştır.¹⁵⁸ Bu eğilimleri arttıranın, halka hezimet yükleyen savaş tazminatları ve sosyo-ekonomik sıkıntılar olduğu söylenebilir. Zaten çok yeni bir oluşum olan Alman milli kimliği, bu tarz sorunlarla sürekli kendini kanıtlama yarışı içine girmek zorunda kalmıştır. Birçok grev ve ayaklanma ile birlikte Alman hükümeti kitlesel krizlerle uğraşmaktaydı.

¹⁵⁶ Fulbrook, 2014: 159

¹⁵⁷ Fulbrook, 2014: 159

¹⁵⁸ Fulbrook, 2014: 162-163

Bu arada sağ partilerin yükselişinde ufukta yeni bir oluşum belirmiş ve milliyetçi yönü ağı basan Adolf Hitler liderliğindeki Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) ayak sesleri duyulmaya başlanmıştır. Hitler, Mussolini'nin ünlü Roma Yürüyüşü'nden esinlenerek Berlin Yürüyüşü planlandıysa da bu girişim bir darbe gibi algılanıp bastırılmıştır.

Bu yürüyüşten sonra Hitler hapis cezasına çarptırıldı. NSDAP kapatıldı ve üyeleri dağıtıldı. Hitler ise anayasal yollarla Weimar Cumhuriyeti'nin demokrasisini dağıtmak ve diktatörlüğünü ilan etmek için yeni taktikler benimsemeye başladı.¹⁶⁰ Weimar Cumhuriyeti'nin uluslararası sistemde itibarını bir nebze de olsa yeniden kazanmasını sağlayan girişim ise 1926'da Milletler Cemiyeti'ne üye oluşudur. Bu şekilde Almanya, Avrupa'nın siyasal sisteminde tekrar bir denge unsuru olarak yükselmiştir.

Weimar Cumhuriyeti döneminde Alman siyaseti görünüşte istikrarlı olmasına rağmen savaş tazminatı ile ilgili yaşadığı ekonomik sıkıntılar başta olmak üzere imparatorluktan cumhuriyete geçiş sürecinin yarattığı sistem aksaklıkları ve uluslararası arenadaki itibarsızlığı

¹⁵⁹ <http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/cm/periodical/titleinfo/2980784>, (erişim tarihi: 25.08.2017)

¹⁶⁰ Fulbrook, 2014: 164

gibi pek çok sorunla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede milliyetçi ve asker olan mareşal Hindenburg cumhurbaşkanı seçilmiştir.¹⁶¹

2.4.1. Weimar Cumhuriyeti ve Demokrasinin Ön Gereksinimleri

Weimar Cumhuriyeti Birinci Dünya Savaşı'nın yenilgisinden çıktıktan sonra 11 Ağustos 1919'da ilan edilen anayasa ile demokratik bir sisteme geçmiştir. Lipset'in¹⁶² refah düzeyi, eğitim, sanayileşme ve şehirleşme olarak açıkladığı demokrasinin ön gereksinimlerini Weimar Cumhuriyeti'nin karşılama kapasitesi incelenecek olursa Almanya, Birinci Dünya Savaşı'ndan çıktıktan sonra Versailles Antlaşması'nın sunduğu olumsuz şartlar (maddi açıdan, Almanya'ya çıkartılan yüklü savaş tazminatı ve manevi açıdan Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmenin vermiş olduğu başarısızlık hissi) neticesinde, refah düzeyi açısından parlak bir dönemde değildi. Hem yüklü savaş tazminatı ödemek zorundaydı hem de sömürgelerinden ve üzerindeki tüm haklarından vazgeçmişti¹⁶³. Ayrıca, Almanya'nın kalkınma hızını en aza düşürmek amacıyla tazminatlar ağırlaştırılmış bir ödeme planına bölünmüştü.¹⁶⁴ Bu açıdan Almanya'nın refah düzeyinin, demokrasinin ön gereksinimi seviyesinde olmadığı düşünülebilir. Zaten kaybettikleri bir savaştan çıkan Alman toplumu, bu sefer de savaş tazminatını ödemek için topyekun ekonomik savaş içine girmiştir.

Öte yandan, bir diğer ön gereksinim olan eğitimin önemine değinilecek olursa, Almanya'da Weimar döneminde değişen politik kurumların henüz kökleşmemiş olmasının etkisiyle eğitim konusunda elimizde pek bir veri yoktur, ancak ekonomik bunalımdan hareketle bu konunun da sıkıntılı olduğu sonucuna varılabilir.

Sanayileşme konusunda da Almanya ekonomik engele takılmaktaydı. Gümrük vergileri konusunda Almanya'nın aleyhine tutum takılmakta¹⁶⁵, Almanya'nın hava, deniz ve demiryolları üzerinde tam kontrolü olmadığı için¹⁶⁶ sanayileşme konusunda diğer Avrupa devletlerinin onayına ihtiyacı vardı. Nitekim, denizaltılarını dahi belirli bir oran karşılığında¹⁶⁷ üretebilen Almanya, bir süre sonra bu oranı diplomatik süreçlerle arttırmayı başarmıştır.¹⁶⁸ Kısacası Weimar Almanyası, dört bir yandan ekonomik kısıtlamalar ve sanayileşme sürecini baltalayacak bir kısır döngüye girmiştir.

¹⁶¹ Fulbrook, 2014: 168

¹⁶² Lipset, 1959 : 75

¹⁶³ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa3.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

¹⁶⁴ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa7.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

¹⁶⁵ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa9.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

¹⁶⁶ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa10.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa11.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

¹⁶⁷ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa4.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

¹⁶⁸ Sander, 1989: 30

Bir diğer demokrasi ön gereksinimine, şehirleşmeye değinilecek olursa, şehirleşmede köyler ve kentler arasındaki sistematik farkların daha aza indirgenmesi söz konusudur. Weimar Cumhuriyeti'nde her ne kadar eskiye dair imparatorluk payeleri kaldırılmış olsa da toplumun homojen olduğu söylenemez. Üstelik şehirleşme söz konusu olduğunda Alman toplumunun muhafazakarlığı baskın gelmektedir.¹⁶⁹ Öyle ki radikal muhafazakarlar jeopolitik tabanlı ırkçılık ve kültürel bağlamda bir "Alman" tanımı yapmakta, bu tanımla politik bir retorik oluşturmaktaydı. Bu tanımlamalar fanatik nasyonalizmin önünü açmış ve politik ve ekonomik süreçlerle birlikte yaygın bir bakış açısına dönüşmüştür. Ayrıca Alman toplumunda şehir yaşamı sağlıksız ve Almanlıkla ilgisi olmayan bir tarz olarak görülmekte, yüksek suç oranları, ahlaki çöküntü ve kısırlığın fazla oluşu gibi etmenlerle bu görüş desteklenmekteydi.¹⁷⁰ Şehirleşme, bu açıdan Weimar Cumhuriyeti'nde bir tehlike olarak algılanmaktaydı. Bunda Alman toplumunun entelektüel kapasitesinin de yeterli olmayışı belirgin bir etken olmuştur.¹⁷¹

Özetle, Alman toplumunun Weimar döneminde demokrasiyi içselleştirme kapasitesi yeterli olmamıştır. Weimar Almanyası, demokrasinin kabullenilmesi ve demokratik kurumların yerleştirilmesi bağlamında yetersiz köklere sahipti.

2.4.2. Weimar Cumhuriyeti Siyasi Sistemi

Weimar Cumhuriyeti'nin anayasası, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 11 Ağustos 1919 tarihinde kabul edildi. Anayasa, iki kısımdan oluşmakta ve ilk kısım yedi, ikinci kısım ise beş bölüme ayrılmaktaydı.¹⁷² Anayasa vatandaşların hakları, seçme ve seçilme koşulları, Reichstag'ın ve seçilmiş başkanın yetkileri, dış ilişkiler ve eğitim gibi konularda düzenlemeler yapmıştır. Weimar Cumhuriyeti, meclise dayalı bir cumhuriyet sistemiydi. Bu mecliste birçok politik parti bulunmaktaydı.¹⁷³

- **Alman Ulusal Halk Partisi (*Deutsch-Nationale Volkspartei – DNVP*):** Muhafazakar monarşistler olarak tanımlanabilecek bu partinin üyeleri, demokrasiden hazzetmemekte ve Versay Anlaşması'nın dayattığı sistem karşısı propagandalar yapmaktaydı. Elbe Nehri'nin doğusunda yer alan büyük toprak sahiplerinin ekonomik çıkarlarını korumakla ilgilenmekteydiler. DNVP, Alfred Hugenberg'in başkanlığında daha da radikalleşmiş, anti-cumhuriyetçi ve anti-semitik söylemlerini arttırarak Nazi

¹⁶⁹ Murphy, 1997 : 25

¹⁷⁰ Murphy, 1997 : 54

¹⁷¹ Murphy, 1997 : 56

¹⁷² Kennedy , 2004: 172

¹⁷³ Lee, 1996: 34 - 36; Feuchtwanger, 1993: 82 - 86

Partisi (NSDAP) ile yakınlaşma sağlamıştır. DNVP ile NSDAP Adolf Hitler'in başkanlığında, 1933 yılının Ocak ayında koalisyonda birlikte yer almışlar ve nasyonal-sosyalist tiranlığını başlatmışlardır.

- **Alman Demokrasi Partisi (*Deutsche Demokratische Partei – DDP*):** İlerici Halk Partisi (*Fortschrittliche Volkspartei – FVP*) ile ulusal-liberallerin sol kanadının birleşiminden oluşmuştur. DDP, Weimar Anayasası'nın hazırlanmasında kilit role sahiptir. DDP, orta sınıf entelektüellerine ve küçük esnafa hitap etmektedir. Milletler Cemiyeti'nin oluşumu konusunda destek vermiştir. Ancak halk nezdindeki desteğini zamanla yitirmiştir.
- **Alman Halk Partisi (*Deutsche Volkspartei – DVP*):** Ulusal liberallerin sağ kanadı ile İlerici Halk Partisi'nin bir kısım üyelerinden oluşmuştur. Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak üst seviye tüccarların çıkarlarını korumak adına hareket etmekteydi. Otoriterliğe sıcak bakan ve merkezi yönetimin kurulmasını öngören bir ideolojisi vardı. Dış politika konusunda ise Versay Anlaşması'nın yeniden düzenlenmesi için çalışmıştır. Anti-parlamentar güçlerin mecliste yükselişiyle oyları gitgide azalmıştır.
- **Merkez Parti (*Zentrumspartei ya da Zentrum*):** Katoliklerin siyasal sesi olarak ortaya çıkmış ve Matthias Erzberger önderliğinde cumhuriyetçi anayasaya bağlılığını ilan etmiştir. SPD ve DDP ile çalışan Merkez Parti, Katolik Kilisesi'nin haklarını savunmaya önem verdi ve federal devletler için muhafazakarlığı desteklerken aynı zamanda farklı siyasal görüşlerin sesi olmuştur. Partideki sol görüşlüler ülkeye refah getirmeyi ve Almanya'nın uluslararası arenadaki konumunu iyileştirmeyi hedeflerken sağ görüşlüler ise ataerkil ve uzlaşmacı iç politika ile uluslararası arenada ulusal çıkarlara vurgu yapan revizyonist bir anlayış geliştirme peşindeydi. Merkez Parti, genellikle oyların yaklaşık yüzde 15'ini elde etmiş ve cumhuriyetin toplam beş başbakanını çıkartmıştır. 1932'ye kadar her hükümete katıldığı görülmektedir.
- **Bavyera Halk Partisi (*Bayerische Volkspartei – BVP*):** Merkez Parti'den parlamento sistemi konusunda anlaşmazlık yaşadığı için ayrılmış ve bölgesel seçmen tabanı olan, muhafazakar bir din partisi olarak kurulmuştur. Bavyera'da egemen siyasi güçtü. SPD'yi hükümetin dışına tutmak için çabalarken 1930'lu yıllardan itibaren nasyonalistlere destek vermiştir.
- **Almanya Sosyal Demokrat Partisi (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands – SPD*):** Weimar demokrasisinin kurucusu, sola eğilimli bir partidir. Cumhuriyet sisteminden yana olan ve onu korumayı taahhüt eden SPD, nasyonalistlerin ve

muhafazakarların en büyük rakibi olmuştur. SPD, aldığı yüzde 39.9 oyla parlamentonun en güçlü partisiyken sosyalist programıyla bir yandan da pragmatik uzlaşma yanlısı bir siyaset izlemiştir. 1933 yılında oyları yüzde yirminin altına düşmüş, geleneksel işçi sınıfı seçim bölgelerinin ötesine geçemediği için etkisini yitirmiştir.

- **Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi (*Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands* - *USPD*):** SPD'nin pasifist kanadından Hugo Haase başkanlığında kurulmuştur. Marksist odaklı bir partidir. 1920'de oyların yüzde 17.9 elde ederek Reichstag'ın ikinci büyük meclis grubu haline geldi. İç çekişmeler sonucunda 1920 yılı sonunda sol kanadı KPD'ye katıldı ve MSPD ile bir araya geldi.
- **Almanya Komünist Partisi (*Kommunistische Partei Deutschlands* – *KPD*):** Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht tarafından 30 Aralık 1918'de kurulan partidir. Rus modeli konseylere dayanan Bolşevik diktatörlüğünü kurmayı tasarlayan ve parlamento sistemini reddeden KPD, ilk günlerde çok fazla destek almamıştır. Kitlelere yönelik grevler ve gösterilerle demokrasiyi yenmeyi tasarlamıştır. İç çatışmalar yaşayan bir partidir. 1920 yılında oyların sadece yüzde 2,1'ini alabilmiştir. Büyük Buhran'dan sonra oldukça radikalleşen sistemde 1930 - 1933 yılları arasında Reichstag'ta üçüncü sıraya yükselmiş ve NSDAP ile birlikte engelleyici ve ezici bir çoğunluk oluşturmuş, demokrasiye karşı propagandalarıyla demokrasinin çöküşüne katkıda bulunmuştur.
- **Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* – *NSDAP*):** 1919 yılında kuruldu ve Münih'teki alt orta sınıflardan destek aldı. Özellikle 1921'de Adolf Hitler'in siyasi anlamda agresif tutumlu parti başkanlığından sonra NSDAP adını daha da duyurdu. Milliyetçi ve anti-semitik gösteriler ile Versailles Barış Antlaşması'nın sert hükümlerine karşı protesto niteliğindeki şiddet eylemlerine imza atan NSDAP, "Teslimiyet Politikası"nı Alman Devleti'ne bir ihanet olarak görmüştür. Demokratik sistemi baltalama amacıyla, 9 Kasım 1923'te başarısız Münih Bira Salonu Darbesi sonrasında Hitler'in tutuklanması ve hapsedilmesiyle daha bilinir bir parti olmuştur. Nüfusun genelindeki güvensizlik, umutsuzluk ve ekonominin dar boğaza girmesiyle *Nasyonal Sosyalistlerin anti-semitik ve anti-kapitalist* propagandalarını rahatça empoze edebilecekleri bir fırsat doğmuş oldu. 1930'da NSDAP oylarının oranı yüzde 18.3'e çıktı. Reichstag'da 102 sandalyeyle ikinci büyük parlamento grubu olan parti, parlamentonun ve demokrasinin yıkıcı etkisini genişletmekle kalmadı, aynı zamanda siyasi yelpazenin sağındaki orta sınıflar arasında kendi itibarını arttırmayı başardı. NSDAP, muhafazakâr ve liberal partilerin yanı sıra birçok genç ve seçmen olmayan

tarafar arasında ırkçı, milliyetçi ve kollektivist ideolojisi nedeniyle desteklendi, bu fikirleri saldırganlık düzeyindeki bir tutumla yedirerek halkın daha çok dikkatini çekti ve desteğini arttırdı. Oldukça sıkıntılı bir durumda görünen Almanya'nın ekonomik ve politik sorunlarına çözüm bulma yeteneğine sahip görünen NSDAP, 1931 sonbaharında DNVP, milliyetçi dernekler ve Harzburg Cephesi'ndeki (Harzburg Cephesi - *Harzburger Front*: Varlıklı sağ kanat milliyetçilerinin kurduğu, nüfuzlarını ve varlıklarını bu siyasi amaç uğruna harcamak üzere birleştikleri oluşum)¹⁷⁴ güçlerle birleşerek parlamenter demokrasiye karşı mücadeleyi hızlandırdı. NSDAP ve KPD tarafından sürdürülen istikrarı bozma politikaları, cumhurbaşkanlığı kararlarının da yardımıyla genel seçimlerin kısa aralıklarla tekrarlanmasına neden olacak ve parlamenter çoğunluğa sahip olmayan hükümetlerin hızla artmasına sebep oldu. Nihayet NSDAP ve DNVP koalisyon hükümetinin şansölyesi olarak görev yapacak olan Hitler, önündeki engelleri tek tek aşarak diktatörlük yolunda yalnız yürümeye başlamıştı.

Tablo 2.1 Weimar Cumhuriyeti'ndeki Siyasi Partiler

Demokrasiyi Destekleyen Partiler	Demokrasiye Karşı Net Tutumu Olmayanlar	Demokrasiyi İstemeyenler
Almanya Sosyal Demokrat Partisi (Sozialdemokratische Partei Deutschlands - SPD)	Alman Halk Partisi (Deutsche Volkspartei – DVP)	Almanya Komünist Partisi (Kommunistische Partei Deutschlands – KPD)
Merkez Parti (Zentrumspartei ya da Zentrum - Z)	Alman Ulusal Halk Partisi (Deutsch-Nationale Volkspartei – DNVP)	Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – NSDAP)
Alman Demokrasi Partisi (Deutsche Demokratische Partei – DDP)		

¹⁷⁴ Heiden, 2010: 161

2.4.3. Weimar Cumhuriyeti'nde Seçimler

Almanya, konfederasyon ve imparatorluk süreçlerinden sonra Birinci Dünya Savaşı'nın da kaybıyla birlikte yeni bir yönetim sistemine, meclis destekli cumhuriyete geçti. Bu sisteme göre demokrasi ana prensip olacak, sisteme demokrasinin tüm öğeleri eşlik edecekti. Weimar Cumhuriyeti'nde her bir Alman vatandaşı, yasalar önünde eşitti. Yirmi yaşın üzerindeki tüm kadınlar ve erkeklerin oy kullanma hakkı vardı.¹⁷⁵ Seçilmiş bir başkan ve seçilmiş bir parlamento (*Reichstag*) vardı. *Reichstag* tarafından görevlendirilen hükümet vardı ve kanunları da *Reichstag* yapıyordu. Weimar Cumhuriyeti'nin demokrasisi dışarıdan bakıldığında yeni Avrupa sistemine uygun ve demokrasinin tam anlamıyla uygulama alanı bulduğu bir sistem gibi görünmekteydi. Weimar Cumhuriyeti'nde 1919 yılından başlayarak 1933 yılındaki III. Reich'a kadar gerçekleşmiş seçimler şu şekildedir:

Tablo 2.2 Reichstag 1919 - 1933 Seçimleri¹⁷⁶

Partilerin Kazanma Yüzdesi									
Parti	Ocak 1919	Haziran 1920	Mayıs 1924	Aralık 1924	Mayıs 1928	Eylül 1930	Temmuz 1932	Kasım 1932	Mart 1933
KPD	-	2.1	12.6	0.9	10.6	13.1	14.5	16.9	12.3
USPD	7.6	17.9	0.8	0.3	0.1	0.0	-	-	-
SPD	37.9	21.7	20.5	26.0	29.8	24.5	21.6	20.4	18.3
DDP	18.6	8.3	5.7	6.3	4.9	3.8	1.0	1.0	0.9
Z	15.9	13.6	13.4	13.6	12.1	11.8	12.5	11.9	11.2
BVP	3.8	4.2	3.2	3.8	3.1	3.0	3.7	3.4	2.7
DVP	4.4	13.9	9.2	10.1	8.7	4.7	1.2	1.9	1.1
DNVP	10.3	15.1	19.5	20.5	14.2	7.0	6.2	8.9	0.8
NSDAP	-	-	6.5	3.0	2.6	18.3	37.4	33.1	43.9
DİĞER	1.6	3.3	8.6	7.0	13.9	13.8	2.0	2.6	1.6
Katılım (Yüzde)	83	79	77	79	76	82	84	81	89
Milletvekili Sayıları	421	459	472	493	491	557	608	584	647
Tüm Oylar (milyon)	30.4	28.2	29.3	30.3	30.8	35.0	36.9	35.5	39.6

¹⁷⁵ Colomer, 2001: 61

¹⁷⁶ <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/de-weimar-elections.htm>, (erişim tarihi: 22.08.2017)

Görüldüğü üzere SPD yıllar içinde güç kaybederken Nazi Partisi NSDAP sosyal koşullar nedeniyle yükselişe geçmiştir. Weimar demokrasisinin çöküşü ise NSDAP'ın yükselişi ile aynı tarihlere rastlar. Çünkü Hitler'in başkanlığında NSDAP yükselirken meclisin sahip olduğu yetkileri elinden alarak diktatörlük yolunu açmaya çalışmıştır.

2.5. Weimar Demokrasisinin Çöküşü: Demokrasiden Totaliter Rejime Geçiş

Weimar demokrasisi, kendi içinde iki tehlikeli oluşa sahipti. Aslında en başından kendisini yok edecek yetkiyi anayasasında veren Weimar Cumhuriyeti, nispî temsil sistemini kullanarak meclis çoğunluğunun kontrolden çıkmasına sahne olmuştur. Cumhuriyetin bir zaafiyeti olarak birçok küçük parti bu sistemle seçime katılmış ve kanun kabul ettirecek çoğunluk sağlanması zorlaşmış, meclis içinde çekişme baş göstermiştir. Anayasada geçen ve çöküşü tetikleyen diğer unsur ise anayasanın 48. maddesinde geçiyordu.

"Madde 48: Eğer devlet, Reich anayasası ya da Reich yasaları tarafından kendisine verilen yükümlülükleri yerine getirmezse, Reich'ın Başkanı, gerekli silahlı güçleri kullanarak yerine getirilmesini sağlayabilir. Devlet güvenliği ciddi şekilde tehdit altında veya rahatsız olduğunda, Reich'ın Başkanı, silahlı kuvvet kullanarak gerektiğinde yasa ve düzen tesis etmek için gerekli tedbirleri alabilir. Bu amaca yönelik olarak, 114, 115, 117, 118, 123, 124 ve 154. maddelerde tanımlanan sivil hakları kısmen veya tamamen askıya alabilir. Reich'ın Başkanı, bu maddenin 1. ve 2. fıkralarına dayanılarak yapılan tüm tedbirleri derhal Reichstag'a bildirmek zorundadır. Reichstag talep ettiği takdirde tedbirlerin derhal askıya alınması gerekmektedir. Tehlike yakınsa, eyalet hükümeti kendi topraklarında paragraf 2'de açıklanan adımları uygulayabilir. Bu adımlar, Reich'ın Başkanı veya Reichstag tarafından isteniyorsa askıya alınmalıdır. Daha ayrıntılı bilgi Reich yasası tarafından sağlanmaktadır".¹⁷⁷

Bu maddede dikkat edilecek en büyük ayrıntı, Reich'ın başkanına diktatörlüğe geçiş izni veren bir arka kapı niteliğinde olmasıdır. Kısacası görünüşte demokratik duran Weimar anayasasına göre aslında zor durumlarda kullanılabilecek, fakat aynı zamanda yanlış ellere geçebilecek bir acil çıkış kapısı olarak parlamento feshedilebilecekti.

Dönemin sosyal ve ekonomik koşullarına göz atıldığında da NSDAP'ın yükselişini tetikleyen beşeri unsurlar göze çarpar: bunlardan en önemlisi 1929 Ekonomik Bunalımı (Büyük Buhran) ve Almanya içindeki bazı elit kesimlerin demokrasi karşıtı tavırları, ayrıca işsizlik oranının giderek artması ve finansal felaketler konusunda bir sürü kehanetin toplum saflarında dolaşmasıdır.

İşte bu noktada, Adolf Hitler'in hitabet sanatını beden diliyle perçinleyerek kullanması ve bu koşullara kendisi de isyan ederek halkı yanına çekmesi, onun krizi fırsata çevirerek meclis içinde ezici bir çoğunluk elde etmesini sağladı. Adolf Hitler, demokrasiyle seçilerek

¹⁷⁷ http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

meclise girmiş ve o dönemki cumhurbaşkanı Hindenburg'un kendisini başbakan olarak atamasıyla bu mevkiye yükselmiştir. Hindenburg'un görev başında vefatı üzerine, kendisi başkan olmuş ve bu noktadan sonra yavaş yavaş diktatörlük yetkilerini üzerinde toplamıştır.

Hitler hapisten çıktıktan sonra NSDAP'ı tekrar kurmuş ve Bavyera bölgesinden başlayarak halkı oy konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Mayıs 1928 seçimlerinde, 2.6'lık bir oy yüzdesiyle meclise 12 koltukla girmeyi başarmış ve Eylül 1930 tarihindeki seçimlerle birlikte büyük bir çıkış yakalamış ve 18.3'lük yüzdeyle 107 vekil çıkartmıştır. Bu noktadan sonra oylarını gitgide arttırarak Temmuz 1932'de 37.4'lük bir yüzde ile 230 koltuk elde eden NSDAP, asıl zaferini 30 Ocak 1933'te parti başkanı Adolf Hitler'in, Cumhurbaşkanı Hindenburg tarafından Almanya'nın "anayasal olarak atanmış" şansölyesi ilan edilmesiyle elde etmiştir.¹⁷⁸

NSDAP'ın yükselişini sağlayan en önemli nedenlerden biri de toplumun sadece bir kesimine hitap eden diğer partilerden daha farklı bir yol izlemesiydi. NSDAP, merkezden sağ ve sol çevrelere geniş bir yelpazede çalışan bir halk partisiydi (*volkspartei*). Partinin sloganları çoğu alanda muğlak idi. Üstelik Hitler hitabet konusunda tüm kitleleri etkisi altına alabilen bir liderdi. Adolf Hitler için kuşkusuz birçok düşman vardı ve gerek konuşmalarında gerekse parti programlarında bu düşmanlardan bahsediyordu. İlk olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kabul edilen Versailles Anlaşması, Alman halkı için büyük bir ihanetti. Aryan ırkını zehirleyen ve kirleten Yahudi topluluğu da oldukça nitelikli bir düşmandı. Devleti içten yıkmaya çalışan Bolşevikler de söz konusuydu.¹⁷⁹

Şubat 1933'te Reichstag'ta yangın çıkmış ve bu yangını kimlerin çıkardığı üzerine net bir bilgi olmamasına rağmen polis güçleri komünistlere yönelik soruşturma başlatmıştır. Bunun ardından Hitler, Cumhurbaşkanı Hindenburg'a temel hakları askıya alan bir kararname imzalatmak istemiş ve başarılı olmuştur.¹⁸⁰ Mart 1933'te oyların yüzde 43.9'una sahip olmuş ve 288 koltuk alan NSDAP, yine istediği mutlak çoğunluğu elde edememiş ve bu nedenle bazı demokrasi karşıtı eylemlere başvurmuştur. NSDAP, 23 Mart akşamında komünistlerin ve yirmi bir sosyal demokratın Reichstag'a girmesini engelleyerek "İzin Yasası"nı meclisten geçirmiştir.¹⁸¹ Bu yasanın önemi, Hitler'in parlamentonun onayını almadan istediği yasayı meclisten geçirebilmesine olanak sağlamasıydı. Aynı yıl içerisinde NSDAP dışındaki partiler yasadışı ilan edilmiş, bazıları kendisini feshederken (Merkez Partisi gibi) diğerlerinin işlevi

¹⁷⁸ Fulbrook, 2014: 173

¹⁷⁹ Fulbrook, 2014: 173-174

¹⁸⁰ Hett, 2014: 75-76

¹⁸¹ Fulbrook, 2014: 174

yasalarla sonlandırılmıştır.¹⁸² Böylece "denge ve fren" sistemi ortadan kaldırılmış ve Hitler halkının *Führer*'i (Rehber, Lider) ilan edilmiştir. Almanya'da demokrasi 1933 yılında sonlanmıştır.

Hitler *Führer* olarak karakterize ediliyor, Alman ulusunun kötü talihini yenmesi için gönderilmiş bir kahraman olarak görülüyordu ve halktan birçok destekleyeni bulunmaktaydı. Bir imparatora biat edercesine insanlar Hitler'e biat ediyordu, onu sadece saygıyla anmıyor aynı zamanda seviyorlardı. Bu şekilde ordunun da güvenini ve bağlılığını kazanan Hitler, bazı şiddet eylemlerini uygulayabilecek araçları da bu sayede edinmiş oluyordu.

Hitler'in iki belirgin politikası vardı. Bunlardan birincisi ırk politikasıydı. Irk politikası, saf Alman ırkının başka ırklarla (bilhassa Yahudiler ve Slavlar'la) kirletilmemesi gerektiği görüşündeydi. Hitler'in en önemli amaçlarından birisi, Almanya'yı saf ırk topluluğu haline getirmektir.¹⁸³ Dış politikada ise bu saf Alman ırkının yaşayacağı bir yaşam alanı (*Lebensraum*) gerekiyordu. Bu yayılmacı dış politikayı uygulayabilmek için kuvvetli askeri birliklerin yanında işgal edilebilir topraklar da elzemdi. Hitler, Almanya'nın bulunduğu Orta Avrupa'dan başlayarak Rusya, Polonya, Macaristan, Fransa ve hatta Britanya topraklarına yayılmayı düşünüyordu.¹⁸⁴

Üstelik Hitler'in, Yahudiler konusunda birçok önyargısı mevcuttu. Bu önyargılar denli kuvvetliydi ki kişisel nefrete dönüştüğünü kendisi de eseri *Kavgam*'da özel bir bölümle belirtmişti. Bir diğer ırka mensup insanların Alman topraklarında yaşama hakkının olmadığından, hatta dünya genelinde onlara savaş açılması gerektiğinden bahsediyordu.¹⁸⁵ Bu noktada Hitler'in bazı kişisel duyguları tarafından yönetilerek karar aldığını söylemek mümkündür. Çünkü Yahudi Soykırımı'nın an be an yaklaştığı, kendisinin daha devlet başkanı, *Führer* ve başkumandan olmadan önce yazdığı eserde alenen belliydi.

Weimar Cumhuriyeti, döneminin demokrasilerinden anayasalcılık yönüyle ayrılmış, sistemin sağlamlaştırılması adına hukuki önlemler almıştır. Fakat yine de, hem zamanın hem de Almanya'nın savaş sonrası kritik durumunun yarattığı etkiyle, Weimar Demokrasisi an be an çöküşe geçmiş, yerini totaliter bir rejim olan Nazi Almanyasına bırakmıştır.

Siyasal sistemin geçiş sürecinin nedenleri birçok şekilde sınıflandırılabilir. İlk bölümdeki rejim değişikliğinin geçiş nedenlerine odaklanarak bu sebepleri iç nedenler ve dış nedenler olarak ayırmak mümkündür.

¹⁸² Fulbrook, 2014: 176

¹⁸³ Weinberg, 2010: 788

¹⁸⁴ Weinberg, 2010: 24

¹⁸⁵ Hitler, 2016: 66 - 80

2.5.1. İç Nedenler

2.5.1.1. Siyasi Nedenler

- **Teorik Siyasi Nedenler: Demokrasi Rejiminin Çıkmazları**

Demokrasi çoğu zaman genel bir kanı olarak en ideal yönetim biçimi gibi görünür. Halkın kendisini yönetecek olanı seçmesi, halkın kendisini temsil edecek kişileri seçebilme hakkına sahip olması, halkın çeşitli araçlarla yönetime katılması ideal seçim sistemi gibidir. Demokrasi, sadece cumhuriyet biçiminde değil, monarşi biçiminde de tezahür edebilir. Daha önce de belirtildiği gibi, dünya üzerinde demokratik olarak kabul edilen 21 ülkeden 10'u cumhuriyet, kalanı monarşidir. Avustralya, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç, İsveç ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin cumhuriyet yönetimi değil, monarşiyle yönetildiği görülmektedir.¹⁸⁶

Demokratik yöntemler icat edilene kadar birçok farklı uygulamaya gidildiği, bu uygulamaların pek çoğunun da insan haklarına aykırı olduğu bilinen bir gerçektir. İlkçağ'dan bu yana insanın ileri kuşaklara taşıdığı "hayatta kalma iç güdüsü", bir süre sonra kendinden farklı olanı elimine etme, sürgüne gönderme ya da dışlama şeklinde kendini gösterir.¹⁸⁷ Yasalar ile insan hakları korumaya alınmadan önce, birçok topluluk farklı olduğu gerekçesiyle sürgün edilmiş, olduğu bölgeden çıkartılmış, farklı işlere koşulmuş (Amerikalı yerliler), toplum içinde ayrımcılıkla yüzleşmiş (siyahiler) ve soykırıma maruz kalmıştır.

Yakın tarihe bakıldığı zaman, yasalar demokratik şekilde düzenlense de insan hakları açısından ciddi ihlallerin yaşandığı görülmektedir. Üstelik Almanya'da 1919'da Weimar Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla demokratik olarak düzenlenen anayasadan, nasıl oldu da soykırım gibi büyük bir insanlık suçu işleyen bir hükümet çıkabildi? Bu durum sistemin bir hatası mıydı, tarihi koşullar mı o şekilde gerçekleşmişti, yoksa bu suç tamamen toplumun muydu? Ayrıca toplumun çoğunun aynı görüş lehinde oy kullanması, o oyun demokratik olduğunu kanıtlasa da etik olarak doğru olduğu da söylenebilir mi? Nazi Partisi, demokratik yollardan meclise giren, yasaları ve sistemi tamamıyla değiştirmek için demokrasiyi kullanan bir partiydi. Bu sistemin suçu muydu yoksa soykırıma meyilli bir partinin mecliste çoğunluğu elde etmesi tamamıyla ahlaki bir problem miydi?

Demokrasinin siyasal süreçlerine bakıldığında, ortaya çıkabileceği toplumsal ve siyasi koşullardan şu dördü daha belirgindir¹⁸⁸:

¹⁸⁶ Lijphart, 1996: 79

¹⁸⁷ Wilkins ve Wilkins, 2017: 13 -14

¹⁸⁸ Tilly, 2014: 90 - 137

- İç çatışmalar: İç çatışmalar bir ülkenin sınırları içerisinde, halkın kendi arasında yaşadığı kutuplaşmanın ve ötekileştirmenin şiddetli boyutlara evrilerek bunu siyasi bir dinamizmle sonuçlandırmasıdır. Bu çatışmalar dini, ideolojik ya da ırkçı bir takım ayrışmaların sonunda ortaya çıkabilir. İç çatışmaların birçok sebebi olabilir. İç çatışmaların yükselişi, tarafların kendi tebaalarına ait bireyleri kayırması sonucu ortaya çıkan yozlaşma ile kendini belli eder. İç çatışmalar; henüz yükselmeden tarafların bir araya gelerek ortak ve tarafsız bir çözüm bulma arayışıyla sonlanabilceği gibi, silahlı çatışmalara ve iç savaşa evrilip uzun yıllar süren çatışmaların ardından gelen barış isteğiyle de sonlanabilir. Bu barış süreci, demokrasinin yükselişine en yakın süreç olarak tanımlanabilir.
- Fetih: Fethedilen bölgelerdeki hükümet sisteminin yıkılarak, yerine kurulacak hükümet sisteminde halkın da görüşlerinin sisteme katılmasıyla, ortaya demokrasi fikrinin çıkacağı öngörülebilir. Burada yine siyasi kültürün mirası etkili olacak, sistemin kalıcılığına halkların siyasal kültürü karar verecektir.
- Devrim: Demokratik olmayan süreçlerin, demokrasi yolunda karşılaşılabileceği en olası senaryolardan biri devrimdir. Devrim, içten bir kuvvetle doğar, siyasi gruplar, halklar, etnik grupların etkisi ile başlayıp, tüm ülkeyi saran bir ateşe dönüşebilir. Fransız Devriminin en büyük sonucu, milliyetçilik akımını ateşleyerek ulusların yükselişini sağlaması ve ulus devletlerin demokrasiyi keşfi sonucu kurulan cumhuriyetler olmuştur.
- Sömürgeleştirme: Sömürgeleştirilmiş halkların özgürleşme ve bağımsızlık istekleri, kendi içlerinde kolaylıkla birleşmelerini sağlamakta ve kendilerini sömürge altında tutan devletlere karşı bir başkaldırı ile sonuçlanmaktadır. Bu başkaldırıdan sonra ülkenin yönetiminde olacak kişilerin ya da grupların seçimi adına demokrasiye başvurulduğu görülmüştür.

Kısacası baskı rejimleri demokrasileri doğurur, demokrasiler de baskı rejimlerinin gelişini kolaylaştırır. Özellikle devlet kapasitesi istenen düzeyde olmayan ve istikrarsız ülkelerde, bu devrim sürekli devam eder. Devlet kapasitesi, devlet - dışı kaynakların, faaliyetlerin ve kişiler arasındaki bağlantılara müdahalenin devlet yetkililerinin eliyle değiştirilebilmesini kapsar.¹⁸⁹ Bir devlet bunu kolayca yapabiliyorsa, devlet yetkilileri eylemde bulunduğu, yurttaşların kaynaklarını, faaliyetlerini ve kişiler arası ilişkilerini

---

¹⁸⁹ Tilly, 2014: 38

kolayca değiştirebiliyorsa, bu devletler yüksek kapasiteli devletler iken, eęer devlet yetkilileri bunu yapamıyorsa, dūřuk kapasiteli devletler sınıfına girmektedir. Bu sınıflandırma, devletin demokrasiye ne derece adapte olabildiğiyle de yakından ilişkilidir.

Almanya'nın İkinci Dünya Savařı'ndan önceki Nazi Almanyası dōnemi, yüksek kapasiteli demokratik olmayan ūlke sınıfına girmektedir. Yōneticiler yurttařların ve çeřitli kurumların ūzerinde en yüksek seviyede otorite sahibidir fakat o dōnemde demokrasiden sōz edilemez. Bilhassa 19. ve 20. yūzyıllarda, merkezileřmiř ūniter devlet yapıları gūçlenerek fařist tiranlıklara sebep olmuřtur.¹⁹⁰ Siyasi rejimlerin de tarihi olaylar gibi neden ve sonuęları vardır. Her bir baskı rejimi, bir dięer ūzgūrlūk rejimine olan isteęi arttırır ve her bir ūzgūrlūk rejiminin içinde baskı rejimiyle sonuçlanacak olaylar dizisi vardır. Hangi rejimin hūkūm sūreceęine de o ūlkenin siyasi kūltūrū karar verir.

Nazi Almanyasının bu konuda iki Reich (Krallık) geçmiři bulunmakta, Naziler de III. Reich olarak anılmaktadır. Ayrıca, Birinci Dünya Savařı sonrası uygulanan Versailles Barıř Antlařması'nın sert hūkūmleri, Yahudi ve Bolřeviklerin bir araya gelip Almanya'yı ele geçireceęi korkusuyla būtūnleřince, ortaya ulusal gūvenlik problemleri olan, agresif ve hırslı bir devlet getirmiřtir.¹⁹¹

Weimar Demokrasisi'nin ařamalı olarak ūnce etkisiz hale getirilip daha sonra da ōkūřūnū hızlandırmak ūzere verilen bazı kararlar doęrultusunda demokrasi çeliřkili bir dōneme girmiř, daha ūnce de bahsedildięi gibi, "İzin Yasası"nın meclisten geçmesinin sonucunda Hitler diktatōrlūęūnūn de kapıları aralanmıřtır. Hitler'in bazı kararlarının ve meclisten geçirdięi bazı yasaların sonucunda, demokrasinin bilerek etkisizleřtirildięi sonucuna varılmaktadır.¹⁹²

Hakların ihlali, sadece belli bir ırka yōnelik sonuçlar doęurmakla kalmamıřtır. Bazı kesimlerin çıkarları daha çok gōzetilerek (Hitler'i destekleyen ve ona bir nevi sponsor olan elitlerden bahsedilebilir)¹⁹³, bir dięer tarafın çıkarları minimize edilmiřtir. Bu açıkça Weimar Anayasası'ndaki madde 109'da belirtilen "Her Alman'ın kanunlar ūnūnde eřit olduęu"¹⁹⁴ ilkesine aykırıdır. Adolf Hitler'in Nazi Almanyası, yōnetim tipi olarak fařist diktatōrlūk sınıfına girmiřtir. Diktatōrlūk, otoriter rejimlerin içinde olmasıyla birlikte bir baskı rejimi olduęu için, bu durum karřısında bařvurulabilecek bir kurum da bulunmamaktadır. Var olan kurumlar da zaten taraflıdır. Diktatōrūn mutlak gūcū sınırlandırılmamıřtır. Denge ve fren

¹⁹⁰ Tilly, 2014: 42-43

¹⁹¹ Allen, 2016: 32 - 33

¹⁹² Fox ve Roth, 2000: 392

¹⁹³ White ve Murphy, 2007: 5

¹⁹⁴ http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

mekanizmasının olmadığı ya da uygulanmadığı toplumlarda insan hakları ve özgürlükler de tehlikeye düşmeye yatkındır.¹⁹⁵ Bu nedenle güçler ayrılığı prensibi, demokrasinin çok önemli parçalarından biridir.

Görüldüğü üzere, demokrasinin yokluğu veya geçersizliğini yitirmesi gibi durumlar söz konusu olduğunda sadece insani suçların işlenmesi gözlenmemektedir. Aynı zamanda hükmedene sınırsız güç de bahşedilmiştir. Oysaki anayasanın ana görevlerinden biri de vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini, bireylerin haklarını devlete karşı korumaktır.¹⁹⁶ Anayasa, bireylerin temel haklarını güvence altına aldığı ölçüde demokratik olarak anılmaktadır.

Demokrasi, oldukça dinamik bir yapıya sahiptir. Samuel Huntington'ın da bahsettiği üzere, 1974 ve 1990 yılları arasında, üçüncü dalga demokrasi kavramı ile birlikte birçok diktatörlüğün demokratik yönetimlere çevrildiğini söylemek mümkündür.¹⁹⁷ Bu noktada, diktatörlük ya da otoriter rejimlerin kader olmadığı, tamamen sosyal bilimler çerçevesinde gerçekleşen siyasal kültürün ve politik çevrenin bir getirisi olarak ortaya çıkmaları söz konusudur. Alman ulusunun da 1945'ten sonra demokrasiyi büyük bir içsellikle kabulünün altında, diktatörlük rejiminin savaştan mağlup çıkmasıyla birlikte, Almanya'nın yalnızlık politikasının terk edilip tekrar Avrupa'daki güçler dengesinin bir öznesi haline gelişi yatmaktadır.

- **Pratik Siyasi Nedenler: Weimar Cumhuriyeti'nin Çıkmazları**

Weimar Cumhuriyeti'nin demokrasisi, o dönemlerde gündemde olan anayasal devlet sistemleri içinde, kağıt üzerinde, iyi düzenlenmiş bir anayasaya sahipti. Birinci Dünya Savaşı'ndan yeni ve yenik çıkmış bir devlete göre, insan haklarına ve insanların kanunlar önündeki eşitliğine dayanan, örnek olarak gösterilebilecek bir hükümet düzeni öngörmekteydi. Weimar Cumhuriyeti ırkçılıkla yüzleşmeden önce, birçok partinin uygar düzeyde yarışabildiği, birbirleriyle koalisyon kurabildikleri ve birbirlerine karşı fikirlerini belli edebildikleri bir sisteme sahipti.¹⁹⁸

İlk kuruluşunda sol eğilimli partiler önde iken, daha sonra, Avrupa'daki diğer ülkelerin de deneyimlediği üzere sağa eğilimli partiler daha gözde olmaya başlamıştır. Nazi Partisi, başlarda çok yüksek oylar alamamış, fakat çeşitli propaganda tekniklerini kullanarak, halkın dikkatini çekmeyi başarmış ve oylarını ve dolayısıyla parlamentodaki koltuk sayısını gitgide arttırmıştır. Naziler, Weimar Cumhuriyeti'nin sistemini o kadar başarılı analiz etmişlerdir ki

¹⁹⁵ Salevao, 2005: 48

¹⁹⁶ Gözler, 2011: 128

¹⁹⁷ Huntington, 2012: 51

¹⁹⁸ Kolb, 2008: 69 - 70

rejimin içindeki ufak aksaklıkları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak için harekete geçmişlerdir. Bu konuda en iyi örnek olarak, Weimar Anayasası'nın 48.maddesindeki Reich'ın Başkanı'nın edindiği kuvvetli ve kontrolsüz gücün sürekliliği adına yasalarda yapılan muazzam değişikliklerle ortaya çıkan düzensiz bir güçler dengesi kaosu gösterilebilir.¹⁹⁹

Sol eğimli partilerin düşüşe geçmesiyle sağ eğimli partiler yükselmeye başlamış, bu partilerin içinde Nazi Partisi büyük bir sıçrayış yakalamıştır. Bu da Weimar demokrasisinin önce sarsılmasına, daha sonra da yok olmasına sebep olan bir dizi olayı beraberinde getirmiştir.

Demokrasinin sonunu getiren nedir? Demokrasinin tarihine bakıldığında sonunu getiren üç farklı senaryo olduğu göze çarpar. Birincisi toplum yapısında görülen değişiklikler, yani savaş, halklar arasındaki homojenlik dengesinin bozulması (Roma İmparatorluğu örneği), göçler, epidemik ya da pandemik hastalıkların yayılması, terör olayları ve kitlesel katliamlardır²⁰⁰. İkincisi ise daha çok yönetim kurumunun müdahale edemediği ya da müdahale etse de baş edemediği değişiklikler, yani ekonominin bozulması, uzun süre yaşanan işsizlik, iç savaşlar (Afrika örneği)²⁰¹, ayaklanmalar, direnişler (Ortadoğu örneği)²⁰², yönetime ve yönetim kurumlarına olan güvenin azalması, kurumlar içinde görülen adaletsizlik ya da yozlaşma belirtileri (Malezya örneği)²⁰³, yönetimin halkın bir bölümünü daha çok tutarak diğer halkı ötekileştirmesidir (Hindistan örneği)²⁰⁴. Üçüncü olarak ise liderlere bağlı değişiklikler, yani yönetimin başındaki kişilerin, yöneticilerin veya askeriye'nin başındaki generallerin, ani bir kararla ya da uzun süren alıştırma yöntemleriyle, halkı tek kişinin iktidarına, diktatörlüğe ya da tiranlığa alıştırmasıdır (Suriye örneği)²⁰⁵. Yönetim biçimini halka sorarak ya da kendi özgür iradesiyle tamamen değiştirmesi ve danışma meclislerinin etkisini kırması (Roma İmparatorluğu örneği)²⁰⁶ veyahut toptan ortadan kaldırması, yasama, yürütme ve yargı birimlerinin hepsinin denetimini kendine bağlaması ya da denetimini ortadan kaldırması örnekler olarak sayılabilir. Demokrasiden monarşi yapısına evrilen Roma İmparatorluğu, Julius Sezar ile bu değişimi bizzat yaşamıştır.²⁰⁷ Üstelik daha yakın tarihte de bu örnekleri görmek mümkündür. Almanya'da 1918-1933 yılları arasındaki

¹⁹⁹ Stolleis, 1997: 114

²⁰⁰ Cordesman, 1999: 8

²⁰¹ Henderson, 2002: 106

²⁰² Lynch, 2013: 241

²⁰³ Khoo ve Loh, 2014: 186

²⁰⁴ Henderson, 2002: 106

²⁰⁵ Zahler, 2012: 122

²⁰⁶ Grunewald, 2004: 142

²⁰⁷ Griffin, 2009: 383

demokrasi uygulamaları da diktatörlük ve büyük bir dünya savaşı ile sonuçlanmıştır. İki savaş arası dönemde faşist yaklaşımların İtalya ve Almanya örneğinde (hatta aynı dönemde, İspanya iç savaşı sonrası çıkan hükümet de buna örnek gösterilebilir) olduğu gibi yükselişe geçmesi ve Avrupa devletlerinin yükselen faşizmden duyduğu güvenlik kaygısı, bir başka dünya savaşı endişesi ile birleşince hassas Avrupa dengesi sarsılmış ve İkinci Dünya Savaşı'na yol açmıştır.

Demokrasinin tehlikeye girdiği toplumlarda, ortaya çıkabilecek baskı rejimlerinin, aşırı ve sert güç kullanmaya kadar varabilen siyasi eğilimlere dönüşmesi sonucunda, tehlikeye giren tek şey demokrasinin varlığı değil, insan hakları ve ondan hareketle kamu vicdanıdır. Burada cevaplanması gereken bazı sorular göze çarpar: demokrasi, her devir, her devlet veya her millet için uygun ve hazmedilebilir bir yönetim tarzı mıdır? Yoksa yönetim biçimleri, çevresindeki değişimlerin de etkisi altına giren ve değişmeye zorlanan, zaman zaman iniş çıkışlar yaşayan, kimi zaman gözde olan ve kimi zaman çıkmaz yola giren bir eğilim midir? Nazi Almanyası örneği, demokratik yaklaşımlar ve bunların başarısızlığı konusunda oldukça önemli bir model oluşturmaktadır. Son derece demokratik ve kusursuz görünen Alman demokrasisi, nerede hata yapmış olabilir? Almanya (o zamanki adıyla Weimar Cumhuriyeti), demokratik bir cumhuriyet olarak çıktığı bu yolda, her Alman vatandaşının anayasa önünde eşitliğini 109. madde ile kabul etmiştir.

"Madde 109: Tüm Almanlar kanun önünde eşittir. Prensipte olarak, erkekler ve kadınlar aynı haklara ve yükümlülüklerle sahiptir. Doğumdan gelen veya toplumsal statüye dayanan yasal ayrıcalıklar veya dezavantajlar ortadan kaldırılacaktır. Asil unvanlar sadece ismin bir parçasını oluşturur; asil unvanlar artık verilemez. Unvanlar yalnızca bir iş veya meslek belirttikleri takdirde verilebilir; akademik derece bu düzenlemeden etkilenmez. Devlet emir ve madalya veremez. Hiçbir Alman, yabancı bir hükümetin unvanlarını veya emirlerini kabul etmeyebilir."²⁰⁸

Öyle ki, Alman Hükümeti, kadın ve erkek her Almanı yasalar önünde eşit saymış, üstelik mesleki ya da akademik derecelerin dışında kişilere statü farkı yaratan payelerin verilmesini geçersiz saymış ve gereksiz bulmuştur. Üstelik, Alman Hükümeti kadınlara da oy verme sorumluluğunu yüklemiş ve dünya üzerinde bu konuda ilklerden biri olmuştur:

"Madde 22: Parlamento üyeleri genel, eşit, hızlı ve gizli bir seçimle seçilir. Seçmenler 20 yaşını bitiren erkek ve kadınlar seçme hakkına sahiptir. Seçim, temsili seçim ilkelerine göre yapılır. Seçimler bir pazar günü ya da resmi tatil günlerinde yapılmalıdır. Daha fazla ayrıntı Reich seçim yasası tarafından belirlenir."²⁰⁹

Görüldüğü üzere, son derece demokratik görünen ve çağına göre oldukça ileri görüşlü duran bu anayasa, 1919 yılında kabul edilmiş ve yürürlüğe konmuştur. Böyle bir anayasanın

²⁰⁸ http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

²⁰⁹ http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

nasıl anti-demokratik bir ortama zemin hazırladığı ise şu şekilde açıklanabilir. Weimar Anayasası, kendisini imha edecek silahı da kendi içinde barındırmaktaydı. Bunlardan biri, anayasanın 48. maddesiydi, diğeri ise anayasada 22. maddede yerini alan nispi seçim sistemini kullanıyor olmasıydı.²¹⁰ Madde 48'e bakılacak olursa:

"Madde 48: Eğer devlet, Reich anayasası ya da Reich yasaları tarafından kendisine verilen yükümlülükleri yerine getirmezse, Reich'ın Başkanı, gerekli silahlı güçleri kullanarak yerine getirilmesini sağlayabilir. Devlet güvenliği ciddi şekilde tehdit altında veya rahatsız olduğunda, Reich'ın Başkanı, silahlı kuvvet kullanarak gerektiğinde yasa ve düzen tesis etmek için gerekli tedbirleri alabilir. Bu amaca yönelik olarak, 114, 115, 117, 118, 123, 124 ve 154. maddelerde tanımlanan sivil hakları kısmen veya tamamen askıya alabilir. Reich'ın Başkanı, bu maddenin 1. ve 2. fıkralarına dayanılarak yapılan tüm tedbirleri derhal Reichstag'a bildirmek zorundadır. Reichstag talep ettiği takdirde tedbirlerin derhal askıya alınması gerekmektedir. Tehlike yakınsa, eyalet hükümeti kendi topraklarında paragraf 2'de açıklanan adımları uygulayabilir. Bu adımlar, Reich'ın Başkanı veya Reichstag tarafından isteniyorsa askıya alınmalıdır. Daha ayrıntılı bilgi Reich yasası tarafından sağlanmaktadır."²¹¹

Madde 48, Reich'ın Başkanına ucu açık bir yetki vermiştir. Devletteki görevlerin aksaması ve yasaların ihlalini denetleyen kişi sadece Reich Başkanı, yani cumhurbaşkanıdır. Fakat cumhurbaşkanını denetleyen bir makam olmadığı gibi, cumhurbaşkanı gerekirse devletin kolluk kuvvetlerini seferber ederek gerekli tedbirleri alabilecektir. Bu tedbirlerin neye ve kime karşı alınacağı konusu tamamen cumhurbaşkanının inisiyatifine bırakılmıştır. Üstelik gerekli gördüğü hallerde cumhurbaşkanı bir nevi sıkı yönetim ilan edebilecek, sivil hakları askıya alabilecektir. Elbette, cumhurbaşkanı bu tedbirleri Reichstag'a, yani meclise bildirmekle yükümlüdür ve meclis de talep ederek cumhurbaşkanının koyduğu tedbirleri askıya alabilir, fakat meclis üyeleri, zaten cumhurbaşkanının partisinden geliyorsa, bu tedbirleri askıya almaları realist bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Nitekim öyle de olmuştur. Hitler 1933 seçimlerinde meclisteki koltukların çoğunu almıştır. Onu destekleyen parti üyeleri de onun tüm tedbirlerine ve çıkardığı yasalara onay vermiş, insani suçları içeren yasaların bile meclisten geçmesine yardımcı olmuştur.²¹² Özetle bu madde, Hitler'in de Nazi Partisinin de bir anlamda anayasanın arka kapısından çıkışıdır. Aslında devlet işlerinin ve hükümetin düzgün yürümesini tasarlayan bu maddenin ne kadar tehlikeli olabileceğini Alman tarihi deneyimlemiştir.

Madde 22 ise seçim sistemini şu şartlara tabii tutmuştur:

"Madde 22: Reichstag delegeleri, orantılı temsil ilkesine göre, yirmi yaşı aşmış tüm erkekler ve kadınlar tarafından evrensel, eşit, doğrudan ve gizli oyla seçilir. Seçim günü bir pazar veya resmi tatil

²¹⁰ Skach, 2007: 113 -114

²¹¹ http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

²¹² Rees: 84 - 85

olmalıdır."²¹³

Nispî temsil sistemi ise Alman Hükümeti'nin demokrasiyi yitirmesine şu şekilde sebep olmuştur:

Nispî temsil sistemi, orantılı temsil olarak da geçer, her partinin seçmenlerden aldığı oy oranında milletvekili çıkarmasını öngören bir sistemdir.²¹⁴ Kısaca, Weimar Cumhuriyeti'nde yaşayan Almanlar kişilere değil partilere oy vermekte, verilen oyun oranında ise o parti parlamentoda koltuk kazanmaktadır. Bu sistemle birlikte, demokrasinin bir zafiyeti olarak, birçok küçük parti ortaya çıkmış ve yeni yasaları kabul ettirecek çoğunluk mecliste oluşamamıştır. Milletvekilleri ve küçük partilerin çekişmesi, hatta milletvekillerinin muhalefet adına hükümete karşı görevlerinden çekilmesi, yeni bir sistemsel demokrasi erozyonuna sebep olmuş, bu da demokrasinin çözülmesini kolaylaştırmıştır.²¹⁵ Bu sistem böylelikle, yasalarını da meclisten geçirebilecek bir hükümetin oluşmamasına yol açmıştır. Sistem sıkışmış ve yasaların kabulü konusunda Nazi Partisi'nin oldukça sert önlemler almaya başlaması, daha sonraki şiddet eylemlerinin de önünü açmıştır. Hatta uygulanan bir çok şiddet de yeni yasalar çıkarılarak yasallaştırılmıştır.²¹⁶ Özetle, Nazi Hükümeti, nispî temsil sistemi ile demokrasiden kurtulmak adına, önce mecliste ezici çoğunluğu sağlama yoluna gitmiş ve sonra da kendi yasalarını meclisten geçirebilmek için sert önlemler almıştır. Bunun neticesinde, diğer rakiplerini sindirerek ve bir bir siyasetten çekerek (NSDAP dışında partilerin yasadışı ilan edilmesi gibi) diktatörlük için gereken alanı yaratmıştır.

Nazi Hükümeti'nin nispi temsil sisteminde yükselmesinin ve oyların ezici çoğunluğunu elde etmesinin nedenlerinden en büyüğü, o dönemde tüm dünyayı etkileyen ekonomik bunalımdı.²¹⁷ Alman halkı işsizlikle mücadele ederken Weimar Cumhuriyeti'nin ekonomi planları bu ekonomik yükü çekemiyor ve bu da seçmenleri mutsuz ediyordu. Ekonomik sorunlar, meclis içindeki küçük grupların kutuplaşması ve Nazi Partisi'nin Versailles Barış Antlaşması'na duyduğu öfke ile birleşince, Nazilerin yükselişi önlenemez hale gelmişti.

Nazi Hükümeti daha NSDAP olarak yükselirken, demokrasiden ve getirdiklerinden hoşlanmadığını açıkça belli ediyordu. Demokrasiye karşı olan diğer Weimar Cumhuriyeti partisi ise Alman Komünist Partisiydi. NSDAP'ın tepkisi daha çok Birinci Dünya Savaşı sonrası Weimar Cumhuriyeti'nin kabul ettiği Versailles Antlaşması'na idi.²¹⁸ Versailles

²¹³ http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

²¹⁴ Gözler, 2016a: 319

²¹⁵ Skach, 2007: 115

²¹⁶ Fulbrook, 2014: 176

²¹⁷ Skach, 2007: 115

²¹⁸ Pearce, 2007: 165

Antlaşması'nın öne sürdüğü şartlardan biri de Ren nehrinin batı kıyı bölgesinin Almanya tarafından silahsızlandırılması ve bu bölgeye İtilaf Devletleri'nin askerinin konuşlanmasıydı. Bu durum, Almanlar'da ciddi bir güvensizlik hali ve mağlubiyet travması yaşatmıştı. Almanların bu bağlamda daha da ırkçılığa sarıldığı görülmekte ve bazı iddialarının arasında da 1923 yılında Ruhr bölgesini işgal eden Fransız askerlerinin, Alman kadınlarının ırzına geçtiği konusu yer almaktaydı. Bu ilişkilerin gönüllü ilişkiler olduğu söylene de zamanla bu ilişkilerden doğan çocukların melez statüsünde görüldüğü ve saf Alman ırkına uymadıkları nedeniyle kısırlaştırılmalarının talep edildiği görülmüştür.²¹⁹

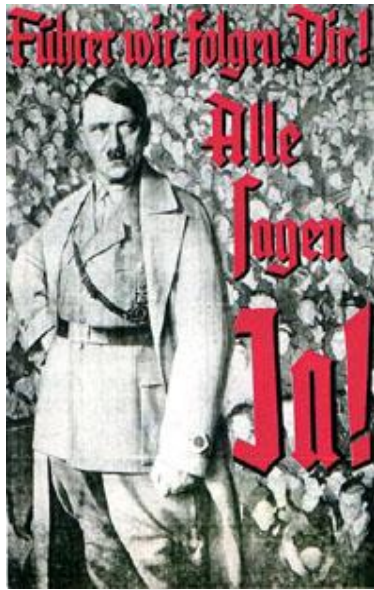
Engellenme, işgale uğrama, gurur kırıcı anlaşmaların kabulü ile birlikte Almanlar, dış düşmanlar kadar iç düşmanların da yönetime sızarak (Yahudiler ve Bolşevikler), Almanların yurtlarını ellerinden alma girişiminde bulunacağını düşünmekteydi. Bu fikir de Alman toplumunun en azından bir kısmını daha kesin çözümler aramaya itmiş, bu toplumsal paranoya hali de daha güçlü bir lider ve daha keskin planlara sahip bir partiyi desteklemekle devam etmiştir. Hitler'in çoğu propagandası, bu paranoya hali ve Almanya'nın güçsüzlüğüne dayanmaktaydı.

Hitler'in kendisi zaten propagandanın omurgası konumundaydı.²²⁰ Goebbels'in özellikle üzerinde durduğu konu, Hitler'in kendisi ve karakterinin abartılarak halka sunulması ve Hitler'in bir halk kahramanı, Alman halkının güçlü koruyucusu ve Alman ırkının korunması için elinden geleni yapan, gerekirse Alman alanları (Lebensraum) için tüm dünyayla savaşabilecek bir lider olarak öne sürülmesiydi. Hitler'in konuşma yaparken kullandığı jest ve mimiklerinden başlayarak konuşmaları, karakterinin yansıtılışı ve vurgu yaptığı konuların çoğu spontane olsa da birçok konudaki tavırları Goebbels'in yönlendirmelerinin ve propaganda çalışmasının parçasıydı.²²¹ Afişlerin üzerine yazılan metinler Hitler'i yüceltirken ve onun takip edilecek bir rehber olduğunu dile getirirken, bazı afişlerde de Almanya'nın o günkü zayıflatılmış ve bilerek güçsüz bırakılmış durumuna gönderme yapılmaktaydı.

²¹⁹ Taşlıcalı, 2008: 47

²²⁰ Kershaw, 2008: 292 - 293

²²¹ Evans, 2005: 122 - 123

Fotoğraf 2.2 "Hitler Seni İzleriz! Herkes Evet Diyor!" (1934)²²²

1933 yılında seçimi kazanan Nazi Partisi'nin kutlamaları, sıradan bir sevinme eyleminden de öte, "Eski Almanya"ya, yani Weimar Cumhuriyetine karşı da büyük bir öfke gösterisine dönüşmüştü. Nazi Partisi tarafından, Versailles Barış Antlaşması'nı kabul eden ve Alman ulusuna ihanet eden olarak görülen Weimar Cumhuriyeti'nin devri kapanmakta ve güçlü bir yeni Almanya doğmaktaydı. Bu nedenle seçim sonrasında üç gün boyunca hem imparatorluk hem de Nazi bayrakları göndere çekilmiş ve bayraklar dalgalanmış, geçit törenleri yapılmış, eski Weimar Cumhuriyeti bayrağı yakılmıştır.²²³ Bir yıl önceki başkanlık seçimlerinde kullanılan propaganda posterlerinden biri de Weimar Cumhuriyeti'nin Almanlar'ı zincire vurduğu yönünde vurgu yapmaktaydı.

Yandaki afişte görüldüğü üzere, Almanya, genç ve güçlü fakat zincire vurulmuş bir adam olarak resmedilmiş, adamın kemerinin tokası da ünlü Nazi Svastikası ile görülmektedir. Almanya'nın kaderinin değişmesi Hitler'in seçilmesine bağlıymış gibi gösterilmekte, zincirlerini kırması için Hitler'e ve Nazi Partisi'ne ihtiyacının olduğu düşündürülmektedir. Adamın yüz ifadesi oldukça öfkeli görülmektedir. Özetle, Nazilerin seçimi kazanmasından bir önceki yılda kullandıkları bu afiş, aslında Nazi öfkesini kanıtlar niteliktedir. Bu nedenle Naziler iktidara geldikten sonra Weimar Cumhuriyeti'nin bayrağının yakılmasına şaşmamak gerekir.

Nazi Partisinin seçim kutlamaları sadece geçit törenleri ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda şair August Winning'in vatansever konuşması, NSDAP'ın üyelerinden Rahip Muenschenmeyer'in tüm olanları takdir-i İlahinin muhteşem dönüşümü olarak nitelendirdiği dindar ve muhafazakar söylemleriyle

Fotoğraf 2.3 Mart 1932, Başkanlık Seçimleri Afişi. "Artık Yeter! Hitler'i Seçin"²²⁴

²²² http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/prop/ns_folgen.html, (erişim tarihi: 24.04.2017)

²²³ Allen, 2016: 303

²²⁴ [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Reichspr%C3%A4sidentenwahlen,_1919-1932_\(unter_besonderer_Ber%C3%BCcksichtigung_der_Rolle_Bayerns_und_der_BVP\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Reichspr%C3%A4sidentenwahlen,_1919-1932_(unter_besonderer_Ber%C3%BCcksichtigung_der_Rolle_Bayerns_und_der_BVP)), (erişim tarihi: 19.09.2017)

devam etmiştir.²²⁵ Nazi Partisi, vatansever halk tabanı ile dindar kesimi, milliyetçi kesim ile işçi kesimi birbirine kaynaştıran, hepsine ulaşan bir halk partisi ve Alman halkının güçlü hükümeti olarak tüm bu olayları diktatörlük siyasetiyle sonuçlanacak bir düzleme çekmekteydi.

İnsan hakları açısından bakılacak olursa, bu zamana kadar Yahudiler'e ya da diğer halklara karşı ciddi tutumlara rastlanmamış, durum kamuya yansıtılmamıştır. Fakat NSDAP'ın en önemli propaganda söylemlerinden birisi de antisemitizm yanlısı politikalaradır. Yahudi karşıtı yapılan ilk olumsuz hareketlerden birisi, NSDAP'ın yerel biriminin 29 Mart 1933'te, liberal bir gazete olan *Northeimer Neueste Nachrichten*'e (kısaca NNN) verdiği ilandır. Bu ilanda, "yabancı ülkelerdeki Almanlara, Yahudilerin vahşet propagandası yayıp kötü muamele ettiği" iddiası geçmekte, NSDAP'ın herkesi tüm Yahudi işletmelerini boykot etmeye çağırıldığı bildirilmekte ve şu ibare ciddi bir Yahudi karşıtlığı içermekteydi: "Almanya Musa'yı dizleri üzerine çöktürecek"²²⁶. Yahudiler'e karşı agresif bir dil kullanmaktan da öte, Alman topraklarında Ortaçağ'dan beri bulunan ve yerel halktan sayılan Yahudiler'e karşı ilk kez bu derece sert tavır alınması emredilmiş ve iki halk arasında çeşitli huzursuzlukların başlangıcı olmuştur. Boykot eylemleri sadece ilanlarla sınırlı kalmamış ve boykot edilecek kişiler ile işletmelerin listesi de önceki bildiriden üç gün sonra yayımlanmış, boykotları Yahudi karşıtı eylemler takip etmiş ve devriyeler Yahudi işletmelerinin önünde gezmeye başlamıştır.²²⁷

2.5.1.2.Hukuki Nedenler: Weimar Cumhuriyeti Döneminde Hukuk

Var olan sisteme adaptasyonun Almanya örneği için ne derece önemli olduğu görülmektedir. Nazi Partisi, Alman İşçi Partisi'nin (*Deutsche Arbeiter Partei*) 1920 yılının Ağustos ayında NSDAP'a dönüşmesinden²²⁸ itibaren sağ - faşist siyasal görüş özellikleri göstermekteydi. NSDAP, Weimar Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasi esaslarına uygun hareket ederek iktidara geçmiş ve daha sonra askeri saldırganlık siyaseti izleyerek diktatörlük yönetimini pekiştirmiştir.²²⁹

Siyasal sistemin geleceğinin de anayasal düzenlemelerle koruma altına alınması, sistemin kendi içinde dalgalanmalar yaşamasını önlemiştir. Weimar Cumhuriyeti, Alman halkının yaşadığı sınırlar içerisinde demokrasi ve demokratik kurumları ilk kez

²²⁵ Allen, 2016: 304

²²⁶ Allen, 2016: 317- 318

²²⁷ Allen, 2016: 317 - 319

²²⁸ Grand, 2004: 14

²²⁹ Grand, 2004: 151

deneyimlemiştir. Bu açıdan Weimar Cumhuriyeti, demokrasi üzerine ilk Alman deneyimidir.²³⁰ NSDAP ise iktidara geldikten sonra, çeşitli yasalar çıkararak hem diktatörlüğün önünü açmış hem de insanlık suçlarını normalleştiren yaklaşımları benimsemiştir.

Demokrasinin etkin bir kullanım alanı bulabilmesi için yasama, yürütme ve yargı organlarının ortak hareket etmemesi ve yargının tam bağımsızlığı gerekmektedir. Montesquieu'nun "denge ve fren sistemi" olarak adlandırdığı güçler ayrılığı prensibine göre, yasama, yürütme ve yargı güçleri birbirinden ayrı, birbirini denetleyen, birbirini destekleyen ve birbirini dengeleyen şekilde konumlanmış olmalı, bu üç yapı tek bir gücün kontrolüne bırakılmamalıdır.²³¹

Yargı ve yargının bağımsızlığı, hem devleti hem de halkı politik şiddetten korumaya yönelik öğeler barındırmaktadır. Yargı bağımsızlığı, yargının hiçbir kurum ve kuruluşun, politik görüşün, grupların ya da bireylerin etkisi altında kalmadan adalet kurumları ve yargının icraatında hakimlere müdahale edilmemesi ilkesi olarak tanımlanabilir.²³² Yani yargı bağımsızlığı, siyasi kurumlar ve kişilerden bağımsız alınması gereken hakkaniyetli kararları kapsar.

Weimar Cumhuriyeti Anayasası'nda yargı bağımsızlığına değinilmiştir. Anayasanın 102. maddesi yargı ve yargı görevlilerinin bağımsızlığına tam vurgu yapar:

"Madde 102: Yargıçlar bağımsızdır ve sadece yasalara karşı sorumludur."²³³

Madde 102'ye göre Weimar Cumhuriyeti'nde yargı bağımsızlığı kabul edilmiştir ve anayasada yerini almıştır.

2.5.1.3.İdeolojik Nedenler: Nazi İdeolojik Sentezi

Nazi ideolojisini oluşturan temel nokta biyolojik ırkçılıktır. Biyolojik ırkçılık, ari ırkın en üstün ırk olarak biçimlenmesiyle ve aynı zamanda bu kavramın antisemitizm ile harmanlanmasıyla Nazi Almanyasında kabul görmüştür.

Alman Filozof Friedrich Nietzsche'nin "üst insan" ve "irade gücü" kavramlarını Nazi ideolojilerini benimseyenler düşünce dünyasına ait birer fikir olarak değil, siyasi eylem dünyasına ait düşünceler olarak gördüler ve toplumu bir arada tutan ahlaki bağları bu yolla birbirinden kopardılar.²³⁴ Bu felsefi başkalaşma sürecinde ortaya çıkan bu farklı yorumlar, Nazi ideolojisinin de daha farklı dayanaklar bulmasına ve kendi içinde sağlamlaşmasına yol

²³⁰ Schmidhauser, 2013: 75

²³¹ Montesquieu ve Richter, 1977: 92 - 93

²³² Russell ve O'Brien, 2001: 3

²³³ Schmidhauser, 2013: 81

²³⁴ Caplan, 2012: 37

açtı. Kendilerine bilimsel yönden de dayanak bulduklarını düşünen Naziler, düşüncelerini yaymakta beis görmediler.

Tarihçiler, zihinsel engellilerin katledilmesi ve Yahudilere karşı uygulanan soykırımın biyolojik bir nefretten de öte, maddi bir amaç taşıdığını da eklerler. Özetle, doğudaki Alman birliklerine yiyecek ve yaşam alanı sağlamak amacıyla bazı kısıtlamalara gidildiği ve Reich'a yeniden yerleşme amacı güden Alman kökenlilere yer açma isteği sonucunda böyle uygulamaların yapıldığı kabul görmektedir.²³⁵ Nazi döneminde yapılan toplu katliamların Alman hazinesine bolca kaynak aktardığı ispat edilebilir nitelikte bir gerçektir. Bu sayede askerler ve yerleşimciler için daha fazla kaynak sağlanmıştır.²³⁶

Ayrıca engelli bireylerin ve psikiyatrik hastaların toplumdan ayrıştırılması ve kısırlaştırılmaları sonucunda daha güçlü ve daha sağlıklı nesiller elde edileceği ve bu sayede tüm Avrupa'nın mağlup edileceği ve Alman toplumunun yaşadığı aşağılanmanın üstesinden gelineceği fikri baskın gelmekteydi.²³⁷ Bu saiklerle NSDAP hareketi kısa sürede yayıldı ve güçlendi. Bu yükselişe propagandanın ve kitlesel algı operasyonlarının da eşlik ettiği yadsınamaz.²³⁸ Kuvvetli bir hatip olan ve felsefe alanında doktorası bulunan Joseph Goebbels'in etkin yöntemleriyle hem Hitler hem de NSDAP bir kurtuluş aracı olarak görülmüş ve NSDAP kuruluş amacına ulaşmış, iktidarı elde etmiştir.

2.5.1.4.Psikolojik Nedenler: Nazilerin Soykırım Motivasyonu

Nazi döneminde yaşanan toplu katliamlardan sonra, akıllarda bir çok soru kalmıştır. Bunlardan en belirginini, işlenen insani suçlar için kimsenin neden bir şey yapmadığı konusuydu. Sonuçta NSDAP'ın siyasi politikalarına destek olmak ya da bir partiye oy vermek, yani siyasi katılımda söz sahibi olmak bir başka boyutken, başka ırka mensup insanların, Yahudilerin, Çingenelerin, eşcinsellerin ya da engellilerin katledilmesine göz yummak başka bir boyuttu.

Propaganda çalışmalarının ya da bilinçli bir şekilde katliamı normalleştirme hareketlerinin toplumun her kesiminde ortaya çıkabilecek sosyolojik bir nevrozu tetiklediği söylenebilir mi? Katliamı yapanların, bu katliama göz yumanların ve bu katliamı durduramayan veya durdurmak istemeyen bireylerin, kötü insanlar olduğu gibi bir yargıya ulaşılabilir mi? Yoksa bu sadece koşulların ortaya çıkardığı bir durumdan mı ibarettir?

²³⁵ Caplan, 2012: 28

²³⁶ Caplan, 2012: 28

²³⁷ Caplan, 2012: 29

²³⁸ Allen, 2016: 223

Cevabı merak edilen birçok sorunun içerisinde, belki de Yale Üniversitesi'nde²³⁹ psikolog ve bir Avrupalı Yahudi olan²⁴⁰ Stanley Milgram'ın sorusu, aydınlatıcı bir nitelik taşımaktadır. 1961 yılında başlattığı deneyin ilhamını, savaş suçlarıyla Nürnberg Mahkemeleri'nde yargılanan ve kendilerini "üstlerine itaat ettikleri" gerekçesiyle savunan savaş suçlularından eski Nazi Subayı Adolf Eichmann'dan almıştır.²⁴¹ Deney sonuçları, 1974 yılında "Otoriteye İtaat" (*Obedience to Authority*) ismiyle yayımlanmıştır.

Adolf Eichmann, onu hücresinde gözlemleyen psikologların da hemfikir olduğu şekilde, savaş suçlusu kimliğinin dışında, sosyal, ailesine düşkün ve normal bir birey olarak görülmektedir.²⁴² Eichmann savunmasında, "sadece verilen emirleri yerine getirdiğini" söylemektedir. Yahudilerle ilgili nefret taşımamaktadır. Davayı izleyen Hannah Arendt, Eichmann'ın bu ifadeleri sonucunda, Eichmann'ı "kötülüğün sıradanlığı" (*the banality of evil*) olarak yorumlamıştır.²⁴³ Genel bir kanı olarak Milgram Deneyi, psikoloji dünyası için bir devrim niteliğinde kabul edilmiş; sonuçlarından çıkarılan ders, otorite figürlerinin talimatlarına olan bağlılıkla ve bir başkasının sorumluluğu üstlendiği durumlarda kötücül eylemlerin kolaylıkla icra edilebildiği olmuştur.²⁴⁴

Özetle, Nazilerle ilgili birçok soru cevapsız kalsa da Milgram ve Arendt, Nazilerin rahatlıkla katliam yapmasının sebebi olarak otoriteye itaat fikrini ortaya atmıştır. Totaliter rejimlerde lidere ve ideolojiye bağlılık²⁴⁵ söz konusu olduğundan, bireylerin emre itaat konusunda şüphe taşımaması ve emirleri sorgusuz uygulaması anlaşılabilir niteliktedir.

2.5.1.5.Ekonomik Nedenler: 1929 Ekonomik Bunalımı ve Üstün Güçlerle Savaşma Stratejisi

Hitler'in Weimar Cumhuriyeti'nde yükselişe geçmesine yol açan en önemli nedenlerden birisi de ekonomiydi. 1929 Buhranı, tüm dünyayı etkisi altına almıştı. Nazi Partisi, hükümete gelebilmek için somut vaatlerde bulurken bu vaatler nesnel bir yaklaşımla incelendiğinde diğer siyasi hareketleri aratmayacak şekilde "seçimle iş başına gelme" yapısına uygundu.²⁴⁶ Naziler, sistem içindeki ekonomik açıkları titizlikle tespit etmiş ve zaten Versailles Barış Antlaşması'nın koşulları altında ezilen halkın 1929 Ekonomik Bunalımı sırasında yaşadığı sorunlardan da ders alarak vaatlerini oluşturmuştur. Nazilerin vaatleri

²³⁹ Lunt, 2009: 3

²⁴⁰ Banner ve Gagné, 1995: 289

²⁴¹ <https://simplypsychology.org/milgram.html>, (erişim tarihi: 28.10.2017)

²⁴² Brown, 2003: 2-3

²⁴³ Lunt, 2009: 59 - 62

²⁴⁴ Eysenck, 2005: 243

²⁴⁵ Sayarı ve Dikici Bilgin, 2016 : 48 - 49

²⁴⁶ Caplan, 2012: 155

arasında Alman köylüsüne ve esnafına güvenceler, işsizlere istihdam gibi ekonomik vaatler bulunmaktaydı.²⁴⁷ Bu vaatler ile Hitler'in yükselişi doğru orantılıdır. Hitler'in rütbesi arttıkça vaatlerin de arttığı görülmektedir. Hitler, Almanya'daki önemli güç sahiplerinin de ekonomik desteğini almanın hayati bir gereklilik olduğunun farkında olan bir siyaset adamı olarak, Alman Devleti'nin bağımsızlığı fikrini, ulusal devrim inancıyla birleştirerek, hem devlet ekonomisinin rahatlamasına hem de esnafın ve Alman köylüsünün istihdam edileceği vaatlerin çoğalmasına olanak sağladı.²⁴⁸ Kısacası Alman halkı, seçim hakkını kullanırken, sadece ideolojik fikirlere değil, aynı zaman ekonomik buhran ortamındaki sıkıntılı ekonomik sürecin de sona ereceğine inanarak oy kullanmış ve Nazi Hükümeti'nin kurulmasına destek vermiştir.

Nazi Hükümeti, 1936 yılının Eylül ayından itibaren aktif olarak Alman ekonomisini ve Alman ordusunu savaşa hazırlamak niyetindeydi.²⁴⁹ Hitler'in saldırgan politikalarının bir sonucu olarak Nazilere göre savaş kaçınılmazdı ve bunun için ekonominin en verimli haliyle yönlendirilmesi esastı.

Almanya'nın jeopolitik olarak Avrupa'nın ortasında ve saldırıya açık konumda olması ve savaşa gireceği tüm devletlerin, dünyanın sanayileşmiş devletleri arasında sayılması bakımından bu "üstün güçlerle" savaşma stratejisi, tutarlı bir silahlanma programını etkisiz kılmıştır.²⁵⁰ Üstelik Avrupa dengesinin tekrar bozulacağı endişesiyle, tekrardan silahlanma yarışının başlaması ve silah, uçak ve gemi alımlarının hızlanması, Alman silah ekonomisini sekteye uğratabilecek kadar ağır harcamalar içermekteydi. Hitler rejimi, savaş zamanında da silahlanma artışını sürdürdü, savaşta işgal ettikleri bölgelerin kaynaklarına el koydu. Savaşın ilerlemesiyle Almanya'nın iki cephede birden savaşması gerekeceği malumdur; fakat ekonomi kısa vadeli silah ve mühimmat alımına değil, uzun vadeli lastik fabrikası ya da tank ve uçak motoru tesisleri gibi uzun vadeli yatırımlara yöneltildi.²⁵¹

Savaşın devamında ekonomik yönden darboğaz kaçınılmazdı ve Almanya'nın da yiyecek stokları ciddi ölçüde azalma yaşamış, bundan hareketle Almanya "Açlık Planı"nı devreye sokma kararı almıştır. Sovyetlerin batısındaki nüfusun olduğu gibi öldürülmesi ve besin zincirinden 20 - 30 milyon kişinin çıkartılması ideolojik bir uzantı gibi görülse de, aynı

²⁴⁷ Caplan, 2012: 156

²⁴⁸ Caplan, 2012: 156

²⁴⁹ Caplan, 2012: 169

²⁵⁰ Caplan, 2012: 171

²⁵¹ Caplan, 2012: 173

zamanda ekonomik bir değer taşıyor ve bu kitlesel kıtlık hali, Almanya'nın refahı düşünülerek yapılıyordu.²⁵²

2.5.2. Dış Nedenler

2.5.2.1.Dış Politik Nedenler: Weimar Cumhuriyeti Döneminde Dış Politika

Weimar Cumhuriyeti döneminde Almanya, Versailles Barış Antlaşması'nın hükümleriyle boğuşmaktaydı. Bu hükümler nedeniyle gerek askeri gerekse ekonomik düzlemde varlığını özgürce sürdürememekteydi. Dış işleri bakanı ve sahada çalışan diplomatlarla dış ilişkiler yürütülmekte²⁵³ ve Weimar Anayasası'nın diplomatlara verdiği yetki sonucu, Alman diplomatlar Alman çıkarlarını korumak adına hareket etmekle yükümlüydüler.²⁵⁴

Versailles Barış Antlaşması'nın hükümleri, Almanya'nın dış politikasının saldırganlaşmasını sağlayan önemli sebeplerden biriydi. Yapısı gereği bu antlaşma, bir teslimiyetin ve silah bırakmanın ardından gelen, Alman Hükümetini savaşın en önemli nedeni olarak gören Müttefik devletlerin ağır yaptırımları dayatmasının uluslararası hukuk kurallarına uygun vuku bulmasıydı.

Versailles Barış Antlaşması'nın genel hükümleri şöyleydi:

- Madde 1-30²⁵⁵ : Milletler Cemiyeti'nin Kuruluşu, İşleyişi ve Yapısı : Bu maddeler, Milletler Cemiyetini ve görevlerini anlatırken, uluslararası barış ve güvenliğe de vurgu yapmaktadır. Silahların azaltılması, Cemiyet üyelerinin birbirine yardımı, uluslararası arenadaki uyuşmazlık çözümleri ve cemiyetlerin manda yönetimi gibi konulara değinilmiştir.
- Madde 31 - 117²⁵⁶ : Avrupa'yı İlgilendiren Siyasi Hükümler : Bu maddelerde bölgesel ayrımlarla birlikte, yeni ve ulusal sınırları çizen maddeler yer almıştır. Rhinland bölgesi silahsızlandırılmış bir şekilde ve Amerika ile İngiltere garantörlüğünde Alman yönetimine bırakılırken, zengin kömür yataklarına sahip Saar bölgesinden ele edilen maden geliri ile Alsace - Loren bölgesi, Fransa'ya verilmiştir. Ayrıca Belçika, Moresnet bölgesini ve Danimarka da sonradan düzenlenecek plebisit ile Schleswig'i topraklarına katmıştır. Danzig'in, Almanya ve Polonya arasında özel statüde, Milletler Cemiyeti kontrolünde bir şehir olmasına ve Memel şehrinin de Milletler Cemiyeti kontrolüne bırakılmasına karar verilmiş, Wilson ilkeleri uyarınca halkların kendi kaderini tayin etme özgürlüğü kabul edilmişken, Avusturya ile Almanya'nın Alman ulusunun ortak mirasını paylaşmasına rağmen birleşmelerine izin verilmemiştir.

²⁵² Caplan, 2012: 175

²⁵³ Post, 2015: 14

²⁵⁴ Post, 2015: 16

²⁵⁵ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa1.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁵⁶ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa2.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

- Madde 118 - 158²⁵⁷ : Almanya'nın Dışındaki Almanların Hakları ve Çıkarları : Bu bölümde Almanya sömürgeleri üzerindeki haklarından vazgeçmektedir. Almanya aynı zamanda, 1900 - 1914 yılları arasında zarar gören her Fransız vatandaşı için tazminat ödemeye mahkum edilmiştir.
- Madde 159 - 213²⁵⁸: Askeri, Donanma ve Hava Sahası Üzerine Hükümler : Bu bölümde Almanya'nın, askeriyede, donanmada ve hava sahasında uyması gereken kısıtlılıklara değinilmiştir. Askerlerin dağıtılması ve sınırlandırılması uygun görülmüştür. 30 Mart 1920'den sonra yedi piyadeden ve üç bölük süvariden fazla asker gücü oluşturmaları yasaklanmıştır. Denizaltı üretimi yasaktır ve belirli sayıyı aşmayan deniz gücü öngörülmüştür. Askeri nitelikte hiçbir silah ya da bomba taşımayan yüz adet deniz uçağı yeterli görülmüştür. Alman ordusunun mühimmatlarına kısıtlama getirilmiş, silah ithalatı, boğucu, zehirleyici, kimyasal gaz veya sıvıların ithalatı yasaklanmış ve askeri her türlü hareketinin de müttefik devletlere bildirilmesine karar verilmiştir. Mecburi askerlik Almanya için kaldırılmış ve gönüllü askerlik sistemine geçilmiştir.
- Madde 214 - 226²⁵⁹ : Savaş Esirleri ve Mezarları : Bu bölümde savaş esirleri ve savaşlardan vefat edenlerin mezarları konu edilmiştir. Savaş esirleri, anlaşma yürürlüğe girer girmez iade edilecek, iade işlemlerinden doğabilecek giderleri, Alman Hükümeti karşılayacaktır. Almanya, Milletler Cemiyetinin görevlendirdiği komisyona siviller, askerler, hastaneler ve kamu kuruluşlarıyla ilgili istenilen her türlü bilgiyi sağlamayı taahhüt etmektedir. Ayrıca devletler karşılıklı olarak birbirlerinden, topraklarında gömülen askerlere saygı duyulmasını talep etmiş, gerektiğinde mezarların açılıp askerlerin vatanına gömülmesi konusunda gereken izinlerin verileceği taahhüdü alınmış ve ölenlerin tam listesi ve kimlik tespiti yapılamasa da ölenlerin mezarlarının konumları istenmiştir.
- Madde 227 - 230²⁶⁰ : Cezalar : II. William'ın savaş suçlusu olarak belirtildiği bu bölümde, kendisinin beş farklı ülkenin göndereceği hakimler karşısında yargılanması talep edilmiştir. Savaş yasalarına ve geleneklerine karşı suç işleyenlerin cezalandırılmasının gerekliliğine değinilmiş ve suçluların ilgili ülkelere iade edilebileceğinden bahsedilmiştir. Alman Hükümeti, suçlularla ilgili tüm belgeleri açıkça ortaya koymayı kabul etmiştir.
- Madde 231 - 247²⁶¹ : Tazminatlar : Müttefiklerin Alman saldırısına maruz kaldıkları için karşılaştığı zararların tazmini bu bölümün konusudur. 1921'e kadar her yılın ilk dört ayı, yirmi milyar Alman (altın) markına tekabül edecek bir meblağ uygun görülmüş, Almanya'nın kendini toparlama ve ekonomisini güçlendirme ihtimali düşürülmüş, neredeyse savaşın tüm yükü Alman Hükümetine yüklenmiştir.
- Madde 248 - 263²⁶² : Mali Hükümler : Bu bölümde, Alman Hükümeti savaş süresince sebep olduğu tüm zararları karşılama yükümlülüğü altına girmiştir. Savaş sebebiyle neden olduğu masrafları altın markı olarak ödemeye tabii tutulmuştur. Bu hükümlerin içinde savaş kaybeden diğer devletlerin de yapacakları ödemelerden kısaca bahsedilmiştir.

²⁵⁷ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa3.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁵⁸ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa4.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁵⁹ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa5.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁶⁰ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa6.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁶¹ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa7.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁶² <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa8.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

- Madde 264 - 312²⁶³ : Ekonomik Hükümler : Ekonomik Hükümler başlığında, Almanya'nın ihracat ve ithalat konularında alması gereken tavır aktarılmış, Almanya'dan ücretsiz ihracata ve Almanya'ya serbest ithalata izin verilmiş, bazı devletlere gümrük vergisi uygulanmayacağı konu edilmiş, Almanya'nın gelebilecek mallara karşı kısıtlama getiremeyeceği kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Alman uyrukluların mülkiyet hakları da olağanüstü savaş önlemlerine tabi olmaya devam edecektir.
- Madde 313 - 320²⁶⁴ : Hava Yolları : Bu bölümde hava yolları ile ilgili ayrıntılı metinlere yer verilmiştir. Başlıca madde Müttefik devletler ile ilgili devletin Almanya'nın toprak ve karasularında geçiş izninin olması ve kara ve deniz yollarında yaşanacak herhangi bir sıkıntı durumunda, Müttefik devletlerin uçaklarının, Alman Hükümeti'nin uçakları ile aynı statüde sayılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, ticari havayolu trafiğinde ise, Müttefik devletlerin uçakları, Almanya'da en çok tercih edilen kuruluşlar olma ayrıcalığına sahip olacaklardır.
- Madde 321 - 386²⁶⁵ : Limanlar, Gemi Yolları ve Demiryolları : Bu bölümde, karasuları, limanlar ve demiryolları konu edilmiş, Almanya'nın bu geçişleri kontrol etme yetkisi olsa da, bu yetki Müttefik devletlere karşı sembolik bir düzeyde kalmış ve Müttefik devletlerin özgürce geçebileceği alanlar olarak düzenlenmiştir. Müttefik devletler gümrük ile ilgili olarak, tüm indirimli tarifelere sahip olmakla birlikte, nehir üzerindeki taşımacılıktan Alman Hükümeti tarafından hiçbir suretle geçiş ücreti alınmayacağı belirtilmiştir.
- Madde 387 - 399²⁶⁶ : İş Yüğü, İşçiler Üzerine Hükümler : Bu maddelerde Uluslararası Çalışma Ofisi ve görevleri üzerinde durulmuş, Milletler Cemiyeti'nin adalet ön koşulu ile birlikte, tüm çalışanların istihdamı ve niteliği düzenlenmiştir.
- Madde 400 - 427²⁶⁷ : Prosedürler : Uluslararası Çalışma Bürosunun işleyişiyle ilgili bilgiler verilen bu bölümde, düzenlenecek yıllık konferansın yeri ve konferansa kimlerin katılacağı, konferansın gündemi düzenlenmiş, bu gündemin içinde uygulanması gereken çalışma saatleri, kadın istihdamı, kadına sağlanacak analık parası, doğum ve çocuk giderleri, gece mesai ve çocuk istihdamı gibi konular ele alınmıştır. Çocuk emeğinin kaldırılması ve genç emeğinin kısıtlanması gibi konular da anlaşma metninde yer bulmuştur.
- Madde 428 - 433²⁶⁸ : Garantiler : Ren'in batısında bulunan toprakların Müttefik devletler tarafından on beş yıl boyunca işgal altında kalacağı maddesiyle açılan bu bölümde, on beş yıllık süre boyunca Alman Hükümetinin ödeyeceği tazminatların tamamlanması koşulu öne sürülmüş, tamamlanmadığı takdirde Müttefik devletlerin tekrar toplanarak Almanya'nın akıbetine karar vereceği konusuna yer verilmiştir.
- Madde 434 - 440²⁶⁹ : Muhtelif Hükümler : Almanya'nın tüm bu hükümleri kabulü konusunda hiçbir pürüz olmayacağına dair keskin hükümler içeren bu bölümde ise, Versailles Barış

²⁶³ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa9.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁶⁴ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa10.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁶⁵ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa11.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁶⁶ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa12.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁶⁷ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa13.html>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

²⁶⁸ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa14.html>, erişim tarihi : 15.10.2017

²⁶⁹ <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa15.html>, erişim tarihi : 15.10.2017

Antlaşması'nın asıl metninin Fransız Cumhuriyeti arşivlerinde saklanacağı ve imzalayan devletlere birer kopyasının gönderileceği beyan edilmiştir.

Versailles Barış Antlaşması, adının barış içermesinin aksine, ağır hükümler içeren, oldukça taraflı bir teslimiyet anlaşmasıdır. Bu anlaşma her yönden Alman Hükümetine yüklenirken, zaten savaşı kaybetmiş ve büyük zayıatlar vermiş Alman Hükümetine hiçbir surette toparlanma imkanı tanımamakta, aksine ekonomik yaptırımlar ile Almanya'yı bir nevi açık pazar haline getirmekte, karasuları ve demiryolları üzerinde hakimiyet tanınmamakta, gümrükten elde edebileceği gelirler düşürülmektedir. Naziler, propaganda güçlerini bu anlaşmanın hükümlerinden almışlar, Versailles Barış Antlaşması'nı kabul eden Weimar Cumhuriyeti'nin Almanlara ihanet ettiğini öne sürmüşlerdir.

Almanya'nın ödemeye başladığı savaş tazminatlarının ödenmesinde aksamalar olunca, İkinci Dünya Savaşı'na giden yolda kilometre taşı niteliğinde olan Ruhr krizi patlak vermiştir. Zaten Versailles Antlaşması ile kömür yatakları bakımından zengin olan Saar bölgesini topraklarına katan Fransa, intikamcı bir içgüdü ile Ruhr bölgesini de işgal ederek, buradan elde edeceği gelirlerle kendisine ödenecek savaş tazminatından düşüleceğini ilan etmiş, üstelik bu durum, Dawes Planı'na kadar devam etmiştir.²⁷⁰ Almanya hem savaş tazminatları hem de düşük gümrük gelirleri ile mücadele ederken, Ruhr bölgesinin işgali ona bir darbe daha vurmuş ve ekonomisine büyük zarar vermiştir. Bu ağır koşullar altında, ekonomik rahatlama müjdesi ve ırkçı biyopolitikaları ile gündeme gelen NSDAP adeta bir kurtarıcı ve Hitler de uzun zamandır beklenen kahraman rolünü üstlenmiştir.

1925 yılında Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya arasında imzalanan Locarno Anlaşmaları, çok yanlı bir bölgesel güvenlik anlaşması niteliği taşımaktaydı.²⁷¹ Locarno anlaşmalarına göre, Belçika, Fransa ve Almanya arasında agresif olmayan politik çerçevede birbirlerine karşı sardırmazlık anlayışı hakimdi. Almanya, Fransa ve Belçika'ya saldırmama sözü vermişti. 1925 - 1929 arası dönem, Avrupa'da güç dengesinin korunduğu "Locarno Dönemi" olarak geçmektedir. Bu anlaşmanın bir diğer siyasi önemi, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra yaşadığı dışlanmışlık hissini geride bırakarak Milletler Cemiyeti'ne üye olmasıdır. Ayrıca, hassas bölgelerde çıkacak bir sorunda, Milletler Cemiyeti'ne başvurulacak olması da bölgeler arası çıkabilecek sıcak çatışmayı önlemek için büyük bir adımdır.

²⁷⁰ O'Riordan, 2011: 2

²⁷¹ Jacobson, 2015: 3

Weimar döneminde ele alınan önemli dış politika konularından biri de Danzig Koridoru meselesidir. Danzig Koridoru, 1. Dünya Savaşı öncesinde Almanya'nın olan Danzig limanının, Versailles Barış Antlaşması ile (Milletler Cemiyeti korumasında) özel bir

statü kazanmasıdır. Ara bölgenin ise Polonya'ya tahsisi ve stratejik önemi olan bu limanın Almanya tarafından kaybı ile aynı zamanda Almanya'nın toprakları arasında adeta bir koridor icat edilmiş, anayurdu ile bağlantısı kesilmiştir. Danzig meselesi, "kaçınılmaz bir Alman sorunu" olarak görülmeye başlanmıştır.²⁷³

Danzig Koridoru'nun dışında, Fransa ve İngiltere'nin Polonya'ya desteği olarak, Alman toprağı olarak görülen Posen Bölgesi ile Yukarı Silezya'nın da Polonya'ya verilmesi problem yaratmıştır.²⁷⁴ Danzig sorunu gibi bu durum da Almanya'yı İkinci Dünya Savaşı'na götüren nedenlerden birisidir. Çünkü Posen, Yukarı Silezya ve Danzig sadece toprak kaybı değil, aynı zamanda Alman ulusu için stratejik noktalar. Özetle, bu noktaların birer Alman sorununa dönüşmesiyle dış politika daha da gerginleşmiş ve tarafların tutumları sertleşmiştir.

²⁷² <https://k32.kn3.net/taringa/1/6/8/8/3/7/84/alientina/599.jpg>, (erişim tarihi: 15.10.2017) (Haritanın İngilizce orijinali tarafımdan Türkçeleştirilmiştir.)

²⁷³ Post, 2015: 31

²⁷⁴ Schultze-Rhonhof, 2011: 449

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NASYONAL SOSYALİST ALMAN İŞÇİ PARTİSİ (NSDAP) DÖNEMİ

3.1. Giriş

Demokrasi, yani halk egemenliği, bilinen ilk örneklerini Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu döneminde vermiş ve günümüze gelene kadar farklı coğrafyalarda farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. 1789 Fransız Devrimi sonrası, imparatorluklardan cumhuriyetlere ve özellikle demokrasiye doğru bir yöneliş gözlenmiş ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında Almanya'da Weimar Cumhuriyeti kurulmuştur.

Weimar Cumhuriyeti, 1919 yılında kabul ettiği anayasasıyla seçmen haklarından yargı sistemine, seçim sisteminden anayasal hak ve özgürlüklere kadar geniş bir yelpazede demokrasinin araçlarını düzenlemiş ve bunu kanunlaştırmıştır. Uzun dönemler boyunca imparatorlukla yönetilen Alman toprakları ve Alman tebaası, bu yenilik karşısında zorlu bir adaptasyon sürecinden geçmiş, bir baskı rejimi dönemi ve yenilgiyle çıkılan ikinci bir dünya savaşı atlatmıştır.

Çok partili ve nispi temsil sistemine dayanan seçimler ile anayasanın Reich'in Başkanına verdiği üstün yetkiler, ayrıca Reich Başkanını denetleyen bir mekanizmanın olmayışı sebebiyle Almanya'da yükselen baskı rejimi, zamanla kontrolden çıkan ve yasalarla meşrulaştırılan, insan onuruna yaraşır şekilde yaşamı belirli kesimler için imkansızlaştıran, suç makinesi bir devlet olmasıyla sonuçlanmıştır.

Almanya'da bu siyasal gerginliğin yetişmesini sağlayan bir sürü neden mevcuttur; Versailles Antlaşması'nın ağır hükümlerinden doğan kin, Alman ırkının saflaştırılmasına ve diğer ırkların sürülmesine, hatta katline yönelik oluşturulan biyopolitika, Alman ırkına yer açmak için öne sürülen Lebensraum politikası, dış politik gerginliklerin zamanla çoğalması, Almanya'nın jeopolitik konumunun ateşlediği güvenlik sorununun artarak bölgesel sıcak çatışmalara dönüşmesi, ülkedeki hukuksuzluğun yükselişe geçmesi, ekonomik problemler ve sürekli bir savaş beklentisinin yarattığı gerginlik, kendilerini bir zümreye ait hisseden ve sadece emirleri uyguladığını düşünen Nazi askerlerinin kamplardaki insanlara karşı işledikleri suçlar ve hiçbir surette geri adım atmayan Alman Hükümeti'nin agresif politikaları sebebiyle, Nazi Almanyası siyasal çatışma ve baskı rejimiyle yüzleşmiştir. Tüm bunlar neticesinde İkinci Dünya Savaşı yaşanmış ve bozulan Avrupa dengesi süreci, savaş sonrası Almanya'nın ikiye bölünmesiyle kutuplaşarak devam etmiştir. Nazi Almanyası örneği, demokrasinin çıkmazlarını aktaran, demokrasinin olmadığı sürecin siviller açısından ne derece tehlikeli

geçebileceğini göstermesi bakımından oldukça anlamlı bir örnektir. Bu bölümde Nazi Almanyasının totaliterlik tipolojisi, NSDAP döneminde uygulanan politikalar, Yahudi Soykırımı ve İkinci Dünya Savaşı ele alınacaktır.

3.2. Nazi Almanyasının Totaliterlik Tipolojisi

Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arasında yaşadığı iki temel rejim değişikliği vardır. İlk olarak imparatorluktan demokrasiye geçiş, ikinci olarak ise demokrasiden totaliter rejime geçiş görülmektedir. Şüphesiz ki ilk değişim sultancı siyasal rejim denilebilecek imparatorluktan demokratik rejime geçiştir. Anayasa ile güvence altına alınmış demokratik yönetim, demokrasi kurumlarını tam olarak oluşturamadığı ve demokrasi ön gereksinimlerini sağlayamadığı için, demokratik rejime sahip olan Weimar Cumhuriyeti adım adım totaliter rejime sahip Nazi Almanyasına dönüşmüştür.

Nazi Almanyası (1933 - 1945), totaliter rejimlerin en bilindik örneklerinden birisidir. Nazi Almanyasının totaliter rejim olarak gösterilmesinin dayandığı nedenler şu şekilde sıralanabilir: Nazi Almanyasındaki faşist ideolojinin toplum yaşamına etkin şekilde nüfuz etmesi, tek bir liderin yönetiminin altında hüküm süren halk ve uygulanan sosyal politikaların halkı birleştirme ve ideolojiyi güçlendirme çabasıyla yapıyor olması.

Totaliter rejimlerde görülen ideoloji yoğunluğu, Nazi Almanyası için de önem taşımaktadır. Nazi Almanyasının önem atfettiği ideolojilerden en önemlisi şüphesiz ki "ari ırk", bir diğer adıyla biyolojik ırkçılık yani üstün Alman ırkı politikasıdır. Öne sürülen ve uygulanan diğer politikalar, "ari ırk" ideolojisini sağlamlaştırmaya yönelik yaklaşımlar sergilemektedir: *Lebensraum* politikası bunlardan biridir. Bu dönemde rastlanan ideolojik dayatmalar, propaganda yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

Nazi Partisinin dayandığı en kuvvetli noktalardan birisi, Reich (Krallık) kavramıydı. Reich kavramı hem Almanya topraklarında daha önce kurulmuş Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nu, hem de daha sonra kurulmuş Alman İmparatorluğu'nu anımsatmaktaydı. Nitekim Nazi Hükümeti de kendisini III. Reich olarak görmüştür. Yani önceden var olan imparatorluk kültürünü halka tekrar anımsatarak faydalarını, Almanların iyiliği ve bekası için en iyisi olduğunu tekrarlayarak, çeşitli propaganda teknikleri ve mitingler yardımıyla III. Reich'in gelişi hazırlanmıştır. Alman vatandaşlarını III. Reich'a hazırlama propagandasına seçim afişleri, eğitim kitaplarına eklenen antisemitist kavramlar ve Hitler'in topluluk önünde yaptığı provokatif konuşmalar örnek olarak gösterilebilir.

Totaliter rejimlerde baskının yanında göze çarpan bir diğer olgu, korkudur. Sistem bir yandan aşılmaz ve sarp görünürken diğer yandan hassas dengelerin üzerinde duran, uçlarda

yaşayan katı bir siyasal rejimdir. Hitler Almanyasına bu katılığı veren rejimin ari ırk politikasıyla harmanlanmasıdır. Alman Sorunu da denebilen, Alman milliyetçiliğinin aşırı boyutlarda olma hali, Alman siyasal kültürünün önemli parçasıdır. Alman milliyetçiliği, bir anda ortaya çıkan bir kavram değildir. 1789 yılında Fransız Devrimi ile başlayan ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar uzanan dönemde, Avrupa'da milliyetçiliğin oldukça popüler olduğunu söyleyen Michael Mann, Almanya'nın bu hususta neden sınırları zorladığını şu şekilde açıklar: Almanya'nın jeopolitiği Avrupa'nın tam ortasında olması nedeniyle önemlidir ve doğu-batı hattı başta olmak üzere ciddi tehdit altındadır.²⁷⁵ Kısacası, Alman ulusunun ve Nazi Partisi'nin şiddet kullanarak soykırım uygulamasının nedeni, kendilerinin aynı davranışa uğrayacaklarından korkmasıdır. Bu iddia, şu şekilde desteklenebilir: Naziler, Yahudilerin ve Bolşeviklerin bir olup Alman hükümetini yıkmaya teşebbüs edeceğinden endişelilerdi²⁷⁶. Bu endişe artmaya başladıkça sol eğilimli partiler oylarını yavaş yavaş sağ eğilimli partilere kaptırmıştır. Bu korkunun sonucunda, Nazilerin tasarısına göre birlik olan Bolşevikler ve Yahudiler'den daha zayıf olan tarafa, yani Yahudilere yönelik önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu önlemler gitgide sertleşmiş ve neticede milyonlarca kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Dış tehditlere karşı argüman bulma arayışı, bu tehditlere kesin çözüm önerisinde bulunan faşizmin ve neticede nasyonalist rejimin yükselişiyle sonuçlanmıştır.²⁷⁷

Peki Alman nasyonalizminin temeli nedir? Kısacası, Alman sayılmak için hangi özellikler gerekmektedir? Alman olmak için anadil ve soy önemli iki kriterdir²⁷⁸. Yani anadili olarak Almanca konuşmak ve soyunun Almanlardan geldiğini, safkan olduğunu kanıtlamak mecburidir. Hitler'in Propaganda Bakanı Joseph Goebbels, büyükannesinin Yahudi olduğu söylentilerine karşılık tüm soy ağacını yayınlamıştır.²⁷⁹ Mesele soy olduğu zaman kanıtlanabilirlik önemlidir. Tam Yahudi olmayan, ama atalarından birinin Yahudi olduğu ortaya çıkan insanlar, bir nevi melez nezdinde algılanmakta ve onlara *mischling* (yarım kan) denmektedir. Mischlinglerin akıbetine tam olarak karar verilemediğini ve bu nedenle tam bir statüleri olmadığını söylemek mümkündür. Hitler'in bu konudaki hassasiyeti de oldukça kuvvetlidir, bu nedenle Hitler'in yakınındaki hiçbir insanın Yahudi kanı taşıyamaması önemli bir meseledir. Örneğin, Von Exler isimindeki bir kadın, Hitler'in yemek alışkanlıklarının farklı olması sebebiyle tutulmuş ve fırınların başına getirilmişken, büyükannesinin güvenlik soruşturmasında Yahudi çıkması üzerine "ari ırk" yasasına uymadığı için işten ayrılmak

²⁷⁵ Mann, 2012, S: 209 - 215

²⁷⁶ Mann, 2012: 213

²⁷⁷ Steinweis ve Rachlin, 2013: 202

²⁷⁸ Mann, 2012: 209

²⁷⁹ Manvell ve Fraenkel, 2010: 137

zorunda bırakılmıştı.²⁸⁰

Almanya'nın bir diğer şanssızlığı olarak jeopolitik konumu gösterilebilir. Almanya, jeopolitik konumunun karşılaştığı temel sorunları, Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra ırk politikasıyla çözme yoluna gitmiştir. Üstelik bu sorunlar yeni ortaya çıkmamıştır. Otto von Bismarck'ın da Avrupa'da denge sağlama girişiminin asıl sebebi, Almanya'nın jeopolitiğinin hassas olmasıydı. Almanya'nın çevresindeki devletlerle ayrı ayrı görüşen ve her biriyle farklı anlaşmalar yapan Bismarck'ın asıl tasarısı, tehditlerin tam ortasında kalan Almanya'yı rahatlatabilmektir.²⁸¹ Ancak 1900lü yıllarda iyice sıkışan denge sistemi, Birinci Dünya Savaşı'yla sonuçlanmıştı.

Nazi totaliter rejiminin ideolojiyi yayma ve benimsetmede en önemli aracı olan propagandanın öncelikli amaçlarından biri de propagandanın güçlü ve etkili yapılması, bir liderin özelliklerinin vurgulanarak ve kahramanlıklarla süslenerek aktarılmasıydı.²⁸² Bu şekilde halkın alacağı siyasi kararları etkileme ve hatta manipüle etme gerçekleşebilecekti. Goebbels'in kendisi de propagandanın asıl amacının kitlelerin zihnine düşünce yerleştirmek olduğunu belirtmiş, kitlelerin fikir kontrolünün devlet için bir hak olduğunu söylemiştir.²⁸³ Alman Hükümeti de bunu sağlayabilmek için Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığını kurmuş ve Goebbels'in politikalarıyla bunu başarmıştır. Adolf Hitler, etkili ve tek bir lider özelliği göstererek hem yönetici partinin hem de devletin başı olarak görülmekte, kullandığı vücut dili, konuşma tarzı, savaş stratejileri ve rakipsizliğiyle kitleleri peşinden sürüklemekte, güçlü, yenilmez bir lider portresi çizmekteydi. Nazi Partisi de tüm alanları kontrol altında tutan, ideolojiyi empoze eden ve toplumsal hayatı yönlendiren partiydi. Baskı ve kısıtlama, farklı olana gösterilen direnç azami boyuttaydı.

Nazi Partisinin zincir şeklinde kurduğu birçok gençlik ve kadın örgütü bulunmaktaydı. Hitler Gençliği, Alman Kızlar Birliği²⁸⁴ bunlardan bazılarıdır. Bu örgütlerle birlikte toplum içindeki başarılı ve zeki öğrenciler ayrıştırılmakta, sistemin içine dahil edilmekteydi. Bu noktada Nazi Almanyasının totaliter bir rejim örneği olarak ideolojinin daha da sağlamlaştırılması için çocuklara kadar inen bir eğitim ağına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Almanya'nın Nazi dönemindeki demokrasinin çöküşü ve totaliterliğe geçişindeki en

²⁸⁰ Taşlıcalı, 2008: 93

²⁸¹ Dittmer ve Sharp, 2014: 115

²⁸² Kershaw, 2008: 292 - 293

²⁸³ Taşlıcalı, 2008: 103

²⁸⁴ Fulbrook, 2014 : 178

temel problemi, demokratik değerlere duyduğu bağlılıktan daha fazlasını, milliyetçi düşüncelere ve hatta faşizme duymasıdır.²⁸⁵ Böylelikle totaliter rejime geçilmiştir.

3.3. Almanya'da Diktatörlük Dönemi (1933 - 1945)

Weimar Demokrasisi'nin aşamalı olarak önce etkisiz hale getirilip daha sonra çöküşünü hızlandırmak üzere verilen bazı kararlar doğrultusunda demokrasi çelişkili bir döneme girmiş, daha önce de bahsedildiği gibi "İzin Yasası"nın meclisten geçmesinin sonucunda Hitler diktatörlüğünün kapıları aralanmıştır. 1933 tarihli kamu hizmetleri konulu yasada ise Yahudilerin ve muhaliflerin devlet görevlerinden çıkarılması söz konusu olmuştur. 30 Ocak 1934'te yasama meclisi *Reichsrat*'ın yetkileri kaldırılmış ve Cumhurbaşkanı Hindenburg'un 2 Ağustos 1934 tarihinde vefatıyla Hitler tüm makamları *Führer und Reichskanzler* (lider ve başkan) unvanında birleştirip üzerine almıştır.²⁸⁶

Hitler gücü kendinde topladıktan sonra ilk ve önemli iş olarak ordunun düzenlenmesine ağırlık vermiş, *Sturmabteilung* (SA) yani Taarruz Bölüğüne yönelik hamleler yapmıştır. Kurucusu Ernst Röhm olan ve Nazi Partisinin yılmaz bir destekçisi olan SA, politik nedenler dolayısıyla (Führer tarafından dizginlenemeyecek hale gelmesiyle) düzene bir tehdit olarak görülmüş ve ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Kimi tarihçilere göre homoseksüel olan Ernst Röhm, kendisi gibi homoseksüel arkadaşlarını SA'da çeşitli görevlere getirdiği için Hitler'in hoşnutsuzluğuyla yüzleşmek mecburiyetinde kalmış, bu da Röhm'ün ölümüyle sonuçlanmıştır.²⁸⁷ Bunun gibi daha birçok ölümün gerçekleştiği olay, "Uzun Bıçaklar Gecesi" olarak anılmaktadır.

30 Haziran 1934 tarihinde gerçekleşen Uzun Bıçaklar Gecesi'nde SA'nın çoğu subayı ve Hitler'in gözden çıkardığı bazı siyasilere öldürülmüştür. Bu katliam 3 Temmuz 1934'te çıkartılan bir kanunla yasallaştırılmıştır.²⁸⁸ Kasım 1938'de meydana gelen "Kırık Camlar Gecesi" (*Kristallnacht*) ise Yahudilere ait mekanların yağmalanması ve birçok Yahudi'nin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

Ağustos 1939'da Stalin Rusyası ile saldırmazlık paktı imzalayan Hitler, olası Britanya - Rusya yakınlaşmasını önlemek istiyordu. Üstelik iki ülke de Polonya'yı parçalamak niyetindeydiler. 1 Eylül 1939 tarihinde Hitler Polonya'yı işgal etti ve 3 Eylül 1939'da Britanya ile Fransa, Almanya'ya savaş ilan ettiler. Üst üste zaferler kazanan Hitler, 1941 yılında Yugoslavya ile Yunanistan'a saldırdı. Nazi Almanyası, 1941 yılında Rusya'ya saldırmak için

²⁸⁵ Pye ve Verba, 2015: 135

²⁸⁶ Manvell ve Fraenkel, 2010: 137

²⁸⁷ Maracin, 2007: 36-37

²⁸⁸ Fulbrook, 2014: 176

harekete geçtiyse de mevsimin azizliğine ve Rus steplerinin soğuğuna hazırlıksız yakalanarak 1943 yılında Stalingrad'da büyük bir yenilgi yaşadı. Bu durum hem Alman toplumunun moralini hem de Hitler'in zaferler konusundaki kırılmaz algısını yerle bir etti.²⁸⁹

3.3.1. Adolf Hitler'in Hayatı

Adolf Hitler 20 Nisan 1889 tarihinde Avusturya'da doğmuş ve 30 Nisan 1945 tarihinde Berlin'de ölmüştür. Yaşamına iki dünya savaşı, ressamlık, ajanlık, gönüllü askerlik ve devlet başkanlığı sığdırmıştır.²⁹⁰ Hayatındaki en önemli dönüm noktasının ressamlık için akademiye kabul edilmeyişi olduğu söylenir. Babası, kendisine memur olması konusunda nasihat verdiğinde Hitler bunu kati suretle reddetmiş ve sanat üzerine çalışmak istediğini belirtmiştir. Üstelik babasının baskıcı kişiliğinin karşısında, kendisinin de oldukça inatçı bir tutum sergilediğini eserinde açıkça yazmıştır.²⁹¹ Adolf Hitler, Alman milliyetçiliği konusunda Bismarck'ın görüşlerini benimsemiş ve tüm Almanların tek bir elden yönetilmesi gerektiğini savunmuştur. Avusturyalı olmasına karşın, sürekli Büyük Almanya hayaliyle ilgili tasarılar düşünmüştür. Ayrıca sosyal demokrasiye karşı tepkili oluşuyla bilinir. Çünkü sosyal demokrasi, sınıf çıkarlarını savunmaktadır.²⁹²

Birinci Dünya Savaşı'nda sağlık açısından yetersiz bulunduğu için Avusturya ordusuna alınmamış, bunun üzerine Alman ordusuna gönüllü olarak katılmış ve Batı Cephesi'nde haberci olarak görev yapmış, iki kez Demir Haç (Demir Haç²⁹³ - Das Eiserne Kreuz: İlk kez 1813 yılında Prusya Kralı tarafından verilmeye başlanmış, Alman Savaş nişanı olarak da bilinen savaş ödülüdür.) ile ödüllendirilmiştir.²⁹⁴ Alman ordusuna girdikten sonra daha da milliyetçi bir hale bürünmüş ve savaştan sonra askerlere milliyetçilikle ilgili dersler vermiştir.²⁹⁵ 1919 yılında Alman İşçi Partisine üye olmuş, 1920 yılında Münih'te bir birahane milliyetçi ve ırkçı görüşlere dayanan siyasi programından bahsetmiştir. 1920 yılında partinin adını Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSAİP) olarak değiştirmiş, 1921 yılında parti başkanı olmuştur. 1923'te Münih'te birahane ayaklanması meydana gelmiş ve darbe girişiminin tarafı olarak Hitler tutuklanmış ve dokuz ay hapis cezasına çarptırılmıştır.²⁹⁶ Hitler 1932 yılında Alman vatandaşı olmuş ve cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmıştır.

²⁸⁹ Fulbrook, 2014: 186 - 189

²⁹⁰ Hitler, 2016: 7-11

²⁹¹ Hitler, 2016: 27

²⁹² Hitler, 2016: 8

²⁹³ Heinemann, 2014: 21

²⁹⁴ Hitler, 2016: 8

²⁹⁵ Hitler, 2016: 8

²⁹⁶ Hitler, 2016: 8

Aldığı oy oranı yüzde 32'dir.²⁹⁷ Ocak 1933'te Cumhurbaşkanı Hindenburg tarafından başbakanlığa getirilmiştir.

Bu tarihten sonra şiddet eylemleri hızlanmış ve güçlenmiştir. Halka komünizm korkusu yaymak adına Reichstag Yangını düzenlenmiş, bir gecede büyük tutuklama hareketi başlatılarak birçok kişi tutuklanmıştır. Nazilerin Partisi Mart seçimlerinden en yüksek oyu alan parti olarak çıkmış, 23 Mart'ta kabul edilen tam yetki yasasıyla parlamentodan diktatörlük yetkilerini almış ve 1934 darbe girişimi bahanesiyle "Evrensel Demir Yasalar" uyarınca birçok muhalifi bir gecede ortadan kaldırmıştır. 2 Ağustos 1934'te, Hindenburg'un ölümüyle devlet başkanı statüsünü ve *Führer* sıfatını almıştır.²⁹⁸

Hitler, ekonomi (özellikle silah ekonomisi) ve gençlerin yetiştirilmesi üzerine çok fazla düşünmüştür. Gençlerin zeki ve sağlıklı olanlarını çok küçük yaşlarda alıp Alman milliyetçiliğini ve Nazi ideolojisini empoze etmeye çalışan programlara yerleştirmiştir.³⁰⁰ Ari Alman ırkı fikrinin çerçevesinde fiziksel ya da zihinsel engelli bireyleri ya da seksüel olarak farklı tercihlere sahip bireyleri elimine etme kararı almıştır. Bu nedenle birçok insan hiçbir suçu yokken Nazi ideolojisi ve saf Alman ırkı yaratma prensibinin kurbanı olmuştur.

Hitler, 1933 yılında Joseph Goebbels'i propaganda bakanlığına getirmiş ve Goebbels'in etkileyici düşünce sanatının niteliklerini (Goebbels felsefe bölümünden doktora sahibiydi) konuşma diline yansıtmış, halktan olumlu geri dönüşler almıştır.

Alman Yaşam Alanı'nı genişletmek adına işgallere başlayan ve durmayacağını beyan eden Hitler, Avrupa'daki diğer güçler ile Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği tarafından durdurulmak istenmiş, neticede İkinci Dünya Savaşı yaklaşık 50 milyon kişinin savaş alanlarında can verdiği bir savaş olarak tarihte yerini almıştır.³⁰¹

Nitekim, zorlu ve inatçı kişiliğinin yanında, sanatsal yetenekleri olan ve milliyetçilik konusunda keskin çizgileri olan Hitler, bir ulusu da adım adım kendisiyle birlikte bir yokoluşa

Fotoğraf 3.1 '2 Ocak 1939 Times Dergisi Kapağı' - "Hitler Nefret İlahisini Çalıyor."²⁹⁹

²⁹⁷ Hitler, 2016: 10

²⁹⁸ Hitler, 2016: 11

²⁹⁹ http://img.timeinc.net/time/magazine/archive/covers/1939/1101390102_400.jpg, (erişim tarihi: 25.08.2017)

³⁰⁰ Hitler, 2016: 11

³⁰¹ Hitler, 2016: 13

sürüklemiştir. Joachim C. Fest, Hitler ile ilgili yazdığı kitaba şöyle bir girişle başlar: "Hitler'e 'Büyük Hitler' demeli miyiz? Sanmıyorum. Herhalde dünya tarihinde kimse onun kadar histeriyi, kurtulma umudunu (expectation of salvation) ve nefreti empoze etmemiştir."³⁰² Hitler'in sadece Alman ırkını yükseltmeye kendini adanmış bir politikacı, makyavelist ve tutarsız bir kişi ya da empati yoksunu bir birey olarak anlatılamayacağı aşikardır.

3.3.2. Bir İdeoloji Olarak Nazizm

Fotoğraf 3.2 Nazi Sancağı Tutan Genç Almanlar³⁰³

Nazizm, aynı zamanda Nasyonal Sosyalizm olarak anılmakta ve faşizmin bir kolu olarak nitelendirilmektedir. Irk temelli bir ideoloji olarak lanse edilen nazizmde en önemli nokta Alman ırkının saflığı ve üstünlüğüydü.

Nazilerin sembolü olarak kullanılan svastika yani gamalı haç işareti, Hitler'den çok daha önceki bir

döneme dayanan bir motiftir. Svastika, "iyi talih" ve "sağlıklı olmak" manalarına gelmektedir³⁰⁴ ve 1932 yılından itibaren Naziler'in sembolü olarak kullanılmıştır. Hitler, Nazi bayrağı için seçilen üç rengin de (beyaz, siyah, kırmızı) tesadüfi olmadığını, bilerek seçildiğini söylemiştir: "Kırmızı sosyalist hareketi, beyaz nasyonalist akımı simgelemekte ve svastika da zafer için savaşıma idealini ve kendi içinde daima anti - semitik kalacak bir yapıyı işaret ediyor."³⁰⁵

Nazizm, homoseksüellere, engellilere, Çingenelere yönelik düşmanlıkla birlikte Yahudi düşmanlığı ile taçlandırılan, toplumsal gerginliğin ve öfkenin saf Alman ırkı ve üstün insan yaratma ideali şeklinde yansıtılmasıdır. Öncelikle Yahudileri ülkeden çıkarma amacıyla başlayan hareket, daha sonra mallarına el konulmasına ve yaşamlarının sona erdirilmesine kadar varmıştır. Hitler'in demokrasiyi kullanıp devlet kademelerinde yükselirken bile aklındaki tek fikrin savaş olduğu görülmektedir. Aynı zamanda savaş sanayisine verilen önemle birlikte işçi gereksinimi artmış ve işsizlik azalmıştır.

³⁰² Fest, 2013: 3

³⁰³ <http://holocaustonline.org/nazis-nazism/>, (erişim tarihi: 25.08.2017)

³⁰⁴ Achuthananda, 2013: 54

³⁰⁵ Heller, 2013: 68-69

3.3.3. Nazi Almanyasının Ekonomi ve Sosyal Politikaları

Hitler Almanyasında özellikle asker ve askeri mühimmat harcamalarının artışı, çeşitli otoban, genel inşaat işleri ve silahlanmayla ilgili projeler, Alman ekonomisini ve iş gücünü kalkındırmaktaydı.

Tablo 3.1 Almanya'da Ekonomik Büyüme Rakamları³⁰⁶

Almanya'da Ekonomik Büyüme Rakamları				
Bileşenler / Yıllar	1932	1933	1934	1935
1913 Gayri Safi Milli Hasıla Fiyatları	43.1	46.3	51.5	57.8
Düşürülen Reich Askeri	0.3	0.5	2.9	5.5
Düşürülen Reich Sivil	1.3	2.1	2.8	2.0
Düşürülen Yerel Harcama	4.7	5.5	5.7	5.2
Özel Tüketim	39.0	37.6	38.2	40.5
Özel Yatırım	1.1	3.6	5.5	7.0
Yabancı Hesap	- 3.2	- 2.9	- 3.6	- 2.4
Gayri Safi Milli Hasıla'da Yıllık Değişim ve Talebin Bileşenleri				
Gayri Safi Milli Hasıla'daki Değişim		3.2	5.2	6.2
Askeri Harcamalardaki Değişim		0.1	2.5	2.6
Sivil Reich Harcamalarındaki Değişim		0.9	0.7	- 0.8
Yerel Harcamalarda Değişim		0.8	0.2	- 0.5
Tüketimdeki Değişim		- 1.5	0.6	2.3
Yatırımdaki Değişim		2.5	2.0	1.5
Ticaret Dengesindeki Değişim		0.4	- 0.7	1.1
Gayri Safi Milli Hasıla'daki Büyümenin Paylaşılması (Yüzde)				
Ordunun Payı		4.2	47.0	41.6
Sivil Reich'ın Payı		27.0	13.1	- 13.1
Yerel Yönetimlerin Payı		24.6	4.1	- 7.4
Tüketim Payı		- 45.9	11.7	37.1

³⁰⁶ Caplan, 2012: 158 - 159

Yatırım Payı		79.0	37.4	23.6
Ticaret Dengesinin Payı		11.2	- 13.4	18.2
Toplam Kamu Sektörü Katkısı		55.7	64.3	21.1
Toplam Özel Sektör Katkısı		44.3	35.7	78.9

III. Reich'in ekonomik yapısında gözlemlenen en önemli noktalardan birisi, çalışan nüfusun artması ve toplumun tam kapasite istihdam ile ilerlemesidir. Net rakamlara bakıldığında ise Alman hane halkı açısından gelirlerinde fazladan bir artış görülmemektedir. Çünkü kişilerin gelirlerinin çoğu hükümetin arttırdığı vergilere gitmekte, Alman ulusunu zenginleştiren ya da refahını arttıran bir gelir artışı söz konusu olmamaktadır.³⁰⁷

1932 yılında Amerika, İngiltere ve Japonya'da görülen ekonomik toparlanmaya, Almanya'da da rastlanmakta, 1933'te Almanya'nın mali durumunun deflasyondan reflasyona doğru kaydırıldığı görülmektedir.³⁰⁸

1932 - 1935 yılları arasında 1913 Gayri Safi Milli Hasıla'ya göre muazzam bir büyüme göze çarpmakta, özellikle askeri, sivil ve yerel harcamalarına uygulanan politikalarla birlikte bu harcamaların düşürüldüğü ve ekonomideki bu düzelişin 1933 yılının Ocak ayından itibaren alınan önlemlerle desteklendiği görülmektedir.³⁰⁹

Bununla birlikte işçiler ve hükümet için en önemli sektör, savaş hazırlığı ve silahlanma olup 1933 - 1936 yılına kadar periyodik ölçekte artan silahlanma hızı, 1936'dan sonra muazzam boyutlara ulaşmıştır.

Tablo 3.2 Üçüncü Reich'in Silahlanma Yarışı³¹⁰

Milli Gelire Göre Askeri Harcama Yüzdesi				
Yıllar / Ülkeler	İngiltere	Almanya	Sovyetler Birliği	ABD
1933	3	2		
1934	3	4		
1935	2	6		
1936	5	11		
1937	7	12	8	
1938	8	17		
1939	16	25		1
1940	48	44	20	1
1941	55	56		13
1942	54	69	75	36
1943	57	76	76	47
1944	56		69	47
1945	47			

³⁰⁷ Caplan, 2012: 159 - 160

³⁰⁸ Caplan, 2012: 157

³⁰⁹ Caplan, 2012: 157

³¹⁰ Caplan, 2012: 166

Görüldüğü üzere Nazi Almanyası 1933 yılında milli gelirinin yüzde 2'sini silahlanma için harcarken bu rakam 1943 yılında yüzde 76'ya ulaşmıştır. Fakat Almanya'nın bu oranlarda yaptığı harcamalar onu ve silahlandırma yarışına katılan tüm Avrupa'yı yeni bir soruna sevk etmiştir. Tüm Avrupa, en kritik olarak da Almanya 1941 yılında açlıkla karşı karşıya kalmıştır.

İşgal edilen bölgelerden sağlanan tahıl gibi ürünlerin Alman halkının ihtiyacını sınırdan karşılaması yüzünden Polonya'daki Yahudilerin hızlıca katlinin sebebi olarak da "Açlık Planı" gösterilmektedir. "Açlık Planı", *"Almanya aç kalmadan önce, ötekiler açlıktan ölecek"* tarzında bir slogana sahipti.³¹¹

Nazi Almanyası'nda kadınlar ile erkeklerin istihdamı arasında da farklı düzenlemeler mevcuttu. Bu konuda 1919 Weimar Anayasası'nda madde 109 şunları söylemekteydi:

"Madde 109: Tüm Almanlar kanun önünde eşittir. Prensip olarak, erkekler ve kadınlar aynı haklara ve yükümlülüklere sahiptir. Doğumdan gelen veya toplumsal statüye dayanan yasal ayrıcalıklar veya dezavantajlar ortadan kaldırılacaktır. Asil unvanlar sadece ismin bir parçasını oluşturur; asil unvanlar artık verilemez. Unvanlar yalnızca bir iş veya meslek belirttikleri takdirde verilebilir; akademik derece bu düzenlemeden etkilenmez. Devlet emir ve madalya veremez. Hiçbir Alman, yabancı bir hükümetin unvanlarını veya emirlerini kabul etmeyebilir."³¹²

Teorik olarak Weimar Anayasası'nda kadın ve erkeğin her koşulda eşitliği maddesi bulunmaktadır. Nazi Hükümetinin ise kadınların çalışma hayatında olması konusunda bazı çekinceleri mevcuttu. Kadınların ev hanımı olması yönünde teşvikler olsa da gelir azlığından dolayı hanedeki herkesin çalışması bir nevi zorunluluktu. Üstelik ekonomik dalgalanmalarda yaşanan işsizlik sorunlarına karşı alınabilecek en iyi önlemlerden birisi, ailenin diğer fertlerinin de düzenli bir iş sahibi olmasından geçiyordu. Bu nedenle Naziler, muhafazakarlıklarının da bir göstergesi olarak kadınların iş gücü olmasına olumlu bakmasalar da bu konuda kanuni bir yaptırım düzenlemedikleri söylenebilir.³¹³

Hitler Dönemi'nde işsizlik azalmış, hatta tam kapasite çalışan toplum güzellemesi yapılarak bir ulus fikri yaratılmak istenmiştir. Hitler Gençliği (*Hitlerjugend, HJ*), Alman Kızlar Birliği (*Bund Deutscher Maedel, BDM*) gibi birçok örgüt kurulmuş³¹⁴; başarılı, zeki, atletik ve birçok farklı, iyi özellikteki çocuk toplanıp Nazi düşüncesi çerçevesinde yetiştirilmeye başlanmıştır. Gençlerin küçük yaşlardan eğitilmesi önemlidir, çünkü Nazi ideolojisini sorgulamayacak sadakatli Almanlara ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu nedenle ulusal topluluk fikrini ateşleyecek her türlü birlik, grup, kutlama ve şöenler, törenler ve sancaklar

³¹¹ Caplan, 2012: 176 - 179

³¹² http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

³¹³ Koonz, 2013: 396

³¹⁴ Fulbrook, 2014: 178

her zaman her yerde karşılaşılabilecek manzaralardandır.

NSDAP'ın önemli sosyal hayat müdahalelerinden biri de sosyal yardımları "ari ırk"ın çoğalması adına seferber etmesi olmuştur. "Ari ırk" bir değerdi ve bu değer yitiriliyordu, bunu korumak her Almanın asli göreviydi. 1935'te başlayan çocuk yardımı sadece altı ya da daha çok çocuğu olanlara uygulansa da 1938 yılını takiben üçüncü çocuk ve daha fazlası için de yardımlar yapılmaya başlanmıştır.³¹⁵ Ayrıca, çok faydalı bir uygulama olarak görülen, aslında sosyal hayat müdahalesinin bir başka şekli olan farklı bir strateji de uygulanmaya başlanmıştır: Bu sistemde, sağlık görevlileri ve ebeler bebek izlem takibi yapmaya başlamış, hamile annelere verilen önem gibi gösterilen bu uygulamada, hamilelikler başından sonuna kadar izlenmiş, doğumlar, düşükler ve hatta kürtajlar (ki "ari" ırkını çoğaltmaya çalışan Almanya için kürtaj meşru görülmemekteydi) hakkında etkili raporlar oluşturulmuş, doğum kontrol merkezleri kapatılmıştır.³¹⁶

3.3.4. NSDAP Döneminde Hukuk

NSDAP döneminde anayasaya uygun Alman adalet sistemi 1933 yılına kadar sürmüştü, sonrasında Nazi diktatörlüğü ve faşist uygulamaların etkisi altına girmiştir. 1933 yılından sonra, hukukun eskisi kadar önem arz etmediğini söylemek yanlış olmaz.³¹⁷

Ernst Fraenkel'in 1941 yılında yayımlattığı "İkili Devlet" (*The Dual State*) isimli kitapta, Fraenkel'in Alman adalet sistemi'ni iki farklı döneme ayırdığı görülebilir.³¹⁸ 1933 öncesi dönem, Normal/Kurala bağlı Devlet (*Normative State*) olarak geçmektedir. Bu dönemde işleyiş tamamıyla anayasaya ve yasalara uygun bir biçimde sürdürülmektedir. 1933 yılında ise NSDAP iktidarı ile birlikte, Ayrıcalıklı Devlet (*Prerogative State*) statüsüne geçilmiş ve burada Nazileştirme (*Nazified*) adı verilen bir dizi yasalaştırma, Nazi hukukunun geleneksel hukuk düzenine aşılması ve bunun sonucunda da ayrıcalıklı davranış modellerinin ortaya çıkışı söz konusu olmuştur. Nazi döneminde hukuk, ırkçılığın izinde, ırkçı bir politikayla temellenen ve diktatörlük yönetimi altında şekillenen hukuktur.³¹⁹ Bu nedenle adalet anlayışının itibarsızlaştırıldığı ve "kişisine göre adalet" kavramının yerleştiğini söylemek yanlış olmaz.

1935 Nürnberg Yasaları ile ırkçılık hukuki anlamda da zirveye ulaşmış ve Yahudiler ile evliliklerin yasaklanması, Yahudilerin devlet memurluğu statüsündeki iş olanaklarına

³¹⁵ Caplan, 2012: 96 - 97

³¹⁶ Caplan, 2012: 97

³¹⁷ Steinweis ve Rachlin, 2013: 1

³¹⁸ Steinweis ve Rachlin, 2013: 2

³¹⁹ Steinweis ve Rachlin, 2013: 2

erişiminde sınırlamalar getirilmesiyle uzun soluklu sindirme ve elimine etme politikası yaygınlaşmıştır.³²⁰

Fotoğraf 3.3³²¹ "Nürnberg Yasaları"nın 16 Ekim 1935 Tarihinde *Völkischer Beobachter* İsimli Gazetede Yayımlanması

3.3.5. NSDAP Döneminde Dış Politika

Hitler'in uyguladığı dış politika ise üç aşamadan oluşmuştur:³²² İlk aşama, Almanya'nın Versailles Barış Antlaşması'nın sınırlamalarından kurtulması, ikinci aşama Almanya dışında yaşayan tüm Almanların Almanya içine alınmasıyla yaratılacak bir "ulus devlet" oluşumunun gerçekleştirilmesi, son olarak da "*Lebensraum*" yani yaşam alanı politikasıyla, Alman devletinin refahının en üst mertebeye çıkarılmasıdır. Hitler'in sunduğu bu planda ilk iki aşamanın gayet gözle görülebilir ve ulaşılabilir nitelikte olduğu göze çarpmaktadır. Somut istekler içeren bu maddeler için gerekli düzenlemelerin yapılması, planlanması mümkündür. Fakat üçüncü aşama, sonu gelmeyecek sınırsız bir aşamadır. *Lebensraum*'un tanımı yapılmışsa da sınırları belli değildir. Almanya, özellikle son dönemlerinde silahlanma yarışına girmiş ve agresif siyaset tutumunu benimsemiştir. Bu noktada, *Lebensraum*'u sadece belli sınırlar içinde kalacak bir Alman devleti olarak düşünmek

³²⁰ Fulbrook, 2014: 181

³²¹ <http://www.anthoniflood.com/Nuremberg%20Laws.jpg>, (erişim tarihi: 03.09.2017)

³²² Sander, 1989: 27

zordur. Alman milliyetçiliği ve ırkçılığı, sınırları aşarak "üst insan"ın galip ve doğası gereği üstün olacağı, diğer "ari" ve "üstün" olmayan Yahudiler, Slavlar ve öteki düşük ırkların³²³ ise daha aşağı bir vaziyette, insan onuruna yakışmayacak şekilde yaşayacağı veyahut sürgüne ya da ölüme gönderileceği bir yaşam tasavvurundadır.

Almanya'nın Versailles'in ezici koşullarından kurtulabilmesi için atılan bir diğer adım, zengin endüstri bölgesi Saar'ın plebisit ile Alman topraklarına katılması olmuştur. Alman devleti bu işleyişte hiçbir uluslararası hukuk kuralını ihlal etmemesine rağmen, İngiltere, Fransa ve İtalya, Almanya'nın bu yeni politikalarına karşı bir hoşnutsuzluk cephesi oluşturmuştur.³²⁴ 1935 yılının Nisan ayında bu üç devlet tarafından imzalanan Stresa Antlaşmaları ile Almanya'nın hareketleri protesto edilmeye, Locarno Anlaşmalarına olan politik bağın devamlılığında kararlılığa ve Avusturya'nın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının sağlanacağına değiniliyordu.³²⁵

Nazi hükümetinin agresif politikaları diğer devletlerin de Birinci Dünya Savaşı'ndan kalan güvenlik paranoyalarını alevlendirmişti. Bilhassa Fransa, Alman tehdidine en açık konumda bulunduğunu düşünerek ek güvenlik tedbirlerine başvurma gerekliliği hissetmiş, 1935 yılında Sovyetler Birliği ile bir ittifak antlaşması imzalamıştır³²⁶: bu anlaşmaya göre, taraflardan biri, bir Avrupa devleti tarafından saldırıya uğrarsa, diğer devlet bütün gücü ile saldırıya uğrayan devlete yardımda bulunacaktı. Burada kastedilen "Avrupa Devleti", Almanya'dan başkası değildir.

Fransa, Almanya'nın tekrar güçlenip saldırıya geçeceği endişesini hem komşusu, hem de eski düşmanı sıfatıyla taşıyordu. Bu nedenle kendi güvenliği adına Almanya'nın zayıf durumda tutulması siyasetini benimsemişti.³²⁷ Almanya'nın hem ekonomik hem de siyasi düzlemde zayıf tutulması, Fransa için önemli bir politik karardı.

İngiltere, Versailles Barış Antlaşması'nın ağırlığı altında ezilen Almanya'ya yatıştırma politikası bağlamında, İngiliz Başbakanı Neville Chamberlain önderliğinde, Almanya ile Deniz Silahları Anlaşması yapmış ve Almanya, İngiltere'nin deniz gücünün yüzde 35'inin üzerine çıkmaması şartıyla, denizaltı yapma rızasını elde etmiştir.³²⁸ Bu sayede Versailles Barış Antlaşması'nın bir diğer kısıtlamasından daha kurtulan Almanya, zincirlerini yavaş yavaş kırmaktaydı. Ancak yatıştırma politikasıyla bir diğer dünya savaşını engelleyebileceğini düşünen Chamberlain, Almanya'nın saldırgan politikalarının Polonya'ya kadar ulaşması ve

³²³ Sander, 1989: 26 - 27

³²⁴ Sander, 1989: 28

³²⁵ Sander, 1989: 28

³²⁶ Sander, 1989: 28 - 29

³²⁷ Hobsbawm, 2008: 131

³²⁸ Sander, 1989: 30

yeni bir dünya düzenine ulaşma kararlılığını göstermesi üzerine en nihayetinde bu tutumunu terk etmek mecburiyetinde kalmıştır.³²⁹

1937 yılında Berlin - Tokyo - Roma Mihveri üçlü pakt şeklinde Nazi Almanyası, İtalya ve Japon İmparatorluğu'nun katılımıyla bir faşist devletler topluluğu meydana getirmiştir. Bu mihver, taraflarına 10 yıllık askeri ittifak sağlamıştır.³³⁰

Almanya, 1938 yılının Mart ayında ise Avusturya'yı ilhak (*Anschluss*) etti.³³¹ Bu ilhak ile birlikte Almanya, hem ulusçu yaklaşımını teyit etmekte hem de yaşam alanı politikasını geliştirmekteydi. Avusturya, içerdiği Alman popülasyonu bakımından tam da Hitler'in arzuladığı ulus profiline uyuyordu. Sadece Avusturya değil, çevre devletlerin sınırları içinde yaşayan Almanlar da bu proje için önemliydi. Çekoslovakya'nın Südetler bölgesinde 3.5 milyon Alman'ın yaşadığı düşünülüyordu.³³² İngiltere Başbakanı Chamberlain, Çekoslovakya konusunun içeriğini anlayabilmek için Hitler ile görüşme kararı aldı. Bu görüşmede Chamberlain, Avrupa'da güvenliğinden feragat edilebilecek birkaç küçük devlet sayesinde Avrupa statükosunun değişmeyeceğine dair kuvvetli bir inanç kazandı.³³³ Çekoslovakya, o devletlerden biriydi.

1938 yılının Eylül ayında Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere'nin katılımıyla gerçekleşen, Hitler ve Chamberlain'in liderlik ettiği Münih Konferansı'nda Südetler bölgesi konusu açıklığa kavuştu ve aşamalı olarak, herhangi bir halk oylaması olmadan, Almanya'ya verilmesi kararlaştırıldı.³³⁴ Böylelikle Çekoslovakya, büyük devletlerin korumasını yitirerek Almanya karşısında yalnız bırakılmış oldu.

Almanya ve Rusya arasında, 1939 yılının Ağustos ayında (İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından bir hafta önce) bir Saldırmazlık Paketi imzalandı. Hitler, Batı - Sovyet yakınlaşmasının azami boyuta gelmesinden endişe etmekle birlikte, Sovyetler de Almanya'nın yükselişinin ve agresif dış politikasının günün birinde kendisine dokunacağından endişeliydi, zaman ve alan kazanmak istiyordu.³³⁵ Almanya, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadığı siyasi dışlanma ve yalnız bırakılma paranoyasını hala taşıyordu. Üstelik dört bir yanını kendisine saldırabilecek potansiyelde devletlerle çevirmek de bu paranoyaya pek yardımcı olmuyordu. Sovyetler ise ufukta görünen, çıkabilecek büyük savaşa karşı daha güçlü ve daha donanımlı olmak amacındaydı.

³²⁹ Sander, 1989: 30

³³⁰ https://www.ushmm.org/wlc/tr/media_fi.php?ModuleId=0&MediaId=2105, (erişim tarihi :12.09.2017)

³³¹ Sander, 1989: 35

³³² Sander, 1989: 37

³³³ Sander, 1989: 37

³³⁴ Faber, 2009: 411

³³⁵ Sander, 1989: 40 - 41

3.3.6. Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı ile Joseph Goebbels Politikaları

1933 yılında ilk defa kurulan Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı, 1933 - 1945 yıllarında aktif olarak Joseph Goebbels'in başkanlığında yürütülmüş bir kurumdur. Bu bakanlığın görünen amacı halkı aydınlatmayı, ari ulus özlemini halka duyurmayı ve bu amaca halkı biraz daha yaklaştırmak adına yapılan çeşitli organizasyonları, propagandaları ve bilgilendirmeleri içermektedir.

Bu programın asıl amacı ise sanatsal öğeleri ve kitle iletişim araçlarını siyasetle harmanlayıp radyo, tiyatro, sinema, edebiyat ve göreceli olarak diğer alanlarda propaganda yapmak ve "öteki" algısının oluşturulmasına yardım etmektir. Nazilerin erken dönemlerinden itibaren (1919 - 1924) posterleri aktif bir biçimde kullandığı ve bunları çeşitli alt metinlerle sunduğu bilinmektedir.

Uygulanan çeşitli propagandalarla Alman ulusunun yeniden inşası ve değerlerini yeniden kazanması söz konusu olmuştur. Bu nedenle çoğu propagandada hem halkı harekete geçiren bir dil hem de önceki sisteme gönderme yapan görseller kullanılmıştır. Nazilerin tanınmasını ve sempati kazanmasını sağlayan bu propagandalar, aynı zamanda Alman değerlerini ve Hitler'i öven bir üslup kullanmıştır. Bu propagandalar, bilişsel önyargıları oluşturma amacıyla olup bireyleri derinden etkilemekte ve bir konu hakkında fikir oluşturma ve karar alım süreçlerinde etkin rol oynamıştır.

Nazi propagandalarına bakıldığında, bu propagandaların çeşitli alanlarda yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Örneğin, her on yaşındaki gencin Hitler Gençliği organizasyonuna katıldığını belirten bu afişte, gençlerin Almanya için ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Afişte görüldüğü üzere, resmedilen gençler ari ırka atfedilen şekilde sarışıdır. Kız çocuğunun arkasında belli belirsiz

³³⁶ <http://www.master-of-education.org/10-disturbing-pieces-of-nazi-education-propaganda/>, (erişim tarihi: 25.08.2017)

yüzler vardır, bu onun gelecekte bir Alman annesi olacağına gönderme yapmakta, erkek çocuğunun arkasındaki yoğunlaştırılmış Hitler figürü ise gelecekte onun belki de yeni bir Hitler, bir lider olacağını betimlemektedir.

Fotoğraf 3.5³³⁷: "Sonuç: Irksal Gururun Kaybedilmesi."

Bir diğer afiş örneği ise siyahi ve beyaz tenli iki kadının arkadaşlığını konu alan ırkçı bir yaklaşıma konu olmaktadır. Aryan ırkından bir kadın ile siyahi ırktan bir kadının arkadaşlığı sonucunda ırksal gururun tehlikeye girdiğini anlatmaktadır. Görüldüğü gibi, sadece evlilik değil, arkadaşlığın hatta diğer ırklardan biriyle herhangi bir temasın ari ırkın saygınlığını yitirmesine yol

açtığını belirten fotoğraf, ırkçı yaklaşımlar konusunda Nazi Hükümeti'nin duruşunu kanıtlar niteliktedir.

Fotoğraf 3.6³³⁸ "Hayatın Ahlaki Ve Dini Anlayışı Üzerine, Hasta Evlatların (Engelli Çocukların) Doğmaması Gerekir."

III. Reich'in Propaganda Bakanlığı'nın özel olarak filmler çektiği ve bu yolla propaganda yaptığı bilinmektedir. Bu görüntü de o filmlerin birinden elde edilmiştir. Bu görüntüye göre, engelli çocukların doğması hem ırk açısından bir ayıp olarak addedilmekte hem de ahlaki ve dini açıdan uygun bulunmamaktadır. Propaganda Bakanlığı, bu filmlerle yaşlı ve engellileri ulusun üzerine binmiş bir yük olarak göstermekte, bu nedenle imhaları konusunda halkın direncini

kırmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir.

³³⁷ https://www.ushmm.org/wlc/tr/media_ph.php?ModuleId=10005202&MediaId=546, (erişim tarihi: 25.08.2017)

³³⁸ https://www.ushmm.org/wlc/tr/media_ph.php?ModuleId=10005202&MediaId=836, (erişim tarihi: 25.08.2017)

Üstteki resim ise bir çocuk kitabından alınmış olup resmin sol tarafında karakteristik özellikleriyle Yahudiler, alt tarafta üç tane kargayla özdeşleştirilmiştir. Kıyafetleri (siyah, orta uzunlukta ya da tamamen uzun paltolar, silindir şapkalar, bastonlar) ve fiziksel görünüşleri (uzun burun yapıları, kara gözleri ve sakalları) Yahudilerin genel görünümünü yansıtır şekilde yer almıştır. Burada da daha küçük yaşlardan itibaren çocuklara verilmeye çalışılan ırkçı düşünce göze çarpmaktadır.

³³⁹ https://www.ushmm.org/wlc/tr/media_ph.php?ModuleId=10005202&MediaId=519, (erişim tarihi: 25.08.2017)

Nazi Almanyasında aileye ve anne (olacak) kadınlara verilen önem de farklıydı. Aileler, ari ırkın koruyucusu konumundaydılar. Ne kadar çok çocuk sahibi olurlarsa ailenin alabileceği sosyal yardımlar artacaktı. Bu nedenle kız çocuklarının da Nazi taraftarı olarak yetişmeleri önemliydi çünkü yeni nesli onlar inşa edecekti. Bu afişte klasik Alman çocuğu karakteristiği taşıyan kız çocuğu, dalgalanan Nazi bayrağının önünde gülümsemektedir, altta yazan sloganda ise "Tüm kızlar bizim" denmektedir. Yani hükümet, tüm çocuklara önem verdiği gibi (10 yaşına gelince Hitler Gençliği organizasyonuna alınmaları gibi), kızlara daha da farklı bir önem atfetmektedir. Tüm kızlar, III. Reich'ın yılmaz bir koruyucusu, ari ırk için oldukça kutsal ve Nazi Hükümetince kıymetlidir.

3.3.7. Joseph Goebbels

Paul Joseph Goebbels, oldukça iyi bir eğitim almış, Hitler'in en iyi adamlarından birisi olarak kabul edilen büyük propagandacı, parti aktivisti ve siyaset adamıdır. Hitler'in 1945'teki intiharından sonra bir günlük şansölyelik yapmıştır. Joseph Goebbels, çok çocuklu bir Alman ailenin dördüncü çocuğudur. Çocukluğunda akciğerleriyle ilgili birçok sıkıntı yaşayan Goebbels'in sağ ayağı da doğuştan kusurludur, içe basmaktadır.³⁴¹ Hatta bu nedenle Birinci Dünya Savaşı'nda askere alınmamıştır.³⁴² Goebbels, 1924 yılında Nazi Partisine katılmış, 1933 yılında ilk kez kurulan bir bakanlık olan Propaganda Bakanlığı'na bakan olarak atanmıştır. Goebbels, Nazi Partisi iktidara gelene kadar bir çok farklı propaganda denemiş, bunlardan en önemlilerinden biri de 1930 yılında öne sürülen "yeni Alman toplumu ve ulusal birlik" sloganı olmuştur³⁴³.

1933 yılında kurulan bakanlığın yedi adet bölümü vardı: yönetim ve yasal işler; toplu mitingler, halk sağlığı, gençlik ve ırk; radyo; ulusal ve yabancı basın; filmler ve film sansürü; sanat, müzik ve tiyatro; hem yabancı hem de yerli olarak karşı propagandaya karşı koruma.³⁴⁴ Goebbels'in ana propaganda aracı radyoydu ve diğer basın araçları üzerinde de hemen

³⁴⁰ <http://www.master-of-education.org/10-disturbing-pieces-of-nazi-education-propaganda/>, (erişim tarihi: 25.08.2017)

³⁴¹ Longerich, 2015: 5

³⁴² Longerich, 2015: 14

³⁴³ Kershaw, 2008: 202

³⁴⁴ Longerich, 2015: 370

kontrolü sağlamıştı.³⁴⁵ Nazi fikirlerini yaymak amacıyla birçok film çekilmiştir. Hatta bunlardan bir tanesi, Leni Riefenstahl tarafından yönetilen "İradenin Zaferi", 1935 Venedik Festivali'nde altın madalya kazanmıştır.³⁴⁶

Propaganda konusunda yetenekleri tartışılmaz olan ve propagandaların birbiriyle çelişmemesi adına azami dikkat sarf eden Goebbels, aynı zamanda Hitler karşıtı propagandayı savuşturmak için de çalışmıştır. Bunlardan en ünlüsü, Hitler'in karşı safında olanların, onun çok hasta olduğunu yayması üzerine, Goebbels de gerçekten çok hasta olduğunu söylemiş, daha sonra da öldüğünü yaymıştır. Bunun üzerine Hitler büyük bir mitingde görkemli ve enerjik bir biçimde insanların karşısına çıkınca, Hitler karşıtı tüm söylentilerin asılsız olduğu vurgulanmıştır.³⁴⁷ Bu şekilde çeşitli propagandalar yapan Goebbels'in amaçlarından biri de Hitler'i kurtarıcı, kahraman ve örnek bir Alman olarak halka sunmak ve halkı buna ikna etmektir. Goebbels'e göre onun görevi, düşünceleri basite indirgeyip ekonomik ve siyasi terimleri günlük yaşamda herkesin anlayabileceği şekilde sunarak eylemi sokağa taşıyıp toplum içindeki herkesin aklına ideolojinin yer etmesini sağlamaktır.³⁴⁸

Resimde görüldüğü üzere, Goebbels'in 1934 yılının Ekim ayında Berlin'de yaptığı konuşmada (fotoğraflayan Georg Pahl) jest ve mimikleri ile kullandığı beden diline oldukça hakim olduğu da bilinmektedir. Kimi zaman bir düşmanı işaret edercesine işaret ettiği parmağı ve kimi zaman da elleri cebinde, otoritenin kimde olduğunu göstermişçesine konuşmasıyla birlikte Hitler kadar Goebbels de kitleleri etkileme hünerine sahip olduğunu kanıtlamıştır. Hitler'in birçok konuşmasını da kaleme alan, onun karakterini kuvvetli bir biçimde göstermesini sağlayan yine Goebbels olmuştur. Aynı şekilde Goebbels'in de Hitler tarafından beğenilme arzusu taşıdığı ve yazdığı bir çok konuşmasının

Fotoğraf 3.9³⁴⁹ Ekim 1934'te Berlin'de Konuşma Yapan Joseph Goebbels.

³⁴⁵ Evans, 2005: 122 -123

³⁴⁶ Evans, 2005: 123 - 127

³⁴⁷ Taşlıcalı, 2008: 103

³⁴⁸ Taşlıcalı, 2008: 103

³⁴⁹ <http://p5.focus.de/img/fotos/origs944335/907576471-w630-h901-o-q75-p5/05-goebbels.jpg>, (erişim tarihi: 15.10.2017)

beğenilmesini günlüğüne ve notlarına kaydettiği bilinmektedir.³⁵⁰

Ayrıca, Yahudiler konusunda da Hitler ile aynı fikirde olduğunu beyan eden Goebbels, yarım kanlar (atalarının herhangi birisinde Yahudilik olanlar) için de bir çözüm bulmuştur: onlar da kanlarındaki Yahudi kanı oranı kadar ölmelilerdi.³⁵¹ Joseph Goebbels, Hitler'in intiharından bir gün sonra, eşiyle birlikte intihar etmiştir ve eşiyle birlikte aynı Hitler gibi yakılmayı vasiyet etmiştir. Eşinin, intihardan hemen önce altı çocuğunu zehirlediği bilinmektedir.³⁵²

3.4. Yahudi Soykırımı

Yahudi Soykırımı, dünya tarihindeki soykırımlar arasında en çok duyulmuş olanıdır. Hitler, demokrasi konusundaki engelleri bir bir ortadan kaldırırken Yahudilere uygulanan şiddet eylemleri de bir gecede gerçekleşmemiştir. Kendisi, Berlin Yürüyüşü'nden sonra hapsedilmesi döneminde yazdığı *Kavgam* isimli eserinde bu konuyu açıkça belirtmiştir. Yahudiler için hiç de uygun olmayan bir üslup ve dil kullanarak kıyafetlerinden yaşam tarzlarına, dış görünüşlerinden alışkanlıklarına kadar birçok konuda onları eleştirmiş, hatta aşağılamaya varan ifadeler kullanmıştır.³⁵³ 7 Nisan 1933 tarihinde kamu hizmetleriyle ilgili çıkarılan bir yasayla hem Nazilerin siyasi muhalifleri hem de Yahudiler kamu görevlerinden ivedilikle tasfiye edilmiştir.³⁵⁴ Yahudilerle ilgili alınan baskıcı kararlar bununla da sona ermemiştir.³⁵⁵

- Aynı tarihte Yahudi avukatların çalışması yasaklanmış,
- 25 Nisan 1933 tarihinde Yahudiler Alman üniversitelerinden men edilmişler,
- 1934 yılında orduya katılmaları yasaklanmış,
- 1935 - 1936 yılları arasında Aryan ırkından olanlar ile Yahudiler arasındaki evlilikler yasaklanmış, Yahudilerin oy verme hakkı ve Alman vatandaşlıkları ellerinden alınmış, Yahudilerin kamusal alanlara girişleri yasaklanmış, Yahudilerin bisiklet, daktilo, fonograf sahibi olmaları ve kayıtlarını saklamaları yasaklanmış ve Yahudilere seyahat kısıtlanması uygulanmıştır.
- 1937 - 1938 yılları arasında Yahudilerin tiyatro, konser, tatil köyleri gibi yerlere girmeleri yasaklanmış, Yahudi çocukları okuldan atıldıkları için Yahudi okullarına gitmek mecburiyetinde bırakılmıştır. Yahudilerin seyahat anında kullandıkları pasaporta "J" harfi (Almanca'da Yahudi anlamına gelen *Jude* kelimesinin ilk harfi) basılmıştır.
- 1939 yılında ise Yahudilere karşı yapılan eylemler yasaklama mecrasından çıkıp bambaşka bir boyuta taşınmıştır. 1939 yılında Yahudilerin telefon ve radyo kullanması, evcil hayvan sahibi

³⁵⁰ Taşlıcalı, 2008: 106

³⁵¹ Taşlıcalı, 2008: 93

³⁵² Skog, 2011: 30

³⁵³ Hitler, 2016: 72

³⁵⁴ Fulbrook, 2014: 176

³⁵⁵ Choksi, 2016: 91 -92

olması, haber vermeden evlerinden ayrılmaları, ülkeyi terk etmeleri yasaklanmış, sokağa çıkma yasağı da uygulanmıştır.

- Ayrıca, 1941 yılından itibaren altı yaşından büyük tüm Yahudiler, üzerinde "Jude" yazan Davut'un sarı yıldızını takmakla yükümlü kılınmıştır.

Görüldüğü üzere alınan kararların çoğu, aslında gelen soykırımın habercisi niteliğinde, Yahudi olanla olmayana ayırma amacıyla yapılmış hareketlerdir. Nitekim savaş öncesinde Yahudilerin Almanya'dan kaçması kolay olmamıştır. Zar zor elde edilen seyahat belgelerinin yanında, sürekli yanlarından geçtikleri polis ve asker kontrol noktaları da bulunmaktaydı. Savaş başladığıdaysa zaten bu kaçışlar imkansız hale gelmiştir. Bu noktada Hitler'in ve Nazilerin yapmaya çalıştığı şey, olabildiğince çok Yahudi'yi yakalayıp kaçmasını engelleyerek toplama kamplarına hapsedmekti. Böylelikle dünyayı "Yahudi Hastalığı"ndan korumuş olacaktı.³⁵⁶ Toplama kamplarına gönderilenler sadece Yahudiler değil, Nazi karşıtları, siyasi suçlular, Çingeneler, homoseksüeller ve savaş suçlularıydı. Bu kişiler birçok kan dondurucu deneye, gaz odasına vs. mahkum edilmişlerdi. Günümüzde, bu ağır insanlık suçu nedeniyle yaşanan ölüm sayıları şu şekilde verilmektedir:³⁵⁷

- Yahudiler: 6 milyon civarında kişi
- Sovyet siviller: yaklaşık 7 milyon (sayıları 1.3 milyona varan sivil Yahudiler de dahil)
- Sovyet savaş esirleri: yaklaşık 3 milyon (yaklaşık 50.000 Yahudi asker dahil)
- Yahudi olmayan Polonyalı siviller: yaklaşık 1.8 milyon
- Günümüzdeki Hırvatistan ve Bosna-Hersek topraklarında yaşayan Sırp siviller: 312.000 kişi
- Engelliler (fiziksel / zihinsel): 250.000 civarında kişi
- Romanlar (Çingeneler): 196.000 - 220.000 civarında kişi
- Yehova'nın Şahitleri: Yaklaşık 1.900 kişi
- Siyasi suçlular ya da diğer suçlular: En az 70.000 kişi
- İşgal topraklarındaki Alman muhalifler ve direnişçiler: belirlenemeyen sayı
- Eşcinseller: belirlenemeyen sayı

Ölüm Yerlerine Göre Yahudi Kayıpları:

- Brikenau Monowitz ve yan kamplar da dahil olmak üzere Auschwitz kompleksi: yaklaşık 1 milyon kişi
- Treblinka 2: Yaklaşık 925.000 kişi
- Belzec: 434,508 kişi
- Sobibor: En az 167,000 kişi
- Chelmno: 156,000-172,000 civarında kişi
- Alman işgali altındaki orta ve güney Polonya'da: En az 200.000 kişi
- Alman - Batı Polonya'da (Wartheland Bölgesi): En az 20.000 kişi

³⁵⁶ Choksi, 2016: 93

³⁵⁷ <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10008193>, (erişim tarihi: 25.08.2017)

- Diğer toplama kampı tesislerindeki ölümler: En az 150.000 kişi
- Alman işgali altındaki Sovyetler Birliği'nde gaz vagonlarında ve vurularak öldürülenler: En az 1,3 milyon
- Sovyetler Birliği'nde vurularak öldürülenler: Yaklaşık 55,000
- Sırbistan'da gaz vagonlarında veya vurularak öldürülenler: En az 15.088 kişi
- Ustaşa rejimi (Yugoslavya topraklarında etkinlik gösteren ve Naziler tarafından desteklenen faşist hareket) altında günümüz Hırvatistan topraklarında vurularak veya işkence görerek hayatını kaybedenler: 23.000 - 25.000 civarında kişi
- Gettolardaki (Yahudilerin yerleşim alanları) ölümler: En az 800,000 kişi
- Diğer ölümler (çeşitli ülkelerde Nazi partizanlarının öldürdüğü kişiler ve çeşitli ülkelerde saklanırken yakalanmış ve öldürülmüş kişiler): En az 500.000 kişi

Soykırım ile ilgili değinilecek son bir nokta, tüm bu şiddet eylemleri sürerken Alman toplumunun bakış açısıdır. Almanya'da tüm bu olaylar yaşanırken ve fail olarak Naziler bulunurken Alman halkının bu konuda bir direnişi, reddedişi ya da bu davranışların herhangi birini tasvip etmediğini gösteren bir tutumu olmuş mudur? Çoğu araştırmacı buna farklı yanıtlar vermektedir. Jill Stephenson'a göre, Nazilerin yaratmaya çalıştığı "ulusal birlik" duygusu zaten hiç oluşmamıştı. Alman vatandaşlarının çoğu ne Nazi politikalarından ne de Yahudilere yapılan şiddet eylemlerinden haberdardı. Hatta öyle ki Baden'deki Oberschopfheim'de "birçok köylü, Nazilerin var olduğunu iddia ettikleri ulusal toplumu başka bir yerde yarattıklarına inanıyorlardı."³⁵⁸

Diğer bir görüş olarak Nikolaus Wachsmann da Almanya'da baskı ve terör ortamının yaratıldığını ileri sürer ve Hitler'in herkesin Alman toplumuna katılmasına izin verilmeyeceğini ve bu nedenle de dışlama politikasının (özellikle Yahudiler için) harekete geçirildiğini, "halkın bütünlüğünü" tehdit eden herkesin acımasız biçimde cezalandırılacağını dile getirdiğinden bahseder.³⁵⁹ Nikolaus Wahsmann'a göre ise Alman toplumu bu tarz politikalardan haberdardır fakat karşısında öyle kuvvetli tehdit ve engeller vardır ki sindirilmek mecburiyetinde kalmıştır.³⁶⁰ Çünkü eğer aktif ya da pasif herhangi bir direnişte bulunursa bunun karşılığında çok büyük bir ceza ile karşılaşacağını biliyordur.

Son olarak Nazilere pasif direniş gösteren August Landmesser'den bahsetmek gerekir. August Landmesser, 1910 yılında doğmuştur ve 1930 yılında, Büyük Buhran döneminde kendisine iş fırsatı sunulur diye NSDAP'a kaydolmuştur. Kendisinin Nazi ideolojisiyle bağlantısı bulunmamıştır. Üstelik 1934 yılında Irma Eckler isimli Yahudi bir kadına aşık

³⁵⁸ Caplan, 2012: 95

³⁵⁹ Caplan, 2012: 112 -113

³⁶⁰ Caplan, 2012: 133 -134

olmuştur. Bir yıl içerisinde nişanlanmışlar, bunun üzerine Landmesser partiden atılmıştır.³⁶¹

Kendisini ünlü yapan ve pasif direnişin simgesi olarak görülmesine yol açan "Hitler selamını vermeyi reddedip kollarını önünde bağlama" hareketini, 1936 yılındaki yeni bir geminin denize indirilmesi sırasında Adolf Hitler'in onuruna konuşma yapan yardımcısı Rudolf Hess'in önünde yapmıştır. Muhtemelen o sırada fotoğraf çekileceğini bilmemektedir.

Fotoğraf 3.10:
13 Haziran 1936,
Tershanede Gemi İşçisi
Olarak Çalışan August
Landmesser Nazi Selamı
Vermeyi Reddediyor.
Limanda Yeni Gemi
"Horst Wessel" in
Denize İndirilmesi
Üzerine, Adolf Hitler'in
Onuruna Yardımcısı
Rudolf Hess Konuşmacı
Olarak Bulunmakta.³⁶²

August Landmesser, bu hareketiyle pasif direnişin ilk örneklerinden biri sayılmıştır. Landmesser'in eşi Irma toplama kampında, kendisi de 1944 yılında savaşta ölmüştür. İki kızı Ingrid ve Irene yetimhaneye verilmiştir. İki kızın daha sonra yaşamlarını sürdürdüğü bilinmektedir.³⁶³

3.5. İkinci Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'ndan niteliği, nedenleri, ideolojileri ve liderlerin deneyimleri açısından farklar taşır. Başlangıcı olarak Polonya'nın Almanya tarafından işgali, yani 1 Eylül 1939 tarihi esas alınır ve işgale Sovyetler Birliği de 17 Eylül'de Doğu Polonya'yı işgal ederek ortak olmuştur.³⁶⁴ Bu noktada, müttefik devletlerin sessizliği ve bu olaya net tepki gösterememeleri neticesinde Nazi Almanyası ve Sovyetler Birliği kendi nihai amaçları konusundaki ilerlemeyi hızlandırmıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği, Baltık ülkeleri üzerindeki baskısını arttırarak Litvanya 14., Letonya 15., Estonya ise 16. Sovyet Cumhuriyeti olmuştur.³⁶⁵

Almanya 9 Haziran 1940'ta Fransa ile girdiği çatışmadan galip geldiğinde, ordular

³⁶¹ Bartrop, 2016: 151 - 152

³⁶² Bartrop, 2016: 152

³⁶³ Bartrop, 2016: 153

³⁶⁴ Keegan, 2011: 34

³⁶⁵ Sander, 1989: 92

Paris'i işgal etmiş ve iki ülke arasında Silah Bırakma Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre³⁶⁶:

- Fransa'nın kuzey yarısı ve Atlantik kıyıları Almanya'ya bırakılacaktır.
- Öteki bölgeler işgal edilmeyecekti. Böylelikle, Fransa'nın bağımsızlığının sürdüğü düşünülecekti.
- Fransız ordusu tamamen ortadan kaldırılacak, ülke tamamıyla silahtan temizlenecekti.
- Fransız Deniz Kuvvetleri, Almanya ve İtalya'nın denetiminde silahlardan tamamen arındırılacaktı ve Almanya, bu kuvveti kullanmayacaktı.
- Almanya'dan Fransa'ya kaçmış olan tüm Alman mülteciler, Almanya'ya geri verilecekti.

Burada da görüleceği üzere Hitler, Versailles Barış Antlaşması'nın bir nevi intikamını almıştır. Savaş afişlerinde zincirlerini kıran Alman'ı tasvir etmesinin üzerinden birkaç yıl geçmişti, ancak o Versailles Barış Antlaşması'nı bir intikam nesnesi olarak görmekten vazgeçmemişti. Almanya, sadece zincirlerini kırmamıştı, Versailles'te payı olan devletlere diz çöktürmüştü. Almanya bununla da kalmadı ve İngiltere için harekete geçti. Ancak İngiltere'ye üstünlük sağlayamadı ve savaşı kaybetti. Bu, Hitler'in ve Nazi Almanyasının ilk yenilgisiydi.³⁶⁷

Tablo 3.3 İki Dünya Savaşının Karşılaştırılması³⁶⁸

	Birinci Dünya Savaşı	İkinci Dünya Savaşı
Niteliği	Avrupa içinde başlayıp çevresine yayıldı	Avrupa içinde başlayıp tüm dünya bölgelerine yayıldı.
Nedenleri	Birçok siyasi ve ekonomik neden sayılmakla birlikte "kendi siyasi birliğini sağlama ve üstünlük kurma mücadelesi"	Birçok siyasi ve ekonomik neden sayılmakla birlikte, Almanya'nın Versailles Barış Antlaşması hükümleri sonucunda uluslararası ekonomik bunalımdan çıkmak için çabalaması.
İdeolojileri	Bloklar savaşı. İttifak / İtilaf anlayışı.	"Büyük yurtseverlik savaşı" olarak görülen bu savaş, inançlar savaşına dönüştü. Almanya'nın "üstün ırk"a ve bunun doğruluğuna olan inançları vardı.
Liderlerin deneyimleri	Büyük savaş tecrübeleri yok.	Çoğu Birinci Dünya Savaşında savaşmış ve "dünya savaşı" tecrübeleri var.

³⁶⁶ Sander, 1989: 97

³⁶⁷ Keegan, 2011: 81

³⁶⁸ Sander, 1989: 80 - 83

Hitler'in yayılmacı politikasının etkileri sürerken, bu sefer gözler Sovyetler'e çevrilmiştir. Almanya ve Sovyetlerin yaşadığı ideoloji zıtlığı, bu savaşın en büyük etmenlerinden birisiydi. Hitler politika hayatına "Sovyet komünizmini yok etmek isteyen bir Bolşevik karşıtı" olarak başlamış ve Yahudilerin bu ideolojiyi kurduğuna inanmıştı.³⁶⁹ Zaten *Lebensraum* politikasının bir gereği olarak da Almanya yayılmacı kimliğini sürdürmeliydi. Sovyetlerin gitgide kuvvetlenen yapısı, silahlanma yarışı ve Almanya ile yaptığı anlaşmadan kazandığı zaman ile birlikte düşünüldüğünde ciddi bir tehdit olmasına yetiyordu.

Almanya, İngiltere'nin yenilmesi için Sovyetlerin de düşmesi gerektiğine inanıyordu. Hava birliklerinin İngiltere'de yenilmesi ve deniz gücünün pek fazla olmayışı nedeniyle, güçlü kara ordusu ile Sovyetlerin üzerine gidebileceğini ve bununla zafer kazanıp, aynı zamanda İngiltere'yi yalnız bırakacağını düşünüyordu.³⁷⁰

1941 yılının Haziran ayında, Almanya Sovyetler'e karşı harekete geçti. Sovyetlerin sahip olduğu geniş düzlüklerde geri çekilmesi, yüzyıllardır uygulanan bir taktiğin ürünüydü. Alman askerlerinin ilerlemesi devam ettikçe mevsim de ilerlemiştir. Bir süre sonra Alman askerleri kendilerini kışın pençesinde buldular. Böylelikle, başarısızlıkla sonuçlanan bir girişim daha, Nazi hükümetinin hanesine yazılmıştır. Almanya'nın Sovyetler üzerindeki bu yenilgisinin tek sebebi, mevsim hesabının tutmaması değildi. Oral Sander'e göre bu başarısızlık dört başlıkta toplanmaktaydı³⁷¹:

- Mevsim Hesaplama Hatası: Mayıs gibi başlanması tasarlanan saldırının, Balkan Harekatı nedeniyle Haziran sonuna sarkması sonucunda, Alman Birlikleri Sovyet kışına hazırlıksız yakalanmışlardı.
- Koordinesizlik: Alman askeri tek bir cephede savaşıyordu, bu nedenle Alman askerinin gücü bölünmüştü. Fakat Stalin için bu önerme geçerli değildi. Japon saldırısının gelmeyeceğini düşünen Stalin, tek bir cephede, tüm askeri gücünü bu saldırıyı savuşturmaya vakfetmişti. Üstelik Alman askeri geniş ve bilmediği bir alanda saldırıdayken, Sovyetler yüzyıllardır uyguladıkları geri çekilme savaş tekniğini kullanmış ve Almanları Rus kışına hapsedmişti.
- Propagandanın etkisizliği: Almanya, genel bir propaganda politikası olarak, işgal ya da saldırı öncesi halkı yumuşatma ve bu sayede işlemi kolaylaştırma amacı gütmektedir. İdeolojileri çok farklı olduğu için Almanya, Sovyet halkını propaganda ile kendi tarafına çekemedi ve bu saldırıyı yumuşatamadı, daha keskin düşmanlar edindi.
- Bilgi Edinememe: Almanya, Sovyetlerin geniş bir etki alanı olduğunu ve güç kazandığını biliyordu. Ama bu güç hakkında tahminden öte elinde veri yoktu. Net bilgisi olmadığı için ancak varsayımlarla hareket edebiliyordu. Bu varsayımlar Sovyetlerin gücünü oldukça azımsar nitelikteydi.

³⁶⁹ Sander, 1989: 110

³⁷⁰ Sander, 1989: 111

³⁷¹ Sander, 1989: 112 - 113

3.6. Savaşın Bitişi

ABD 1930'lardan beri Avrupa'nın iç işleri konusunda tarafsızlık politikasını sürdürmekteydi.³⁷² Hitler hakkında ise ilk ve büyük adımı Ödünç verme ve Kiralama Yasası (*Lend and Lease*) ile atmıştır. Bu yasaya göre ABD, güvenliğini koruma altına almak isteyen her ülkeye yiyecek ve silah malzemesi dâhil her türlü yardımı yapacak, bunun geri ödemesi konusu ise savaştan sonra görüşülecekti.³⁷³ Bu yardım, Avrupa'da müttefikleri birçok açıdan rahatlatmıştır. Ayrıca, Atlantik Demeci de Amerika'nın tarafsızlığını bırakması açısından oldukça büyük bir adımdır. 9 - 10 Ağustos 1941'de Roosevelt ve Churchill bir araya gelip, Wilson ilkelerine yapıcı benzeyen, sekiz maddelik Atlantik Demeci'ni yayınlamışlardır. Atlantik Demeci'nin sekiz maddesi, şu içeriği ihtiva etmektedir:³⁷⁴

- Toprak Kazanımı: Savaştan sonra toprak kazanılmayacaktır.
- Halk Onayı: Halk onayı olmadan toprak değişimi yapılmayacaktır.
- Ulusun Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı (*Self - Determination*): Uluslar kendi geleceklerini kendileri saptayacaklardır.
- Uluslararası İşbirliğinin Önemi: Uluslararası işbirliği gerçekleştirilip geliştirilecektir.
- Hammadde Konusu: Temel hammaddelerden eşit biçimde yararlanılacaktır.
- Ticaret Serbestisi: Açık denizlerde ticaret serbestliği gerçekleştirilecektir.
- Silahsızlanma: Mihver Devletleri silahlardan arındırılacak ve savaşın ardından topyekun silahsızlandırılmaya gidilecektir.

Şüphesiz ABD'yi İkinci Dünya Savaşı'nın içine çeken, Japonya'nın Amerika'nın Pasifik üstünlüğünü simgeleyen Pearl Harbor limanını bombalamasıdır. Amerika, savaşı başlatanın Hitler'in hamleleri olmasından yola çıkarak önce Avrupa'daki gerginliği ve Hitler'in üstünlüğünü bitirip, daha sonra daha zayıf olan rakibe, yani Japonya'ya yönelmiştir.³⁷⁵

Stalingrad yenilgisi Almanya'nın gücüne ve itibarına büyük darbe indirdikten sonra, hava saldırıları sonucunda Almanya dört bir yandan kısıp alınmıştır. 30 Nisan 1945 tarihinde Hitler ve eşi Eva Braun intihar ettiğinde Sovyet ordusu onun sığınağına sadece birkaç yüz metre ilerideydi.³⁷⁶ Hitler'in ölümünden sonra Avrupa'daki savaş sona ermiştir.

Bundan sonra ABD, dikkatini Pasifik'e yöneltip silah endüstrisinde daha önce hiç kullanılmamış bir silahı Japonların üzerinde denemiştir. 6 Ağustos'ta Hiroşima'ya atom bombası atıldığında ilk anda 71.000 kişi; 9 Ağustos'ta Nagazaki'ye atom bombası atıldığında

³⁷² Gabriel, 2002: 17 - 18

³⁷³ Sander, 1989: 116

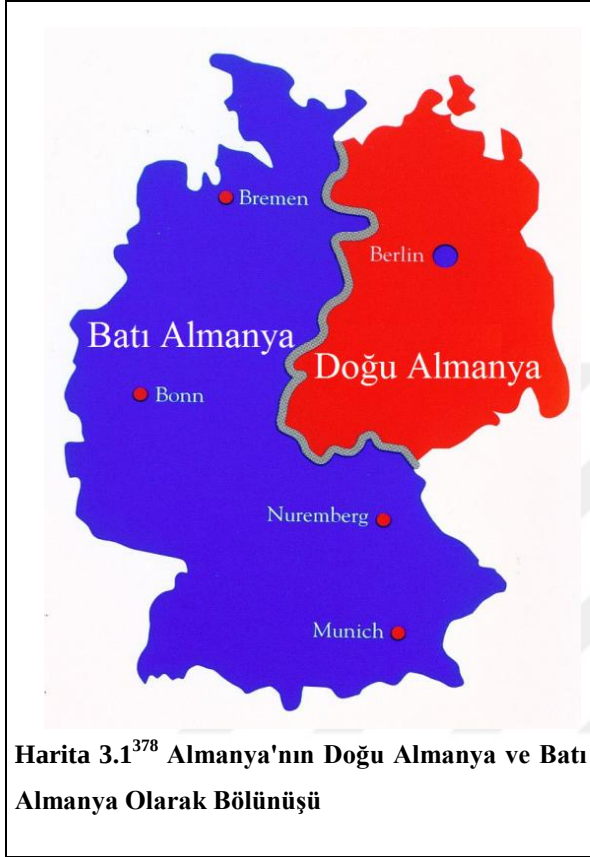
³⁷⁴ Sander, 1989: 116 - 117

³⁷⁵ Sander, 1989: 121

³⁷⁶ Petrova ve Watson, 2007: 115

ilk anda 80.000 kişinin ölümü neticesinde Japonya bu vahşete direnememiş, kayıtsız şartsız teslim olmuş, 2 Eylül 1945'te İkinci Dünya Savaşı resmen bitmiştir.³⁷⁷

3.7. İki Almanya Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra işgal altında kalan Almanya, Avrupa sisteminde yeni bir "Alman Sorunu"na dönüşmekteydi. Savaş sonrası Almanya'nın doğu tarafı Sovyetlerin etkisi altındayken, Batı tarafı ise Avrupa devletlerinin etkisi altında kalmıştır. Bu etkilenme, 1949 yılında iki farklı Alman devletinin ilanı ile sonuçlanmıştır.

Doğu Almanya, resmi adıyla Alman Demokratik Cumhuriyeti; Batı Almanya ise Almanya Federal Cumhuriyeti olarak ilan edilmiştir. Doğu Almanya, sosyalist bir rejimin takipçisi ve planlı bir ekonomiyle hareket ederken Batı Almanya liberal bir yönelimle, demokratik ve kapitalist yanlısı bir profil çizmekteydi.³⁷⁹

Batı Almanya'daki görece özgür düşünce ortamı, Batı Almanya'ya olan göçleri hızlandırmış, iş gücü önemli düzeyde düşen Doğu Almanya, 1961 yılında çeşitli reformlarla birlikte, daha sert nitelikli önlemler almaya başlamıştır. 13 Ağustos sabahı, Berlin şehrinin bölünmesi tamamlanmış, Berlin Duvarı, taşlar ve tuğlalar ile birlikte, Batı kapitalizmi ve Doğu komünizmi arasında simgesel bir şekilde örülmeye başlanmıştır.³⁸⁰

³⁷⁷ Sander, 1989: 135

³⁷⁸ <https://www.jfklibrary.org/~media/assets/JFK%20in%20History/berlinredbluejpg.jpg>, (erişim tarihi: 19.09.2017) (Haritanın İngilizce orijinali tarafımdan Türkçeleştirilmiştir.)

³⁷⁹ Fulbrook, 2014: 197

³⁸⁰ Fulbrook, 2014: 206

3.8. Değerlendirme: Umberto Eco ve Faşizm'in On Dört Niteliği'ne Göre Nazi Almanyası İncelemesi

Umberto Eco'nun faşizmin on dört niteliğini ele aldığı çalışmasından³⁸¹ birinci bölümde bahsedilmişti. Bu bölümde, Nazi Almanyasının Faşizm'in göstergesi olan on dört maddenin ne kadarını karşıladığı üzerinde durulacaktır. Umberto Eco'nun maddeleri hatırlanacak olursa:

- Gelenek Kavramına Bağlı Derin Bir Tutku: Alman toplumu geleneklerine bağlı ve hatta bu uğurda muhafazakar oluşlarıyla bilinmektedir. Zaten nasyonalizmin bu kadar yükselişe geçmesinin bir nedeninin de Alman toplumunun geleneklerine bağlılığının bir sonucu olduğu söylenmektedir.³⁸²
- Modernizm Kavramını Reddediş: Almanya'da modernizm kavramı, bir anlamda yozlaşma belirtisi olarak görülmekteydi. Modernleşme ve modernleşmenin bir sonucu olan şehirleşme, korkulan bir olgu olarak algılanmakta³⁸³ ve toplumun özünün bozulacağı endişesi baskın gelmekteydi.
- Düşünmekten Uzaklaşma: Özellikle Nazi Almanyasında Nazi askerleri arasında görülen "emre itaat" (Eichmann örneği³⁸⁴) ile birlikte, düşünmekten uzaklaşma ve yapılan katliamları sıradanlaştırma eğilimi göze çarpmaktadır.
- Tek Tipleşme - Uzlaşmayanları Vatana İhanet ile Suçlama: Nazi Almanyasında yaşayanlar için en önemli tehlikelerden biri, farklı fikirlere sahip olmaktı. Çünkü farklı fikirlere sahip olanlara müsamaha gösterilmemekte ve bu fikirlerin sahipleri cezalandırılmaktaydı. Martin Niemöller'in şiiri bu durum için en önemli örnektir.³⁸⁵
- Farklılıktan Korkma: Almanya'nın hırslı biyopolitikasının ardında, Yahudilerin ve Bolşeviklerin ülkeyi ele geçireceği korkusunun³⁸⁶ yattığı söylenebilir.
- Toplumsal Acılardan Medet Ummak: Nazi Almanyasının en büyük propaganda araçlarından birisi, toplumsal acı ve kayıpların öne sürülmesi ve Alman toplumunun ortak acılar yaşadığının, daha da önemlisi artık yaşamayacağının lanse edilmesidir.

³⁸¹ Eco, 1995: 12-15

³⁸² Murphy, 1997 : 25

³⁸³ Murphy, 1997 : 54

³⁸⁴ <https://simplypsychology.org/milgram.html>, (erişim tarihi: 28.10.2017)

³⁸⁵ <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007392>, (erişim tarihi: 19.09.2017)

³⁸⁶ Fulbrook, 2014: 173-174

Seçim kampanyalarından birinde gösterilen zincire vurulmuş Almanya grseli³⁸⁷ bunun örneklerindendir.

- Zenofobinin (Yabancı Korkusu) Artışı: "Biz ve onlar" algısı, Nazi Almanyası'nda oldukça popüler bir anlayıştı. Avrupa devletlerine, Yahudiler'e, Bolşevikler'e karşı Nazi Almanyası tek başınadır, bu vurgu sürekli yapılmaktadır, diğerkleri açıkça hedef gösterilmektedir.³⁸⁸
- Düşmanın Karşısında Kaybeden, Mağdur, Haksızlığa Uğramış Gibi Hissetmek: Weimar Cumhuriyeti'nin çöküp Nazi Almanyasının seçimleri kazanmasının en büyük nedenlerinden birisi, Versailles Antlaşmasının sunduğı olumsuz şartlara Weimar Cumhuriyeti'nin imza atması ve Alman devletini dışarıda suçlu, içeride ise mağdur göstermesidir. Bu antlaşma yüzünden Almanya her yönden mağdur ve küçük düşürölmüş olarak lanse edilmiş ve böylelikle Nazi Partisi bu haksızlığın intikamını alacağını söyleyerek yükselmiştir. Hatta Hitler'in bu konudaki gövde gösterileri bilinmektedir. Örneğın Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkan Almanya, Fransa ile silahsızlanma antlaşmasını Fransa dışında bir demiryolunda imzalamıştı. 1940 yılında imzalanan Fransa aleyhine silahsızlanma antlaşmasının yerini ise Hitler talep etti. Talep edilen yer, aynı demiryolunun ta kendisiydi.³⁸⁹
- Yaşam İçin Savaşmak Yerine, Yaşamı Bir Mücadele İçinde Sürdürmek: Hitler'in kendisi, hayatını sürekli mücadele ve kurtulma umudu içinde geçirmiş³⁹⁰ ve Nazi Almanyası'nda yükseldiğinden beri Almanya'nın sürekli mücadele içinde olmasına sebebiyet vermiştir.
- Elitizmin Yükselen Bir Değerk Olması ve Zayıfı Aşağılama Eğilimi: Hitler'in burjuva ve elitlerin yardımı ile iktidarını sağlamlaştırdığı bilinmektedir.³⁹¹
- Herkes Kahraman Olmak Üzere Yetiştirilir: Nazi Almanyası'nda şehitlik ve Alman vatani için ölme yüceltilmekteydi. Örneğın Nazi Almanyasının en önemli simgelerinden birisi haline gelen şehit Horst Wessel'in adının bir gemiye verilmesi söz konusuydu. İronik şekilde tarihte bilinen ilk pasif direniş hareketlerinden biri de bu

³⁸⁷ [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Reichspr%C3%A4sidentenwahlen,_1919-1932_\(unter_besonderer_Ber%C3%BCcksichtigung_der_Rolle_Bayerns_und_der_BVP\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Reichspr%C3%A4sidentenwahlen,_1919-1932_(unter_besonderer_Ber%C3%BCcksichtigung_der_Rolle_Bayerns_und_der_BVP)), (erişim tarihi: 19.09.2017)

³⁸⁸ Britt, 2003: 20

³⁸⁹ <http://www.nationalgeographic.com.au/history/hitlers-greatest-revenge.aspx> , (erişim tarihi : 05.03.2018)

³⁹⁰ Fest, 2013: 3

³⁹¹ White ve Murphy, 2007: 5

gemi denize indirilirken August Landmesser'in Nazi selamı vermesini reddetmesiyle ortaya çıkmıştır.³⁹²

- Cinsel Farklılıklara Saygı Göstermeme, Maçoluk ve Silahlanmanın Artışı: Nazi Almanyasında farklılıklara karşı şiddet içeren çözümler bulunduğu aşikardır, bunların en önemlilerinden birisi Hitler'in önde gelen subaylarından olan Ernst Röhm'ün eşcinsel olması sebebiyle öldürülmesidir.³⁹³
- Seçici Popülizmin Nitel Popülizme Baskın Gelmesi: Nazi Almanyası'nda Hitler'in arkasından yürüyenler yüceltilirken, Hitler'e ve Nazi fikirlerine karşı gelenler cezalandırılmıştır. Toplum içinde Nazi fikri bu şiddet sayesinde baskın hale gelmiştir. Martin Niemöller'in de dediği gibi, toplumun karşıt her kesimi ne kadar kalabalık olduklarına bakılmaksızın cezalandırılmıştır.³⁹⁴
- Faşizmin Aldatıcı Dil Kullanımı: Faşist dönemlerde en az kelime ile en net anlatımı halkla paylaşmak önemlidir. Nazi döneminde okul kitaplarında bu uygulamaya gidildiği ve belli başlı kelime listeleri ile anlatımların tekrardan düzenlendiği, Umberto Eco'nun verdiği en çarpıcı örneklerden biridir.³⁹⁵

³⁹² Bartrop, 2016: 152

³⁹³ Maracin, 2007: 36-37

³⁹⁴ <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007392>, (erişim tarihi: 19.09.2017)

³⁹⁵ Eco, 1995: 12-15

SONUÇ

Demokrasi, "halkın yönetimi" anlamına gelmekte, halkın yöneticiyi seçim hakkı olduğu bir sistemi tanımlamaktadır. Bilinen en eski demokrasi örneğine, doğrudan demokrasi şeklinde Antik Yunan'daki bazı kent devletlerinde rastlanmaktadır. Sonraki dönemlerde çeşitli topluluklarda ve çeşitli biçimlerde başka demokrasi uygulamaları da ortaya çıkmıştır. Vikingler, İngiltere, daha sonra Fransız Devrimi, Avrupa'da farklı dönemlerde farklı toplumlarda ortaya çıkan demokrasi şekillerini ortaya koymuştur. Ortaya çıkan ilk demokrasiler, günümüzde kabul gören demokrasi anlayışlarına benzememektedir. İlk dönem demokrasileri, toplumun her kesiminin seçimlere katıldığı bir sistem değil, sadece belli oranda mülk sahibi özgür erkeklerin katıldığı demokrasilerdir. Köleler ve kadınlar sistemin içinde iş gücü ve halktan bir kesim olarak yer alsalar da oy vermek için yeterli şartı (erkek ve özgür olmak) sağlayamamaktadır. Demokrasi yüzyıllar içinde değişim göstermiş, nihayet belli bir yaşı karşılayan kadın ve erkeklerin seçim hakkının olduğu ve oy kullanabildiği demokrasiler ortaya çıkmıştır.

1919'da kurulan Weimar Cumhuriyeti, anayasasının 22. maddesinde 20 yaşını doldurmuş kadın ve erkek bireylere oy hakkı vererek ve her iki cinsiyeti kanun önünde eşit tutarak³⁹⁶ bu konuda Alman İmparatorluğu'nun ardından ilk adımlardan birini atmıştır. Oldukça demokratik bir sistem üzerine inşa edilen Weimar Cumhuriyeti, Versailles Barış Antlaşması gibi ağır hükümleri olan bir antlaşmanın ardından, birçok parti ile birlikte demokratik düzeni deneyimlemeye başlamış ve demokratik bir cumhuriyet olarak uluslararası arenada yerini almıştır.

Yasalarla da güvence altına alınan Alman demokrasisi, nispi temsil sistemini benimsiyor ve anayasanın 48. maddesinde³⁹⁷ cumhurbaşkanına ucu açık yetkiler sunuyordu. Cumhurbaşkanı, yasaların ihlalini ve görevlerin işleyişini denetleyen tek kişiydi. Üstelik cumhurbaşkanını denetleyebilecek bir kurum, kuruluş yoktu ya da bunu öneren bir kanun maddesi bulunmamaktaydı. Cumhurbaşkanı, yasalar önünde görece özgür ve bir nevi siyasi sorumsuzlukla sarmalanmıştı. Hitler'in bir diktatöre kolaylıkla dönüşmesini sağlayan, bu siyasi yapı ve hukuki sorumsuzluk süreci olmuştur. Demokratik süreçleri kullanıp önce hükümette çoğunluğu elde eden, daha sonra hükümette hatırı sayılır güç toplayan ve biyolojik ırkçılığı parti politikası olarak sunan NSDAP, var olan hükümetin diktatörlüğe dönüşmesine

³⁹⁶ http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

³⁹⁷ http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm, (erişim tarihi: 29.08.2017)

neden olmuş, 1933 yılından sonra ise tam bir diktatörlük örneği sergilenerek, siyasal rejimde köklü bir değişim gerçekleşmiş, faşist yönetim devreye sokulmuştur.

Faşist Nazi yönetimi, yavaş ama keskin adımlarla hükümetin her kanadında değişiklikler yapmış, sosyolojik ölçekte büyük toplumsal değişimleri içeren *Lebensraum* politikasını uygulamaya başlamış, anayasadan kanunlara, eğitim sisteminden sağlık sistemine, sanattan basına birçok alanda tek bir kontrol mekanizması oluşturmuş, Nazizm'e karşı olanlar en ağır şekilde cezalandırılmış ve ari ırk politikasının bir uzantısı olarak Yahudiler, Çingeneler, eşcinseller, bedensel ve zihinsel engelli bireyler, ruh hastalığı tanısı konmuş bireyler toplumdan ayrıştırılarak imha edilmiştir.

Tüm bunları çılgın bir insanın hezeyanı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Nazi Hükümeti, sistematik olarak güçlenmiş, baskıcı bir rejime dönüşmüş ve önce Avrupa'da başlayan, sonra ise dünyaya yayılan İkinci Dünya Savaşı'ndan sorumlu tutulacak hale gelmiştir. Faşist hükümetin saldırgan politikaları sonucu meydana gelen ve sonu insanlık dramına ulaşan bu sistemin ilk cesaretlendiricisi, demokratik ortamın ortadan kaldırılması olmuştur. Demokrasi, sadece bir sistem olarak değil, bir algılayış ve bir yaşam tarzı olarak bireylerin, toplulukların, ülkelerin yapılarına entegre olmalı ve demokrasiye gelen herhangi bir tehdidin aslında insanların özgür yaşama hakkına, düşünce ve inanç özgürlüğüne tehdit olduğu gözlerden kaçmamalıdır.

Son olarak, önceden Hitler destekçisi olan, ancak daha sonra görüşlerini aksi yönde değiştiren, halka açık bir alanda Hitler düşmanlığı ile ilgili bir konuşma yapan ve bu konuşmadan sonra hayatının yedi senesini Nazi kampında geçiren Martin Niemöller'in (1892 - 1954) Hitler Almanyası ile ilgili yazdığı şiir, aslında dönemin zihniyetini ve demokrasi sonrası kayıpları anlayabilmek açısından elzemdir³⁹⁸:

"Önce komünistler için geldiklerinde sesimi çıkarmadım. Çünkü ben bir komünist değildim. Yahudiler için geldiklerinde sesimi çıkarmadım. Çünkü ben bir Yahudi değildim. Sendikacılar için geldiklerinde sesimi çıkarmadım. Çünkü ben sendikacı değildim. Sonunda benim için geldiklerinde artık sesini çıkaracak kimse kalmamıştı..."

³⁹⁸ <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007392>, (erişim tarihi: 19.09.2017)

KAYNAKÇA

- Achuthananda, S. (2013). *Many Many Many Gods of Hinduism: Turning believers into non-believers and non-believers into believers*, CreateSpace Independent Publishing Platform, USA.
- Akad, M., Vural Dinçkol, B. ve Bulut, N. (2016). *Genel Kamu Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul.
- Allen, W. S. (2016). *Naziler İktidarı Nasıl Ele Geçirdi?*, Alfa Yayınları, (Çev. Z. Biliz), İstanbul.
- Almond, G. A. ve Verba, S. (2015). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton University Press, USA.
- Banner, D. K. ve Gagné T. E. (1995). *Designing Effective Organizations: Traditional and Transformational Views*, SAGE, USA.
- Bartrop, P. R. (2016). *Resisting the Holocaust: Upstanders, Partisans, and Survivors*, ABC-CLIO, USA.
- Bodin, J. (1992). *Bodin : On Sovereignty*, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Bloch, M. (2005). *Feodal Toplum*, Doğu Batı Yayınları, (Çev. M. A. Kılıçbay), Ankara.
- Brown, R. (2003). *Social Psychology, 2nd Edition*, Simon and Schuster, USA.
- Britt, L. W. (2003). "Fascism Anyone?", *Free Inquiry Magazine*, Vol 22 No 2 : 20
- Caplan, J. (2012). *Hitler Almanyası 1933 - 1945*, İnkılap Kitabevi, (Çev. İ. Erman), İstanbul.
- Choksi, V. B. (2016). "Holocaust: The Final Solution", *Journal of International Academic Research For Multidisciplinary*, Volume 4, Issue 2 : 89 - 95
- Colomer, J. M. (2001). *Political Institutions: Democracy and Social Choice*, Oxford University Press, USA.
- Cordesman, A. H. (1999). *Iraq and the War of Sanctions: Conventional Threats and Weapons of Mass Destruction*, Greenwood Publishing Group, USA.
- Council of Europe, (2006). *Organisation of Elections by an Impartial Body*, Council Of Europe, France.
- Crick, B. (2012), *Demokrasi*, Dost Kitabevi, (Çev. Ü.H. Yolsal), Ankara.
- Croxton, D. (1999). "The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of Sovereignty", *The International History Review*, 21: 3: 569-591

- Çalen, M. K. (2008). *II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın çalışmaları (1908-1912)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trakya.
- Çapar, S. ve Yıldırım, Ş. (2012). "Hobbes ve Locke'un Devletler Düşüncesine Katkıları", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 474 : 77 - 102
- Dahl, R. A. (2015), *Demokrasi Üzerine*, Phoenix Yayınları, (Çev. B. Kadioğlu), Ankara.
- Dittmer, J. ve Sharp, J. (2014). *Geopolitics: An Introductory Reader*, Routledge Press, USA.
- Ekici, E. (2006). "Hobbes ve Rousseau: Toplumsal Sözleşme Kuramı", *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı 6 : 78 - 89
- Eco, U. (1995). "Eternal Fascism: Fourteen Ways of Looking at a Blackshirt", *New York Review of Books*: 12-15
- Elma, F. (2002) "Liberal Düşünce Geleneğinin Oluşumu ve John Locke", *Journal of Qafqaz University*, Sayı 9: 173 - 182
- Ethridge, M. E. ve Handelman, H. (2014). *Politics in a Changing World* , Cengage Learning, USA.
- Evans, R. J. (2005). *The Third Reich in Power 1933 - 1939*, Penguin Group, USA.
- Eysenck, M. W. (2005). *Psychology for AS Level*, Taylor & Francis, USA.
- Faber, D. (2009). *Munich, 1938: Appeasement and World War II*, Simon and Schuster, USA
- Feuchtwanger, E. J. (1993). *From Weimar to Hitler: Germany, 1918-33*, Springer, USA.
- Fest, J. C. (2013). *Hitler*, Houghton Mifflin Harcourt, USA
- Fox, G. H. ve Roth, B. R. (2000). *Democratic Governance and International Law* , Cambridge University Press, United Kingdom.
- Fulbrook, M. (2014) *Almanya'nın Kısa Tarihi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, (Çev. S. Gürses), İstanbul
- Gabriel, J. (2002). *The American Conception of Neutrality After 1941*, Springer, USA.
- Gözler, K. (2007). *Devletin Genel Teorisi*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Gözler, K. (2011). *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Gözler, K. (2016a). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Gözler, K. (2016b). *Kısa Anayasa Hukuku*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Grand, A. J. (2004). *Fascist Italy and Nazi Germany: The "fascist" Style of Rule*, Taylor & Francis, USA.
- Griffin, M. (2009). *A Companion to Julius Caesar*, John Wiley & Sons, United Kingdom.
- Grunewald, T. (2004). *Bandits in the Roman Empire: Myth and Reality*, Routledge Press, USA.

- Heiden, K. (2010). *A History of National Socialism (Responding to Fascism Vol 2)* , Routledge Press, USA.
- Heinemann, W. (2014). *Das Eiserne Kreuz: Die Geschichte eines Symbols im Wandel der Zeit*, BoD – Books on Demand, Deutschland.
- Heller, S. (2013). *The Swastika: Symbol Beyond Redemption*, Skyhorse Publishing, USA.
- Henderson, E. A. (2002) *Democracy and War: The End of an Illusion?*, Lynne Rienner Publishers, USA.
- Hett, B. C. (2014). *Burning the Reichstag: An Investigation Into the Third Reich's Enduring Mystery*, Oxford University Press, USA.
- Hitler, A. (2016). *Kavgam*, Maviçatı Yayınları, (Çev. Ç. Özkan), İstanbul.
- Hobsbawm, E. (2006). *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi 1914 - 1991 Aşırılıklar Çağı*, Everest Yayınları, (Çev. Y. Alogan), İstanbul.
- Holt, J. C., Garnett, G. ve Hudson, J. (2015). *Magna Carta*, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Howard, M. (2005). *The Franco-Prussian War: The German Invasion of France 1870–1871*, Routledge Press, USA.
- Huntington, S. P. (2012). *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*, University of Oklahoma Press, USA.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*, Princeton University Press, USA.
- Jarvis, M., Russel, J., Gorman, P. (2004). *Angles on Psychology*, Nelson Thornes, Great Britain.
- Jacobson, J. (2015). *Locarno Diplomacy: Germany and the West, 1925-1929*, Princeton University Press, USA.
- Johnson, S. M. (1864), *Free Government in England and America: Containing the Great Charter, the Petition of Right, the Bill of Rights, the Federal Constitution*, Carleton Publisher, Great Britain.
- Jones, P. (2002). *Party, Parliament and Personality: Essays Presented to Hugh Berrington*, Routledge Press, USA.
- Kalfa, C. ve Ataay, F. (2014) "Tocqueville'in Demokrasi Teorisine Katkıları Üzerine", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:1, Cilt:7 : 29 - 55
- Keegan, J. (2011). *The Second World War*, Random House, USA.
- Kennedy, E. (2004). *Constitutional Failure: Carl Schmitt in Weimar*, Duke University Press, USA.

- Kershaw, I. (2008). *Hitler: A Biography*, W. W. Norton & Company, USA.
- Khoo, K. B. T ve Loh, F. (2014). *Democracy in Malaysia: Discourses and Practices* , Routledge Press , USA.
- Kışlalı, A. T. (1984). "Eski Yunan'da Demokrasi ve Demokratik Düşünce", *Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 17, Sayı:1*: 63 - 77
- Kinloch, G. C. ve Mohan, R. (2005). *Genocide: Approaches, Case Studies, and Responses*, Algora Publishing, USA.
- Kley, D. V. (1994). *The French Idea of Freedom: The Old Regime and the Declaration of Rights of 1789*, Stanford University Press, California.
- Kobal, Y. (2015). *Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Almanya*, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Kolb, E. (2008) *The Weimar Republic*, Routledge Press, USA.
- Koonz, C. (2013). *Mothers in the Fatherland: Women, the Family and Nazi Politics*, Routledge Press, USA.
- Lee, S. J. (1996). *Weimar and Nazi Germany*, Heinemann Press, United Kingdom
- Lijphart, A. (1996). *Çağdaş Demokrasiler*, Yetkin Yayınları, (Çev. E. Özbudun ve E. Onurduran), Ankara.
- Lijphart, A. (2014). *Demokrasi Modelleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları*, İthaki Yayınları, (Çev. U. U. Bulsun ve G. Ayas), İstanbul.
- Linz, J. J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Lynne Rienner Publishers, USA.
- Lipset, M. (1959). Some Social Requisites of Democracy : Economic Development and Political Legitimacy, *The American Political Science Review*, 53:1: 69 - 105.
- Longerich, P. (2015). *Goebbels: A Biography*, Random House, USA.
- Lunt, P. (2009). *Stanley Milgram: Understanding Obedience and Its Implications*, Palgrave Macmillan, United Kingdom.
- Lynch, M. (2013). *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East*, PublicAffairs, USA.
- Mann, M. (2012). *Demokrasinin Karanlık Yüzü Etnik Temizliği Açıklamak*, İthaki Yayınları, (Çev. B. O. Doğan), İstanbul.
- Manvell, R. ve Fraenkel, H. (2010). *Doctor Goebbels: His Life and Death*, Skyhorse, USA.
- Maracin, P. (2007). *Night of the Long Knives: Forty-Eight Hours That Changed The History Of The World*, The Lyons Press, USA.
- Mawer, A. (2012). *The Vikings*, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Montesquieu, C. S. B. ve Richter, M. (1997). *The Politcal Theory of Montesquieu* , Cambridge University Press, United Kingdom.

- Murphy, D. T. (1997). *The Heroic Earth : Geopolitical Thought in Weimar Germany, 1918-1933*, Kent State University Press, USA.
- O'Riordan, E. (2011). *Britain and the Ruhr Crisis*, Springer, USA.
- Pearce, C. (2007). *Contemporary Germany and the Nazi Legacy: Remembrance, Politics and the Dialectic of Normality*, Springer, USA.
- Petrova, A. ve Watson, P. (2007). *The Death of Hitler: The Full Story with New Evidence from Secret Russian Archives*, W. W. Norton & Company, USA.
- Plattner, M. F. (2015). Is Democracy in Decline?, *Journal of Democracy*, 26:1: 5 - 10
- Post, G. (2015). *The Civil-Military Fabric of Weimar Foreign Policy* , Princeton University Press, USA.
- Pye, L. W. ve Verba, S. (2015). *Political Culture and Political Development*, Princeton University Press, USA.
- Rees, L. (2013). *Hitler's Charisma: Leading Millions into the Abyss*, Knopf Doubleday Publishing Group, USA.
- Russel, P. H. ve O'Brien, D. M. (2001). *Judicial Independence in the Age of Democracy: Critical Perspectives from Around the World*, University of Virginia Press, USA.
- Salevao, I. (2005). *Rule of Law, Legitimate Governance & Development in the Pacific*, ANU E Press, Australia.
- Sander, O. (1989). *Siyasi Tarih - Birinci Dünya Savaşı'nın Sonundan 1980'e Kadar*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Yetkin Yayınları, (Çev. T. Karamustafaoğlu ve M. Turan), Ankara.
- Sayarı, S. ve Dikici Bilgin H. (2016). *Karşılaştırmalı Siyaset*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Schmidhauser, J. R. (1987). *Comparative Judicial Systems: Challenging Frontiers in Conceptual and Empirical Analysis*, Butterworth - Heinemann, United Kingdom.
- Schultze-Rhonhof, G. (2011). *1939 - The War that Had Many Fathers*, Olzog Verlag GmbH, Deutschland.
- Seidler, G. L. (1980). *Bizans Siyasal Düşüncesi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, (Çev. M. Tunçay), Ankara.
- Skach, C. (2007) "The "newest" separation of powers: Semipresidentialism", *International Journal of Constitutional Law*, Volume 5, Issue 1 : 93–121
- Skog, J. (2011). *The Legacy of the Holocaust*, Capstone, USA.

- Stearns, P. N., Adas, M., Schwartz, S. B. ve Gilbert, M. J. (2005). *World Civilizations*, Pearson Education, Amerika.
- Steinweis, A. E. ve Rachlin, R. D. (2013). *The Law in Nazi Germany: Ideology, Opportunism, and the Perversion of Justice*, Berghahn Books, USA.
- Sternhell, Z. (1973). "National Socialism and Antisemitism: The Case of Maurice Barrès", *Journal of Contemporary History*, Vol 8, Issue 4 : 47 - 66
- Stolleis, M. (1997). *The Law under the Swastika: Studies on Legal History in Nazi Germany*, University of Chicago Press, USA.
- Tahiroğlu, B. ve Erdoğan, B. (2014). *Roma Hukuku Dersleri*, Der Yayınları, İstanbul.
- Taşlıcalı, T. (2008). *Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması: II. Dünya Savaşında Nazi Almanyası Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tilly, C. (2014). *Demokrasi*, Phoenix Yayınevi, (Çev. E. Arıcan), Ankara.
- Tocqueville, A. D. (1994). *Amerika'da Demokrasi*, Yetkin Yayınları, (Çev. İ. Sezal ve F. Dilber), Ankara.
- Tunç, H. (2008). "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII*, Sayı 1-2 : 1113 - 1132
- Vogt, K. M. (2008). *Law, Reason, and the Cosmic City: Political Philosophy in the Early Stoa*, Oxford University Press, USA.
- Warren, M. E. (1999). *Democracy and Trust*, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Wawro, G. (1997). *The Austro-Prussian War: Austria's War with Prussia and Italy in 1866*, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Weinberg, G. L. (2010). *Hitler's Foreign Policy 1933-1939: The Road to World War II*, Enigma Books, USA.
- White, D. ve Murphy, D. P. (2007). *The Everything World War II Book: People, Places, Battles, and All the Key Events*, Everything Books, USA.
- Wilkins, D. E. ve Wilkins, S. H. (2017). *Dismembered: Native Disenrollment and the Battle for Human Rights*, University of Washington Press, USA.
- Yeşilçayır, C. (2016). "Platon'dan Rousseau'ya Barış Düşüncesinin Evrimi", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.2, S.2 : 59 - 72
- Zabecki, D. T. (2014). *Germany at War: 400 Years of Military History [4 volumes]: 400 Years of Military History*, ABC-CLIO, USA.
- Zahler, K. (2012). *The Assad's' Syria (Revised Edition)*, Twenty-First Century Books, USA.

İnternet Kaynakları

"10 Disturbing Pieces of Nazi Education Propaganda",

<http://www.master-of-education.org/10-disturbing-pieces-of-nazi-education-propaganda/>, (erişim tarihi: 25.08.2017)

"Consolidation of Power Nazi Propaganda 1933-1934",

http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/prop/ns_folgen.html, (erişim tarihi: 24.04.2017)

"Documenting Numbers of Victims Of The Holocaust And Nazi Persecution", United States Holocaust Memorial Museum,

<https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10008193>, (erişim tarihi: 25.08.2017)

"Gettysburg Konuşması", Abraham Lincoln, 19 Kasım 1863 ,

<http://www.abrahamlincolnonline.org/lincoln/speeches/gettysburg.htm>, (erişim tarihi : 15.10.2017)

Goethe Universitaet, Frankfurt am Main, Compact Memory, Universitaets Bibliothek,

<http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/cm/periodical/titleinfo/2980784>, (erişim tarihi: 03.04.2017)

"Joseph Goebbels", <http://p5.focus.de/img/fotos/origs944335/907576471-w630-h901-o-q75-p5/05-goebbels.jpg> , (erişim tarihi: 15.10.2017)

"Nazis & Nazism",

<http://holocaustonline.org/nazis-nazism/>, (erişim tarihi: 08.04.2017)

"Nazi Propagandası - Fotoğraf", United States Holocaust Memorial Museum

https://www.ushmm.org/wlc/tr/media_ph.php?ModuleId=10005202&MediaId=546, (erişim tarihi: 10.04.2017)

"Nazi Propaganda - Fotoğraf", United States Holocaust Memorial Museum,

https://www.ushmm.org/wlc/tr/media_ph.php?ModuleId=10005202&MediaId=836, (erişim tarihi: 10.04.2017)

"Nazi Propaganda - Fotoğraf", United States Holocaust Memorial Museum

https://www.ushmm.org/wlc/tr/media_ph.php?ModuleId=10005202&MediaId=519, (erişim tarihi: 11.04.2017)

"Reichstag 1919 - 1933 Seçimleri", <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/de-weimar-elections.htm>, (erişim tarihi: 22.08.2017)

Times Dergisi, 2 Ocak 1939 tarihli kapağı.

http://img.timeinc.net/time/magazine/archive/covers/1939/1101390102_400.jpg,

- (erişim tarihi: 25.08.2017)
- "Weimar Constitution",
http://home.wlu.edu/~patchw/His_214/_handouts/Weimar%20constitution.htm,
 (erişim tarihi: 29.08.2017)
- <http://www.anthoniflood.com/Nuremberg%20Laws.jpg>, (erişim tarihi: 03.09.2017)
- <https://dmitrilee.files.wordpress.com/2013/11/milgram-experiment.png>, erişim tarihi: 15.10.2017 (İngilizce Orijinali alınıp Türkçeleştirildi.)
- <https://www.jfklibrary.org/~media/assets/JFK%20in%20History/berlinredbluejpg.jpg>,
 (erişim tarihi: 19.09.2017) (Resmin orijinali İngilizce iken, tarafımdan Türkçeleştirilmiştir.)
- [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Reichspr%C3%A4sidentenwahlen,_1919-1932_\(unter_besonderer_Ber%C3%BCcksichtigung_der_Rolle_Bayerns_und_der_BVP\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Reichspr%C3%A4sidentenwahlen,_1919-1932_(unter_besonderer_Ber%C3%BCcksichtigung_der_Rolle_Bayerns_und_der_BVP)), (erişim tarihi: 19.09.2017)
- <https://k32.kn3.net/taringa/1/6/8/8/3/7/84/alientina/599.jpg>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 (İngilizce orijinalinden Türkçeleştirilmiştir.)
- <http://www.nationalgeographic.com.au/history/hitlers-greatest-revenge.aspx> , (erişim tarihi : 05.03.2018)
- https://sarkac.org/2017/03/anayasalar-hakkinda-bir-not-ersin-kalaycioglu/#_ftnref2, (erişim Tarihi:28.02.2018)
- <https://sarkac.org/2017/11/siyasal-rejimler-ersin-kalaycioglu/>, (erişim tarihi : 16.02.2018)
- <https://simplypsychology.org/milgram.html>, (erişim tarihi: 28.10.2017)
- https://www.ushmm.org/wlc/tr/media_fi.php?ModuleId=0&MediaId=2105, (erişim tarihi: 12.09.2017)
- <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007392>, (erişim tarihi: 19.09.2017)
- "Vesailles Barış Antlaşması, Birinci Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa1.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
- "Vesailles Barış Antlaşması, İkinci Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa2.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
- "Vesailles Barış Antlaşması, Üçüncü Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa3.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
- "Vesailles Barış Antlaşması, Dördüncü Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa4.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
- "Vesailles Barış Antlaşması, Beşinci Bölüm",

- <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa5.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, Altıncı Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa6.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, Yedinci Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa7.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, Sekizinci Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa8.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, Dokuzuncu Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa9.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, Onuncu Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa10.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, On Birinci Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa11.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, On İkinci Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa12.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, On Üçüncü Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa13.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, On Dördüncü Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa14.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)
 "Vesailles Barış Antlaşması, On Beşinci Bölüm",
<http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa15.html>, (erişim tarihi: 15.10.2017)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Özlemnur TAN

Doğum Yeri - Tarihi: Bursa - 04.11.1989

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Metin Nuran Çakallıklı Anadolu Lisesi, 2007

Lisans Diploması : İstanbul Kültür Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, 2012

İstanbul Kültür Üniversitesi, Ekonomi (Çift Anadal), 2012

Yüksek Lisans

Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler
Ana Bilim Dalı, Antalya, 2018

Tez Konusu : Demokrasinin Soğuk Yüzü: İki Savaş Arası Dönemde Almanya'da
Demokrasi Uygulamaları

Yabancı Diller : Türkçe (Anadil), Almanca, İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar : Titanic Resort Hotel, Ön Büro, 2007

GPoT Center, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2008

Çalıştığı Kurumlar : Kemer Devlet Hastanesi, Sağlık Turizmi Uzmanı, 2014

E-Posta : ozlemnuryilmaz@gmail.com